

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΜΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**Η ΣΧΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΡΚΕΙΣ
ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ (ΕΜΠΟΡΙΚΗ
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ- ΔΙΑΝΟΜΗ) ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ**

Διπλωματική Εργασία

Μαριλένας Χ. Ζώτου

(ΑΜ: 0911Μ024)

Τριμελής Επιτροπή:

Β. Θεοδωροπούλου, Λέκτορας (επιβλέπουσα)

Α. Μπασαγιάννης, Επ. Καθηγητής

Ι. Ληξουριώτης, Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ

Δεκέμβριος 2013

ABSTRACT

The aim of this paper is to present the issue of the intermediaries' abuse (as far as both commercial agents and distributors are concerned) of economic dependence due to the force of financially strong suppliers.

Intermediaries typically enter in long-term commitments with the suppliers so as to form a distribution channel. Most of the times the suppliers, during their commercial relationships with the intermediaries, have the power to determine an excessive imbalance in the parties' rights and obligations, mainly because the party who is subject to abuse, lacks the opportunity of an equivalent alternative in the market. This conduct is commonly known as the "abuse of economic dependency".

The concept of "economic dependency" origins from German law. Germany was the first country to develop doctrines of abuse of economic dependence as part of competition law. In particular, the restriction applies to the "dominant" firm's dealings with small and medium-sized enterprises, as suppliers or purchasers, who depend upon them and lack reasonable opportunities to resort to other outlets or sources¹. A list of examples of such conduct consists of the refusal to sell or refusal to buy, the imposition of unjustifiably burdensome or discriminatory contract conditions or the unjustified termination of an existing commercial relationship between the undertakings involved, taking into account, inter alia, their previous commercial relations and commercial usage. Although not expressly foreseen by European Union competition law (in opposition to the abuse of dominant position), nowadays, most of European countries have passed laws to intervene in cases of abuse of economic dependence.

In order for the competition in Greece to work efficiently and set barriers to the abusive behavior of the financially strong enterprises, the imposing of some restrictions is inevitable. A provision of high importance for this purpose is this of the article 18a of Law 146/14. The specificity of the provision is the fact that it constitutes a provision that belonged in Law 703/77 (now 3959/2011) against competition restrictions and was transferred to Law 146/14 on anti-competitive practice (these two laws consist the institutional and legal framework for the protection of competition between enterprises in Greece).

The first chapter of the paper introduces the reader into the definitions of commercial agents and distributors and outlines the differences between these two types of intermediaries. Moreover, the definition of economic dependence is provided

1. *Lovdahl-Gormsen*, Article 82 EC: Where are we coming from and where are we going to? The competition law review, Volume 2, Issue 2 March 2006.

and the prerequisites of its enforcement and the forms in which it appears in the market are also presented.

The second part of the paper approaches the conceptual elements of the abuse of economic dependence. At this point, the significance of balance of interests between the parties, which is ensured by the implementation of the proportional principle, is demonstrated. Furthermore, the legal consequences of the abuse as well as its most common types that appear in the distribution channels are examined. The last chapter analyses, specific issues of the economic dependence, such as the relation between the provision 18a and the article 281 of the Greek Civil Code, and examines the problematic of the transmission of the provision from the Greek law 703/77 against competition restrictions' to the Greek Law 146/14 on anti-competitive practice.

Last but not least, the paper presents the final conclusions that arise from the thorough study of the subject.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με το πέρας της διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κα. Βιργινία Θεοδωροπούλου (Λέκτορα Παντείου Πανεπιστημίου), καθώς και στα μέλη της τριμελούς μου επιτροπής, κ. Αθανάσιο Μπασαγιάννη (Επίκουρο Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου) και κ. Ιωάννη Ληξουριώτη (Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου) για τη συμβολή τους στην εκπόνηση της παρούσας. Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους δικούς μου ανθρώπους για την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξη τους σε αυτή μου την προσπάθεια.

Μαριλένα Χ. Ζώτου

Αθήνα, Δεκέμβριος 2013

Στους γονείς μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες.....	9
Εισαγωγή.....	12

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΟΙ ΔΙΑΡΚΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	16
1.2. Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας.....	17
1.3. Η σύμβαση διανομής.....	20
1.3.1. Μορφές της σύμβασης διανομής.....	21
1.3.2. Το σύστημα επιλεκτικής διανομής.....	22
1.4. Διάκριση σύμβασης διανομής και σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΣΧΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

2.1. Έννοια σχέσης οικονομικής εξάρτησης.....	25
2.2. Η περίπτωση των new comers.....	29
2.3. Ιστορική αναδρομή.....	31
2.4. Η έννοια του ελεύθερου ανταγωνισμού και η διάκρισή της από τον αθέμιτο ανταγωνισμό.....	35
2.5. Προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 18 ^α	37
2.5.1. Οριοθέτηση της σχετικής αγοράς.....	38
2.5.2. Εναλλακτική λύση.....	40
2.5.3. Ισοδύναμη εναλλακτική λύση.....	41
2.5.4. Μερίδιο αγοράς.....	43
2.6. Μορφές εμφάνισης της οικονομικής εξάρτησης.....	44
2.6.1. Εξάρτηση εξ επωνύμου προϊόντος.....	44
2.6.2. Εξάρτηση της προσφοράς από τη ζήτηση.....	46
2.6.3. Εξάρτηση εκ της έλλειψης προϊόντος.....	47
2.6.4. Εξάρτηση εκ της προσαρμογής.....	48

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

1.1.	Καταχρηστική συμπεριφορά.....	50
1.2.	Εννοιολογικά στοιχεία της διακριτικής μεταχείρισης.....	50
1.2.1.	Το «ομοειδές».....	51
1.2.1.1.	Η περίπτωση των δικτύων διανομής.....	52
1.2.2.	Το «αδικαιολόγητο».....	53
1.2.3.	Αξιολογική ουδετερότητα.....	55
1.2.4.	Ομοιότητα των προϊόντων.....	55
1.3.	Η παράλειψη ως διακριτική μεταχείριση.....	56
1.4.	Έμμεση διακριτική μεταχείριση.....	56
1.5.	Υποχρέωση άνισης μεταχείρισης των ανομοίων.....	56
1.6.	Στάθμιση συμφερόντων – Έλεγχος καταχρηστικότητας.....	57
1.6.1.	Γνήσια ατομική στάθμιση (στάθμιση υπό στενή έννοια).....	58
1.6.1.1.	Φορείς συμφερόντων.....	58
1.6.1.2.	Συμφέροντα της εξαρτώσας επιχείρησης.....	58
1.6.1.3.	Συμφέροντα της εξαρτώμενης επιχείρησης.....	59
1.6.1.4.	Κρίσιμος χρόνος συνδρομής των συμφερόντων.....	59
1.6.1.5.	Έκταση της στάθμισης συμφερόντων.....	60
1.6.2.	Στάθμιση υπό το πρίσμα του σκοπού του Δικαίου (στάθμιση υπό ευρεία έννοια).....	61
1.6.2.1.	Αρχή της αναλογικότητας.....	62
1.7.	Συνήθεις μορφές καταχρηστικής συμπεριφοράς στα δίκτυα διανομής.....	63
1.7.1.	Η διακριτική μεταχείριση κατά το προσυμβατικό στάδιο.....	63
1.7.2.	Διακριτική μεταχείριση εντός του δικτύου διανομής.....	64
1.8.	Κυρώσεις.....	67
1.9.	Η καταγγελία της συμβατικής σχέσης.....	68
1.10.	Ειδικότερα θέματα που αφορούν στην καταγγελία.....	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

2.1.	Οικονομική εξάρτηση και άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα.....	73
2.2.	Η προβληματική της μεταστέγασης της διάταξης στον Ν. 146/14.....	75
	Σύνοψη.....	77
	Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία.....	81
	Ηλεκτρονικές πηγές.....	86
	Νομολογία.....	87
	Λημματικό ευρετήριο.....	92

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ελληνικές

αδημοσ.	αδημοσίευτη
Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρία
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
απόφ.	απόφαση
αρ.	αριθμός
άρθ.	άρθρο
Αρμ.	Αρμενόπουλος
ασφαλ.	ασφαλιστικά
βλ.	βλέπε
γνμδ	γνωμοδότηση
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕφΑθ	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
δηλ.	δηλαδή
ΔιΜΕΕ	Δίκαιο μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας
ΔιοικΕφΑθ	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
δρχ.	δραχμές
ΕΑ	Επιτροπή Ανταγωνισμού
ΕΕ	Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕισΕκθ	Εισηγητική Έκθεση
ΕΛΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΝ	Εμπορικός Νόμος
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ	επόμενα
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών

ΕφΘεσ	Εφετείο Θεσσαλονίκης
κεφ.	κεφάλαιο
κλπ.	και λοιπά
ΚΝοΒ	Κώδικας Νομικού Βήματος
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
λχ.	λόγου χάριν
ΜΠρΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜΠρΘεσ	Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΜΠρΛαρ	Μονομελές Πρωτοδικείο Λάρισας
Ν.	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
Ολ	Ολομέλεια
οπ	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΚ	Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
περ.	περίοδος
πλγ	πλαγιάριθμος
ΠΠρΑθ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠΠρΘεσ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
πχ.	παραδείγματος χάριν
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
Συλλ.Νομ.	Συλλογή Νομοθεσίας
ΣυνΘΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΤΝΠ/ΔΣΑ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών
ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ
υπόθ.	υπόθεση
Υπουργ. Εμπορίου	Υπουργός Εμπορίου
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΧριδΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

Ξενόγλωσσες

BGH

Bundesgerichtshof

GWB

Gesetz gegen
Wettbewerbsbeschränkungen

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ανταγωνισμός είναι αποτέλεσμα της ελευθερίας των συναλλαγών, αίτημα του σύγχρονου κράτους και προϋπόθεση της οικονομικής ανάπτυξης. Η ανάγκη διασφάλισης της ύπαρξης του είναι ακριβώς αυτή που επιβάλλει και την οριοθέτησή του μέσα σε πλαίσια τέτοια, που να διατηρείται ο χαρακτήρας του ως κατευθυντήριας αρχής στη υπηρεσία της γενικής προόδου. Το ενδιαφέρον του νομοθέτη, γεννιέται από τη διαπίστωση ότι τυχόν καταχρηστική άσκηση των δυνατοτήτων, που παρέχει η αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού², θα ερχόταν σε ευθεία σύγκρουση με τον ίδιο τον εννοιολογικό και δικαιοπολιτικό πυρήνα του Συντάγματος, όπου η ελεύθερη συμμετοχή στην οικονομική ζωή και η ελευθερία ανταγωνισμού, ως απόρροια της οικονομικής ελευθερίας, προστατεύεται με πληθώρα διατάξεων (άρθ. 5, παρ. 1 και 3, άρθ. 106, παρ. 2³). Μια τέτοια μορφή καταχρηστικής άσκησης των δυνατοτήτων του ανταγωνισμού, αποτελεί και η κατάχρηση της οικονομικής ισχύος μια επιχείρησης, που γίνεται στα πλαίσια βέβαια της ελεύθερης αγοράς, αλλά με σκοπό την εξαφάνιση του “ενοχλητικού” ανταγωνισμού και την ακόμα μεγαλύτερη ενίσχυση της οικονομικής υπεροχής των ισχυρών επιχειρήσεων. Η διατήρηση, όμως, σε δράση αυτού του τελευταίου είναι κοινωνικά απαραίτητη, αφού αποτελεί το μόνο εχέγγυο για την επικράτηση της ελευθερίας στο χώρο της αγοράς.

Έτσι, προκειμένου να απαγορευθεί η μονοπωλιακή επιχειρηματική δραστηριότητα και ταυτόχρονα να εξασφαλιστούν ίσες ευκαιρίες οικονομικής δράσης στους πολίτες⁴, δημιουργείται η ανάγκη παρέμβασης του νομοθέτη και θέσπισης ενός νομοθετικού πλαισίου προστασίας του ελεύθερου και ανόθευτου ανταγωνισμού⁵. Για το λόγο αυτόν στην Ελληνική έννομη τάξη, έχουν θεσπιστεί οι νόμοι 146/14⁶ «περί αθεμίτου ανταγωνισμού» και ο παλαιός 703/77⁷ «Περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού» (και

2. Η Φιλελεύθερη Οικονομική Σχολή υποστήριζε ότι η ελεύθερη οικονομία αποτελεί μια φυσική κατάσταση. Όμως, η Νεότερη Φιλελεύθερη Οικονομική Σχολή του Freiburg δέχεται ότι ο ανταγωνισμός δεν αποτελεί μια φυσική κατάσταση, αλλά τάξη και ότι κάθε οικονομικό σύστημα που οικοδομείται πάνω στην ελευθερία του ανταγωνισμού, οφείλει να τον διατηρεί και να τον ρυθμίζει. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός ενέχει την τάση για αυτοδέσμευση, δεδομένου ότι και η ελευθερία από τη φύση της, ενέχει την τάση αυτή. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, 1992, 29.

3. *Λιακόπουλος*, Η οικονομική ελευθερία: Αντικείμενο προστασίας στο δίκαιο του ανταγωνισμού, 1981, 86-87.

4. *Τάχος*, Διοικητικό Οικονομικό Δίκαιο, 1992, 149.

5. Η ανωτέρω παρέμβαση θεωρείται επιτυχής όταν, χωρίς να εκτρέπεται στον προστατευτισμό, επιτυγχάνει την ανάπτυξη της θεμελιώδους για τη λειτουργία της οικονομίας επιχειρηματικής δραστηριότητας, χωρίς τους φραγμούς και τις στρεβλώσεις της ανέλεγκτης μεγάλης οικονομικής δύναμης.

6. ΦΕΚ/Α/21/27.1.1914.

7. ΦΕΚ/Α/278/26.9.1977.

ήδη 3959/2011⁸ «Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού»). Πρόκειται, στην ουσία, για δύο υποσυστήματα, που συνθέτουν το ενιαίο σύστημα του δικαίου του ανταγωνισμού.

Μια διάταξη με έντονο ενδιαφέρον και πρακτική αξία προς το σκοπό αποτροπής ή αποδυνάμωσης των μεθόδων που περιορίζουν τον ανταγωνισμό δια της κατάχρησης της οικονομικής ισχύος είναι η διάταξη του άρθρου 18^α του Ν. 146/14 (και πρώην 2^α του Ν. 703/77), η οποία αναφέρεται στην κατάχρηση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης⁹. Η ιδιαιτερότητα της εν λόγω διάταξης συνίσταται στο ότι, ενώ έχει εφαρμοσθεί υπό το υποσύστημα της προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, πλέον έχει μεταφερθεί στο έτερο υποσύστημα της προστασίας του θεμιτού ανταγωνισμού¹⁰.

8. ΦΕΚ/Α/93/20.4.2011. Ο νόμος 3959/2011 βασίζεται απόλυτα στα άρθ. 101 και 102 ΣΛΕΕ. Δεν απαγορεύει τα μονοπώλια και τα ολιγοπώλια, αλλά ελέγχει μήπως αυτά αποτελούν παρεμπόδιση του ελεύθερου ανταγωνισμού και γενικώς οριοθετεί τα πλαίσια εντός των οποίων μπορεί να κινηθεί ο ανταγωνισμός. Τα όρια αυτά είναι έννοιες, το περιεχόμενο των οποίων διαπλάθεται από τη νομολογία, βλ. *Ρόκας*, Εμπορικό δίκαιο, (2011⁴), 307.

9. Η έννοια της οικονομικής εξάρτησης εμφανίζεται έντονα και στον κλάδο του εργατικού δικαίου, όπου αν και δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της εργασιακής σχέσης, κατά κανόνα θα υφίσταται μεταξύ μισθωτού και εργοδότη. Ειδικότερα, υπό τον όρο "οικονομική εξάρτηση" νοείται ότι ο μισθωτός εργάζεται για λογαριασμό άλλου προσώπου (δηλ. του εργοδότη), προς όφελος του οποίου η εργασία του παράγει οικονομικό αποτέλεσμα, με καταβολή αντιμισθίας, χωρίς να έχει σημασία ο τρόπος πληρωμής της αμοιβής του, βλ. ΑΠ 156/98, ΕπΕργΔικ. 1999, 276· ΔΕφΑθ 4309/2005, ΤΝΠ/ΔΣΑ και *Ληξουριώτης*, Ατομικές εργασιακές σχέσεις, (2011³), 93. Η παρούσα εργασία, όμως, αποσκοπεί στην ανάλυση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης αποκλειστικά και μόνο στο δίκαιο του ανταγωνισμού, ως εκ τούτου το ανωτέρω ζήτημα είναι εκτός πεδίου ανάλυσης.

10. Εντύπωση προκαλεί η απουσία παρόμοιας ρύθμισης στο Κοινοτικό Δίκαιο, αφού μόνο πρόβλεψη για την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης υπάρχει στο άρθ. 82 ΣυνθΕΚ και ήδη άρθ. 102 ΣΛΕΕ. Δυνατότητα κάλυψης των περιπτώσεων από την ΣΛΕΕ και τον Κανονισμό 1/2003 (Κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2002 σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της συνθήκης, ΕΕ 4.1.2003, L. 1) υπάρχει μόνο στις περιπτώσεις, που η κατάχρηση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης συνιστά ταυτόχρονα και συμφωνία ή σύμπραξη μεταξύ επιχειρήσεων, εμπίπτοντας στο πραγματικό του πρώην άρθ. 81 ΣυνθΕΚ και νυν άρθ. 101 ΣΛΕΕ. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε τα εξής: Ο ίδιος ο Κανονισμός 1/2003 στο άρθ. 3, παρ. 3 ορίζει πως η υποχρέωση παράλληλης εφαρμογής (παρ. 1) και ο κανόνας σύγκλισης (παρ. 2) δεν εφαρμόζονται, εφόσον οι αρχές ανταγωνισμού και τα δικαστήρια των κρατών μελών εφαρμόζουν διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, που διώκουν σκοπό κατεχοχόν διάφορο του επιδιωκόμενου εκ των άρθ. 81 & 82 (101&102) της Συνθήκης, δηλαδή διατάξεις, που δεν στοχεύουν στην προστασία του ανταγωνισμού στην αγορά. Σε ότι αφορά την ελληνική έννομη τάξη η μνεία αφορά, προφανώς, το Ν. 146/14 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό. Έτσι, η ένταξη της διάταξης για την κατάχρηση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης στο πεδίο του αθέμιτου ανταγωνισμού, θα μπορούσε να γεννήσει ερωτήματα σχετικά με την εφαρμογή του ανωτέρω Κανονισμού. Όμως, κρίσιμος είναι ο σκοπός της διάταξης και όχι του νομοθετήματος, στο οποίο εμπεριέχεται, έτσι η μεταστέγαση της διάταξης ουδόλως αλλοιώνει το χαρακτήρα της ως εθνικής νομοθεσίας ανταγωνισμού και την υποχρέωση εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας στις περιπτώσεις, που αυτή χρήζει εφαρμογής. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι η διάταξη 18^α εκτοπίζεται, εφόσον πρόκειται για συμπραξιακή συμπεριφορά, που είναι νόμιμη κατά το άρθ. 101 ΣΛΕΕ, εφαρμόζεται, όμως, απεριορίστως επί μονομερούς συμπεριφοράς επειδή το σύστημα προστασίας, που συγκροτούν οι διατάξεις 101 & 102 ΣΛΕΕ εμφανίζουν κενό *de lege ferenda*, το οποίο πληρούται δια της ανωτέρω εφαρμογής.

Το άρθρο 18^α αποτελεί μαζί με την διάταξη του άρθρου 2 του Ν. 703/77 ένα σύστημα ελέγχου της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων με ιδιαίτερη ισχύ στην αγορά, το οποίο υποβάλλει τις ανωτέρω επιχειρήσεις σε επιπρόσθετους κανόνες συμπεριφοράς για να τις ενσωματώσει στην έννομη τάξη του ανταγωνισμού¹¹. Η ενσωμάτωση επιτυγχάνεται μέσω του περιορισμού της οικονομικής ελευθερίας τους, στο μέτρο πάντα του αναγκαίου για την λειτουργία του ανταγωνισμού¹².

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στο να καταδείξει την ιδιαίτερη σημασία της διάταξης για τις διαμεσολαβητικές στην πώληση συμβάσεις¹³ (εμπορική αντιπροσωπεία, διανομή, franchising κλπ)¹⁴, κάτι που γίνεται εμφανές και από τις ενδεικτικώς αναφερόμενες περιπτώσεις κατάχρησης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης (αυθαίρετοι όροι συναλλαγής, διακριτική μεταχείριση και αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων)¹⁵. Στις συμβάσεις αυτές οι ενδιάμεσοι προσαρμόζουν σε μεγάλο βαθμό τις επιχειρήσεις τους στις απαιτήσεις των προμηθευτών και η ενδεχόμενη αιφνίδια διακοπή της συνεργασίας ή η άρνηση συναλλαγής εγκυμονεί σοβαρούς για αυτούς κινδύνους, που εκτείνονται από τον κλονισμό της ανταγωνιστικότητάς μέχρι τον οικονομικό αφανισμό τους¹⁶. Στο σημείο αυτό βρίσκει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 18^α, βάση της οποίας θα ελέγχεται η σύννομη ή όχι συμπεριφορά των ισχυρών επιχειρήσεων.

Παράλληλα, θα καταδειχθεί πόσο κρίσιμη είναι η διαπίστωση της ratio της διάταξης και του καθορισμού του προστατευτικού της σκοπού, ούτως ώστε να μην καταστεί αυτή νομική βάση προς παροχή κοινωνικής προστασίας. Αυτό γιατί η διάταξη του 18^α δεν αποσκοπεί στην προστασία της μικρομεσαίας επιχείρησης και στη χορήγηση κοινωνικής προστασίας, αλλά επιδιώκει να καταστήσει την οικονομική ελευθερία περισσότερο κοινωνική με τον κατάλληλο περιορισμό της. Έτσι, δεν αποκλείεται η παρέμβαση της διάταξης προς προστασία του ασθενούς εμπόρου,

11. ΔΕΦΑΘ 6009/2001, ΧρΙΔ 2002, 825. Βλ. και Μπαμπέτας, Η σχέση οικονομικής εξάρτησης υπό το πρίσμα της ΑΚ 281, ΧρΙΔ 2002, 854 επ.

12. Möschel, Recht der Wettbewerbsbeschränkungen, 1983, παρ. 20, πλγ. 1.

13. Εν προκειμένω, θα ασχοληθούμε με δύο από τις πιο συνηθισμένες μορφές διαρκών συμβάσεων διαμεσολάβησης, τη σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας και τη σύμβαση διανομής.

14. Η εφαρμογή της διάταξης δεν αναλώνεται μόνο στα δίκτυα διανομής, αλλά εκτείνεται λχ. και στις υπηρεσίες των τραπεζικών ιδρυμάτων προς τους πελάτες τους: Γίνεται δεκτό ότι οι τελευταίοι δεν μπορούν να στραφούν σε άλλο πιστωτικό οργανισμό, αφού όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία είναι επιβαρυνμένα από αυτόν, βλ. και Γεωργιάδης, Η κατ' ΑΚ 919 ευθύνη της Τράπεζας απέναντι στους πελάτες της, ΕλΔνη 1992, 55 επ· Λιακόπουλος, Εγγυητική επιστολή με ρήτρα πληρωμής σε πρώτη ζήτηση και ευθύνη τράπεζας για μη ανανέωση της επιστολής, ΔΕΕ 1995, 369 επ.

15. Martinek, Franchising, 1987, 342· Σουφλερός, Οι συμβάσεις franchising στο ελληνικό δίκαιο και στο κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού, 1989, 56 επ.

16. Μπαμπέτας, Οικονομική εξάρτηση και καταχρηστική εκμετάλλευση, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 2^α Ν. 703/77 και του Κανονισμού 1/2003 ΕΚ, 9.

χορηγώντας του πράγματι κοινωνική προστασία. Όχι, όμως κατ' αυτοσκοπό, αλλά «αντανακλαστικά», ως παρεπόμενη συνέπεια του ελέγχου της εξαρτώσας επιχείρησης.

Τέλος, θα αναδειχθούν τα προβλήματα, που δημιουργεί η μεταφορά της διάταξης, από το υποσύστημα της προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού στο έτερο υποσύστημα της προστασίας του θεμιτού ανταγωνισμού. Η μεταφορά αυτή φέρει στο προσκήνιο την σχέση των δύο αυτών υποσυστημάτων, που απαρτίζουν το ενιαίο δίκαιο του ανταγωνισμού¹⁷. Όπως θα καταδειχθεί, τα όρια μεταξύ των δύο υποσυστημάτων σε ορισμένες περιπτώσεις είναι θολά¹⁸, χωρίς να υπάρχει σαφήνεια, αν πρόκειται για δύο κύκλους, που εν μέρει διασταυρώνονται, με αποτέλεσμα την εν μέρει παράλληλη εφαρμογή των δύο υποσυστημάτων σε ένα πραγματικό περιστατικό, όπως είναι λχ. το μπουκοτάζ (τριμερές ή διμερές) ή αν πρόκειται για ομόκεντρους κύκλους, όπου ο ευρύτερος είναι το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού¹⁹.

17. Η σύγκλιση μεταξύ των δύο υποσυστημάτων, εν προκειμένω, συνάγεται από την σημασία της οριοθέτησεως της αγοράς, προκειμένου να εξακριβωθεί η σχετική αγορά προϊόντων/υπηρεσιών, στην οποία έχει δημιουργηθεί η σχέση οικονομικής εξαρτήσεως, αλλά και την θέση ότι η προστασία του ανταγωνισμού λειτουργεί ως ερμηνευτικός τόπος πληρώσεως της έννοιας των χρηστών ηθών.

18. *Glöckner*, *Europäisches Lauterkeitsrecht*, 2006, αρ. 216 με παραπομπές· *Μαρίνος*, Μερικές παρατηρήσεις στο άρθρο 18α Ν. 146/14 (πρώην 2^α Ν. 703/77) – Συγχρόνως σχόλιο στην απόφ. ΜΠρΑθ 575/2010, ΧρΙΔ 2011, 537.

19. *Pilchler*, *Das Verhältnis von Kartell-und Lauterkeitsrecht*, 2009, 194 επ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΟΙ ΔΙΑΡΚΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η οργάνωση του συστήματος διανομής²⁰, της προώθησης, δηλαδή, των προϊόντων ή υπηρεσιών της επιχείρησης στους τελικούς αποδέκτες- καταναλωτές, επιτυγχάνεται με τη σύναψη διαφόρων κατηγοριών συμβάσεων μεταξύ επιχείρησης και τρίτων, νομικά ανεξάρτητων επιχειρήσεων ή προσώπων, που ασκούν διαμεσολαβητικές υπηρεσίες, χαρακτηριστικό στοιχείο των οποίων είναι η διάρκεια. Ανάλογα με τις ανάγκες του συστήματος διανομής αλλά και τις ιδιομορφίες της καθημιάς εμπορικής επιχείρησης, η σχέση των συνεργαζόμενων- διαμεσολαβητικών επιχειρήσεων εμφανίζεται συνήθως με τη μορφή της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας και της συμβάσεως διανομής.

Τόσο στη σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας όσο και στη διανομή, η διάρκεια και η μονιμότητα της σχέσης συνεργασίας είναι αναγκαία συνέπεια της, ανάλογα με την περίπτωση, χαλαρής ή στενής ένταξης του αντιπροσώπου ή διανομέα στο δίκτυο διανομής. Ο διαρκής τους χαρακτήρας δεν αποτελεί δογματική συνέπεια κάποιου κανόνα δικαίου, αλλά επιβάλλεται από την ίδια τη φύση και το κύριο περιεχόμενό τους. Η επιτυχής έκβαση μίας εμπορικής συνεργασίας, που λαμβάνει τη μορφή των συμβάσεων αυτών, προϋποθέτει επαρκή χρόνο διάρκειας έτσι ώστε, αφενός η επιχειρηματική οργάνωση της εμπορικής επιχείρησης, να καταστεί απόκτημα εκμεταλλεύσιμο από τον αντιπρόσωπο ή διανομέα και αφετέρου οι μακροπρόθεσμες επενδύσεις των τελευταίων, να υλοποιηθούν και αποσβεσθούν, προκειμένου, τόσο οι προσωπικές τους προσπάθειες, όσο και το συνολικό εγχείρημα, να αποδώσουν καρπούς²¹.

Μέχρι την εισαγωγή του ΠΔ 219/1991²² «περί εμπορικών αντιπροσώπων», οι συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας και εμπορικής διανομής ρυθμιζόνταν κατά την παγία διατύπωση της νομολογίας, ως προσομοιάζουσες προς τη ρυθμιζόμενη στον Εμπορικό Νόμο σύμβαση παραγγελίας, από τις διατάξεις περί εντολής του ΑΚ (713 επ)²³, στις οποίες παρέπεμπε η διάταξη του άρθρου 91 ΕΝ²⁴ σε συνδυασμό προς τη

20. Αυγητίδης, Συστήματα διανομής και αποζημίωση πελατείας, ΧρΙΔ 2001, 590.

21. Αυγητίδης, ΧρΙΔ 2001, 591-592.

22. ΦΕΚ/Α/81/30.5.1991.

23. ΑΠ 849/2002, ΝοΒ 2003, 47· Εφαθ 874/2002 ΕΛΔνη 2003, 250· Εφαθ 4503/2003 ΕΛΔνη 2004, 1450· Εφαθ 8316/1999, ΕπισκεΔ 2000, 1025, βλ. και Τσίρου, Η αναλογική εφαρμογή

διάταξη του άρθρου 3 του ΕισΝΑΚ. Μετά την εισαγωγή του ΠΔ 219/1991 για τους εμπορικούς αντιπροσώπους και παρά την επέκταση της αναλογικής του εφαρμογής και στις συμβάσεις εμπορικής διανομής²⁵, κατά το μέρος, που αυτές προσαρμόζονται στη φύση και στο περιεχόμενο της συγκεκριμένης σύμβασης διανομής, η νομολογία εξακολουθεί, να παραπέμπει και στις διατάξεις περί εντολής, συμπληρωματικά²⁶ και στις ρυθμίσεις περί μεσιτείας²⁷.

Εκτός, όμως, από τις διατάξεις του Προεδρικού Διατάγματος, του Αστικού Κώδικα και του Εμπορικού Νόμου, προστασία στους διαμεσολαβητές παρέχεται και στα πλαίσια του δικαίου του ανταγωνισμού, τόσο στο ελληνικό όσο και στο κοινοτικό δίκαιο. Στην Ελλάδα, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του ανταγωνισμού, όπως αναφέρθηκε, αποτελείται από το Ν. 146/14 και τον παλαιό Ν. 703/77 (πλέον Ν. 3959/2011).

1.2. Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας

Η επέκταση της εμπορικής δραστηριότητας και η ανάγκη διοχέτευσης των εμπορευμάτων και υπηρεσιών στον τελικό καταναλωτή, ιδίως σε περιοχές μακριά από την εγκατάσταση του εμπόρου, έχουν αναδείξει τη μορφή του εμπορικού αντιπροσώπου (*agent commercial*). Το βασικό νομοθέτημα, που ρυθμίζει τα των εμπορικών αντιπροσώπων είναι το ΠΔ 219/1991, περί εμπορικών αντιπροσώπων, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 86/653/ΕΟΚ²⁸, όπως έχει τροποποιηθεί. Έτσι, κατά το άρθρο 1, παρ. 2 του ως άνω ΠΔ, σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας είναι «η διαρκής, αμφοτεροβαρής ενοχή, με την οποία μία ανεξάρτητη επιχείρηση (φυσικό ή νομικό πρόσωπο), που καλείται εμπορικός αντιπρόσωπος, αναλαμβάνει έναντι αμοιβής, τη με σταθερό και διαρκή τρόπο επιμέλεια των υποθέσεων μίας άλλης επιχείρησης (φυσικού ή νομικού προσώπου), που καλείται κύριος της υπόθεσης ή

του ΠΔ 219/1991 στη σύμβαση διανομής υπό το φως της απόφασης ΑΠ139/2006, ΝοΒ 2007, 1681.

24. Σχετικά με την αστοχία της αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων περί παραγγελίας, αλλά και της εντολής, *Καραγκουνίδης*, Ζητήματα από τη σύμβαση διανομής, *ΕπισκεΔ* 2003, 381-382.

25. ΑΠ 812/1991, *ΕΛΔνη* 1991, 1490· ΑΠ 139/2006, *Αρμ.* 2006, 1034· ΑΠ 175/2010, *ΧρΙΔ* 2011, 129· ΑΠ 163/2011, *ΔΕΕ* 2011, 931· ΕφΑθ 269/2003, *ΔΕΕ* 2003, 552· ΕφΑθ 5826/2010, *ΕΕμπΔ* 2011, 75· ΕφΘεσ 496/2011, *ΕΕμπΔ* 2011, 355.

26. ΑΠ 881/2010, *ΤΝΠ/ΔΣΑ*.

27. ΠΠρΘεσ 159/1990, *ΤΝΠ/ΔΣΑ*. Κατ' άλλους μπορούν να εφαρμοστούν και οι κανόνες της μίσθωσης υπηρεσιών του 648 ΑΚ. Ακόμη, συμπληρωματικά, μπορούν να εφαρμοστούν, εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με το ΠΔ, τα άρθρα 211 επ ΑΚ περί αντιπροσωπείας και πληρεξουσιότητας.

28. Οδηγία 86/653/ΕΟΚ της 18.12.1986, για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών -μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες), *ΕΕ* 31.12.1986, L. 382/17.

αντιπροσωπευόμενος»²⁹. Συνεπώς, σύμφωνα με την κοινώς παραδεκτή έννοια του εμπορικού αντιπροσώπου³⁰, εμπορικός αντιπρόσωπος εμπορευμάτων και υπηρεσιών³¹ είναι ο ανεξάρτητος εκείνος επιχειρηματίας -με αυτοτελή επιχείρηση-, ο οποίος σε μόνιμη βάση αναλαμβάνει, είτε να διαπραγματεύεται μόνο την πώληση ή την αγορά των εμπορευμάτων και την παροχή των υπηρεσιών, είτε όχι μόνο να διαπραγματεύεται, αλλά να πωλεί κιόλας ή να αγοράζει τα οικεία εμπορεύματα ή να παρέχει τις υπηρεσίες στο όνομα και για λογαριασμό του εντολέα του³². Από τον παραπάνω ορισμό του εμπορικού αντιπροσώπου, προκύπτει, ότι οφειλόμενη υπηρεσία και κύρια υποχρέωση του εμπορικού αντιπροσώπου, αποτελεί η διαρκής επιμέλεια και μέριμνα των υποθέσεων του κυρίου της υπόθεσης³³. Προς εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, ο εμπορικός αντιπρόσωπος, μπορεί να ενεργεί κατά τους ακόλουθους τρεις τρόπους: Να διαπραγματεύεται απλώς την κατάρτιση συμβάσεων για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, να καταρτίζει επιπλέον τις συμβάσεις αυτές στο όνομα και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, είτε τέλος να

29. Άρθρο 1, παρ. 2 της Οδηγίας 86/653/ΕΟΚ.

30. Για την έννοια του εμπορικού αντιπροσώπου βλ. ενδεικτικά *Λιακόπουλος*, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, (1998³), 178 επ· *Περάκης*, Γενικό Μέρος του Εμπορικού Δικαίου, 1999, 397 επ· *Τέλλης*, Η αποζημίωση πελατείας του διανομέα (γνμδ.), ΔΕΕ 2007, 660 επ.

31. Η γραμματική διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 1 του ΠΔ 219/1991, στην οποία ορίζεται ότι «σκοπός του Προεδρικού Διατάγματος είναι η προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ) «για το συντονισμό των δικαίων των κρατών-μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους...», σε συνδυασμό με τη γραμματική διατύπωση της παρ. 2 του ίδιου άρθρου, η οποία προβλέπει ότι για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος προεδρικού διατάγματος ως εμπορικός αντιπρόσωπος νοείται μόνο ο εμπορικός αντιπρόσωπος εμπορευμάτων, δεν κατέλειπε την παραμικρή αμφιβολία ότι το εν λόγω νομοθέτημα εφαρμόζεται ευθέως αποκλειστικά και μόνο στους εμπορικούς αντιπροσώπους εμπορευμάτων, αφήνοντας με τον τρόπο αυτό εκτός του πεδίου εφαρμογής τους την εμπορική αντιπροσωπεία, που έχει ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών. Πλέον, σύμφωνα με την παρ. 4 στοιχ. α' του άρθρου 14 του Ν. 3557/2007, οι διατάξεις του ΠΔ 219/1991 εφαρμόζονται αναλόγως και στις συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας υπηρεσιών. Η ρύθμιση αυτή επιβεβαίωσε σε νομοθετικό πλέον επίπεδο την κρατούσα άποψη της ελληνικής επιστήμης και νομολογίας, σύμφωνα με την οποία είναι δυνατή η αναλογική εφαρμογή του εν λόγω νομοθετήματος και στις συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας υπηρεσιών. Σχετικά με το Ν. 3557/2007 βλ. *Τέλλης*, Πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις στο Δίκαιο της εμπορικής αντιπροσωπείας και Διανομής, ΕπισκεΔ 2007, 958 επ. Όμως και πριν από τη θέσπιση του Ν. 3557/2007 γινόταν δεκτή η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του ΠΔ 219/1991 στις συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας υπηρεσιών.

32. Με βάση την οικονομική πραγματικότητα της σχέσης εμπορικής αντιπροσωπείας, διακρίνουμε δύο τύπους εμπορικών αντιπροσώπων: το γνήσιο και το μη γνήσιο. Σύμφωνα με την παρ. 15 της από 13.10.2000 Ανακοίνωσης της Επιτροπής (Ανακοίνωση της Επιτροπής - Κατευθυντήριες γραμμές για τους κάθετους περιορισμούς, ΕΕ 13.10.2000, C 291/1), γνήσιος είναι ο εμπορικός αντιπρόσωπος, που «ουδέν κίνδυνο φέρει». Η έννοια του κινδύνου αναφέρεται στο λεγόμενο «επιχειρηματικό ρίσκο», που δεν φέρει ο αντιπρόσωπος ως προς τις δραστηριότητες για τις οποίες έχει διοριστεί από τον αντιπροσωπευόμενο, βλ. και *Τριανταφυλλάκης*, Δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, (2011²), 180.

33. Η υποχρέωση αυτή μνημονεύεται πανηγυρικώς στην αναγκαστικού δικαίου παρ.1 του άρθρου 4, ΠΔ 219/1991 και διατρέχει και χαρακτηρίζει τη σύμβαση ως τέτοια, αποτελούσα ουσιώδες στοιχείο (*essentiale negotium*) αυτής.

καταρτίζει τις συμβάσεις στο δικό του όνομα, για λογαριασμό όμως πάντοτε του αντιπροσωπευόμενου. Από την άλλη πλευρά, ο αντιπροσωπευόμενος-εντολέας οφείλει να καταβάλει στον εμπορικό αντιπρόσωπο την αμοιβή του, που καλείται προμήθεια.

Στοιχείο της έννοιας του εμπορικού αντιπροσώπου, κατά το άρθρο 1, παρ. 2 του ΠΔ, είναι η ανεξαρτησία, καθώς όπως ορίζει η διάταξη αυτή, ο εμπορικός αντιπρόσωπος είναι «ανεξάρτητη επιχείρηση». Η ανεξαρτησία αυτή είναι νομική και έχει την έννοια, ότι ο εμπορικός αντιπρόσωπος, δεν ανήκει στο προσωπικό της επιχείρησης του αντιπροσωπευόμενου, με την έννοια ότι δεν είναι μισθωτός, ούτε συνδέεται με αυτόν με σύμβαση παροχής εξαρτημένης εργασίας³⁴. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος έχει τη δική του αυτοτελή επιχείρηση και ασκεί αυτοτελή επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία συνίσταται στην παροχή ανεξάρτητων υπηρεσιών προς τον αντιπροσωπευόμενο. Η ανεξαρτησία του εμπορικού αντιπροσώπου όμως είναι κατά κανόνα μόνο νομική και όχι οικονομική, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις ο αντιπροσωπευόμενος είναι οικονομικά ισχυρότερος, με αποτέλεσμα, να δημιουργείται σχέση εξάρτησης του αντιπροσώπου από αυτόν.

Ο εμπορικός αντιπρόσωπος, ως ανεξάρτητος επιχειρηματίας, φέρει δικό του κίνδυνο, δηλαδή επιδιώκει κέρδος και αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο ζημίας από τη δραστηριότητά του. Ο κίνδυνος αυτός όμως, σχετίζεται μόνο με τη διαμεσολαβητική του δραστηριότητα, δηλαδή με την κατάρτιση ή όχι των συμβάσεων, τις οποίες επιμελείται³⁵. Χαρακτηριστικό στοιχείο της σύμβασης είναι η μη ανάληψη από τον εμπορικό αντιπρόσωπο των κινδύνων, που συνεχονται με την πώληση του αγαθού (διοχέτευσης, μεταφοράς, παλαίωσης ή αποθήκευσης του προϊόντος, μη διάθεσης και παράδοσης αυτού στον αγοραστή, αφερεγγυότητας του πελάτη - εκτός αν ανέλαβε απέναντι στον αντιπροσωπευόμενο την ευθύνη «del credere»³⁶ - ή ευθύνης για ελαττώματα του πωληθέντος). Ανάληψη ασήμαντου κινδύνου δεν αίρει το χαρακτηρισμό της σύμβασης ως εμπορικής αντιπροσωπείας³⁷.

34. Ρόκας, Στοιχεία του Εμπορικού Δικαίου, 1995, 47.

35. Μπαμπέτας, Η εμπορική αντιπροσωπεία στο δίκαιο κατά των περιορισμών του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2003, 13.

36. Η συμφωνία αυτή, καλούμενη ρήτρα «del credere», δημιουργεί πρόσθετη εγγυητική ευθύνη του εμπορικού αντιπροσώπου, σύμφωνα με την οποία ο τελευταίος ευθύνεται απέναντι στον αντιπροσωπευόμενο σε περίπτωση μη καταβολής του τιμήματος από τον τρίτο-πελάτη, δεν μεταβάλει ωστόσο τη φύση της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, αφού αποτελεί απλώς μία επιπλέον υπηρεσία, για την οποία ο αντιπρόσωπος λαμβάνει αυξημένη προμήθεια.

37. ΕφΠειρ 142/2008, ΔΕΕ 2008, 988, βλ. και Μπαμπέτας, Συμβάσεις διανομής σε Περάκη (επιμ.), Συμβάσεις περί την επιχείρηση, 2008, 6.

1.3. Η σύμβαση διανομής

Η σύμβαση διανομής αποτελεί μια μη ρυθμισμένη μορφή σύμβασης^{38,39}. Κατά τη νομολογία⁴⁰, η σύμβαση διανομής είναι ιδιόρρυθμη ενοχική, αμφοτεροβαρής, διαρκής σύμβαση, κατά την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (προμηθευτής) υποχρεούται να πωλεί στον άλλο (διανομέα) τα συμβατικά εμπορεύματα, τα οποία στη συνέχεια ο τελευταίος μεταπωλεί σε τρίτους, στο δικό του όνομα και για δικό του λογαριασμό και με δικό του επιχειρηματικό κίνδυνο, αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη από τη διαφορά μεταξύ της τιμής πώλησης των προϊόντων και της τιμής αγοράς τους από τον παραγωγό- προμηθευτή⁴¹. Επιπλέον, κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η υποχρέωση εκ μέρους του διανομέα, να προωθεί τις πωλήσεις (συμφέροντα) του προμηθευτή και η ενσωμάτωσή του στην εμπορική οργάνωση του τελευταίου⁴². Μεταξύ προμηθευτή και διανομέα καθιερύεται ιδιαίτερη σχέση εμπιστοσύνης, από την οποία απορρέουν αυξημένες αμοιβαίες υποχρεώσεις πίστης και προστασίας των συμφερόντων του άλλου μέρους⁴³.

Η σύμβαση διανομής είναι μικτή, σύμβαση με στοιχεία πώλησης⁴⁴ και βεβαίως στοιχεία εντολής και επιμέλειας αλλοτρίων υποθέσεων (διαρκούς προώθησης ξένων συμφερόντων). Ανάλογα με τη διαμόρφωσή της μπορεί να περιέχει και στοιχεία σύμβασης έργου⁴⁵ ή στοιχεία σύμβασης παροχής υπηρεσιών⁴⁶. Κατά κανόνα, οι συμβάσεις διανομής συνιστούν συμβάσεις πλαίσιο⁴⁷ μεταξύ

38. Δεν υπάρχουν δηλαδή στον εμπορικό νόμο ή σε άλλα νομοθετήματα ειδικές διατάξεις που να καθορίζουν την έννοια της. Νομοθετική αναφορά γίνεται στο άρθρο 14 του Ν.3357/2007 καθώς επίσης και σε κοινοτικό επίπεδο στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού, ο οποίος τις εντάσσει στις λεγόμενες κάθετες συμφωνίες και καθορίζει σημαντικά το περιεχόμενό τους.

39. Καμία έννομη τάξη, με εξαίρεση τη βελγική ρύθμιση με το Ν. 27.7.1961 – «loi Henckaerts», δε ρυθμίζει τη σύμβαση εξουσιοδοτημένου εμπόρου-διανομέα, βλ. και Meeusen, Distribution- Country report Belgium, IDI Report, 2011, passim.

40. ΑΠ 139/2006, σπ· ΑΠ 1805/2007, ΤΝΠ/ΔΣΑ.

41. Μαστροκώστας, Έννοια της σύμβασης εμπορικής διανομής- Οι κανόνες που διέπουν το πέρας της, 2005, 23· Ρούσσης, Ο υπολογισμός της αποζημίωσης πελατείας εμπορικού αντιπροσώπου-διανομέα, 2006, 160 επ.

42. Με την έννοια ότι ο διανομέας τελεί υπό την εποπτεία και τον έλεγχο του προμηθευτή.

43. Κουτσούκης, Συμβάσεις διανομής σε Περάκη (επιμ.), Συμβάσεις περί την επιχείρηση, 2009, 44.

44. Ορθότερα, προσύμβασης πώλησης, γιατί οι ειδικοί όροι των επιμέρους συμβάσεων πώλησης δεν είναι απαραίτητο να εξειδικεύονται κατά τη σύναψη της σύμβασης. Σε καμία περίπτωση βέβαια, η σύμβαση διανομής δεν εξαντλείται σε μια ενοχική σχέση πωλητή αγοραστή, ούτε μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια έννομη σχέση στενής συνεργασίας με διαδοχικές πωλήσεις. Για τις διαφορές και τις έννομες συνέπειες κάθε έννομης σχέσης βλ. Martinek σε Martinek/Semler/Habermeier, Handbuch des Vertriebsrechts, 2003, 113 επ.

45. Όταν ο διανομέας αναλαμβάνει υποχρεώσεις ελάχιστων αγορών ή επίτευξη στόχων πωλήσεως.

46. Όταν ο διανομέας αναλαμβάνει υποχρεώσεις επισκευής και συντήρησης μετά την πώληση.

47. Για τη λειτουργία των συμβάσεων διανομής με βάση το μηχανισμό της σύμβασης-πλαίσιο βλ. Τσενέ, Η προστασία της συμβατικής ελευθερίας του διανομέα κατά τη σύναψη των

παραγωγού- προμηθευτή και διανομέα, αφού κατά την κατάρτισή τους καθορίζεται το γενικό πλαίσιο, δηλαδή οι όροι που θα διέπουν την διεπιχειρησιακή συνεργασία των συμβαλλόμενων μερών⁴⁸.

1.3.1. Μορφές της σύμβασης διανομής

Η σύμβαση διανομής εμφανίζεται συνήθως με τις ακόλουθες μορφές:

α) Σύμβαση αποκλειστικής διανομής: Είναι η διαρκής σύμβαση, στην οποία ο παραγωγός αναλαμβάνει την υποχρέωση, έναντι του διανομέα, να πωλεί μόνο σε αυτόν τα προϊόντα, που προβλέπονται στη σύμβαση, με σκοπό τη μεταπώληση σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Με τη σύμβαση αυτή, κατά κανόνα ο παραγωγός αναλαμβάνει επιπλέον την υποχρέωση να μην πραγματοποιεί ο ίδιος πωλήσεις των προϊόντων, που προβλέπονται στη σύμβαση σε καταναλωτές στην περιοχή ισχύος της σύμβασης. Αντίστοιχα, στον αποκλειστικό διανομέα, μπορεί να επιβληθεί η υποχρέωση να μην κατασκευάζει ή διανέμει προϊόντα ανταγωνιστικά προς τα προϊόντα, που προβλέπονται στη σύμβαση. Συνήθως η σύμβαση αποκλειστικής διανομής συνδυάζεται στην πράξη με τη σύμβαση **αποκλειστικής προμήθειας**⁴⁹, βάσει της οποίας ο διανομέας αναλαμβάνει την υποχρέωση να προμηθεύεται, με σκοπό τη μεταπώληση, τα προϊόντα, που προβλέπονται στη σύμβαση, μόνο από το συγκεκριμένο παραγωγό ή ενδεχομένως από επιχείρηση συνδεδεμένη με αυτόν ή άλλη επιχείρηση, στην οποία έχει αυτός αναθέσει τη διανομή των προϊόντων του. Στις βασικές υποχρεώσεις του αποκλειστικού διανομέα, ανήκει, επίσης, η διατήρηση επαρκούς αποθέματος εμπορευμάτων, καθώς και ανάλογου προσωπικού για την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση του δικτύου διανομής και την προώθηση των πωλήσεων, που αποτελεί τον απώτερο σκοπό της συνεργασίας των συμβαλλομένων και την αντιπαροχή του διανομέα, για το παραχωρούμενο δικαίωμα αποκλειστικής διανομής των προϊόντων της συμφωνίας⁵⁰.

Ο πιθανός κίνδυνος, από την εφαρμογή ενός συστήματος αποκλειστικής διανομής, για τον ανταγωνισμό συνίσταται κυρίως στην άμβλυνση του ενδοσηματικού ανταγωνισμού. Εφόσον όμως, ο κίνδυνος αυτός αντισταθμίζεται από ουσιαστικές βελτιώσεις της αποτελεσματικότητας, τότε δεν υπάρχει περιορισμός του ανταγωνισμού. Η αποκλειστική διανομή μπορεί να οδηγήσει σε βελτίωση της αποτελεσματικότητας, ιδίως στην περίπτωση, που απαιτούνται επενδύσεις από

συμβάσεων – πλαίσιο διανομής, ΔΕΕ 2003, 272 επ· Χατζηιωάννου, Τα όρια της προσωρινής δικαστικής προστασίας ενόψει τερματισμού της σύμβασης εμπορικής διανομής, 2005, 25.

48. Μπώλος, Οι συμβάσεις εμπορικής διαμεσολάβησης στις διεθνείς συναλλαγές, 2012, 23.

49. Καραλής, Σύμβαση αποκλειστικής εμπορικής αντιπροσωπείας, αποκλειστικής διανομής και αποκλειστικής προμήθειας (γνμδ.), Αρμ. 2002, 641 επ.

50. ΜΠρΛαρ 816/2012, διαθέσιμη σε www.inlaw.gr.

διανομείς. Επιπλέον, η αποκλειστική διανομή μπορεί να οδηγήσει σε εξοικονόμηση δαπανών υλικοτεχνικής υποδομής, λόγω των οικονομιών κλίμακας σε επίπεδο μεταφοράς και διανομής⁵¹.

β) Σύμβαση επιλεκτικής διανομής: Είναι η διαρκής σύμβαση, βάσει της οποίας ο παραγωγός διαθέτει τα προϊόντα του μόνο σε διανομείς, τους οποίους επιλέγει με βάση αντικειμενικά, ομοιόμορφα και μη επιφέροντα διακρίσεις κριτήρια, συνήθως ποιοτικά, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις και ποσοτικά. Η σύμβαση επιλεκτικής διανομής συνδέεται με τη φύση του προς διάθεση αγαθού και επιλέγεται από προμηθευτές κυρίως για προϊόντα πολυτελείας-φήμης (ακριβά ρολόγια, επώνυμα ρούχα, κοσμήματα, καλλυντικά, αρώματα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές κλπ) ή για προϊόντα, που απαιτούν υπηρεσίες μετά την πώληση (σέρβις). Σε αντίθεση με τη σύμβαση αποκλειστικής διανομής, στη σύμβαση επιλεκτικής διανομής ο εξουσιοδοτημένος «επιλεγμένος» διανομέας δεν απολαμβάνει εδαφικής προστασίας, δηλαδή δεν έχει αποκλειστική γεωγραφική περιοχή διανομής, όπως ο αποκλειστικός διανομέας.

1.3.2. Το σύστημα επιλεκτικής διανομής

Η σύμβαση επιλεκτικής διανομής, συνήθως, αποτελεί μέρος ενός δικτύου συμβάσεων, οι οποίες συνδέουν τον παραγωγό με τους επιλεγμένους διανομείς και συνθέτουν το λεγόμενο «σύστημα επιλεκτικής διανομής», το οποίο ανάλογα με τα κριτήρια, που χρησιμοποιεί ο παραγωγός-προμηθευτής, για την επιλογή των διανομέων, μπορεί να εμφανίζεται με δύο μορφές:

α) Σύστημα ποιοτικής επιλεκτικής διανομής ή σύστημα επιλεκτικής διανομής με ποιοτικά κριτήρια: είναι το σύστημα στο οποίο ο παραγωγός χρησιμοποιεί για την επιλογή των διανομέων καθαρά ποιοτικά κριτήρια, που υπαγορεύονται, κατά πρώτο λόγο, από τη φύση των προϊόντων⁵², καθορίζονται με ομοιόμορφο τρόπο για όλους τους διανομείς, που ζητούν να συμμετάσχουν στο σύστημα και δεν περιορίζουν άμεσα τον αριθμό των διανομέων⁵³. Τέτοια κριτήρια

51. ΕΑ 490/VI/2010, διαθέσιμη σε www.epant.gr.

52. ΔΕΚ απόφ. 25.10.1977, υπόθ. C-26/76, Metro, Συλλ. 1977, I-01875, σκέψεις 20 και 21· απόφ. 11.12.1980, υπόθ. C-31/80, L' Oreal, Συλλ. 1980, I-03775, σκέψεις 15 και 16· απόφ. 25.10.1983, υπόθ. C-107/82, AEG-Telefunken, Συλλ. 1983, I-3151, σκέψη 33· ΠΕΚ, απόφ. 29.2.1996, υπόθ. T-88/92, Civenchy Συλλ. 1996, II-1961, σκέψη 106.

53. ΠΕΚ, απόφ. 27.2.1992, υπόθ. T-19/91, Vichy κατά Επιτροπής, Συλλ. 1992, II-415, όπου κρίθηκε ότι η αντικειμενικότητα της επιλογής με βάση ποιοτικά κριτήρια επιβάλλει την είσοδο στο δίκτυο σε όλους τους μεταπωλητές, που ανταποκρίνονται σε αυτά και δεν δικαιολογεί τον a priori ποσοτικό περιορισμό του αριθμού των υποψηφίων, καθόσον κάθε μορφής ποσοτικός περιορισμός των τελευταίων μετατρέπει de facto ένα δίκτυο επιλεκτικής διανομής σε «σύστημα κλειστής διάθεσης προϊόντων» και το καθιστά ύποπτο από πλευράς ανταγωνισμού.

είναι: η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση του υποψηφίου και του προσωπικού του, ο εξοπλισμός και η εξωτερική εμφάνιση του καταστήματός του, η θέση και η ιδιότητα του καταστήματος ως εξειδικευμένου στην πώληση των σχετικών προϊόντων, η διάθεση των προϊόντων με τρόπο, που δε θα μειώνει το γόητρό τους (όπως στην περίπτωση της παρουσίασής τους δίπλα σε προϊόντα ευτελούς αξίας) και η παροχή εξυπηρέτησης μετά την πώληση και υπηρεσιών επισκευής και συντήρησης.

Η εφαρμογή ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής των προϊόντων μιας επιχείρησης, κατ' αρχάς, δεν αντίκειται στις διατάξεις του δικαίου του ανταγωνισμού, όταν η επιλογή αυτή διενεργείται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, που εξασφαλίζουν την βελτίωση της προώθησης και της φήμης των προϊόντων στα οποία αφορούν. Έτσι, περιορισμοί ποιοτικού χαρακτήρα, που έχουν σχέση με το πρόσωπο του μεταπωλητή (επαγγελματική κατάρτιση, φερεγγυότητα κλπ.), το κατάστημά του (εμφάνιση, διαμόρφωση χώρου κλπ.), την προστασία του προϊόντος (διαθέσεως κατάλληλων εγκαταστάσεων για τη σωστή αποθήκευση, εξοπλισμού κλπ.) είναι κατά κανόνα πάντοτε επιτρεπτοί, εφόσον εφαρμόζονται ομοιόμορφα για όλους τους μεταπωλητές. Η νομιμότητα του παραπάνω συστήματος κρίνεται τελικά από το εάν οι όροι, που αυτό επιβάλλει στους μεταπωλητές, είναι, κατά περίπτωση, ανάλογοι προς τις ποιοτικές ανάγκες του προϊόντος (κύρος, φήμη, προώθηση κλπ.), δεν υπερβαίνουν δηλαδή τα απαραίτητα για τη θεραπεία των αναγκών αυτών όρια⁵⁴.

Κρίθηκε έτσι, κατά το εθνικό δίκαιο, ότι δεν απαγορεύεται ρήτρα που περιγράφει σύστημα επιλεκτικής διανομής, ώστε να εξασφαλίζεται η υψηλή θέση καλλυντικών υψηλής ποιοτικής στάθμης⁵⁵ ή δεσμευτική ρήτρα διαθέσεως καλλυντικών αποκλειστικά μέσω φαρμακείων, λόγω ειδικών αναγκών, που κατά τους κατασκευαστές, μόνο τα φαρμακεία μπορούν να εξυπηρετήσουν⁵⁶.

β) Σύστημα ποσοτικής επιλεκτικής διανομής ή σύστημα επιλεκτικής διανομής με ποσοτικά κριτήρια: είναι το σύστημα στο οποίο ο παραγωγός, πέρα από ποιοτικά κριτήρια, καθορίζει για την επιλογή των διανομέων του και άλλα, ποσοτικά κριτήρια, βάσει των οποίων περιορίζεται άμεσα ο αριθμός των διανομέων. Τέτοια κριτήρια μπορεί να είναι λχ. η υποχρέωση του επιλεγμένου διανομέα να αφιερώνει συγκεκριμένο χώρο του σημείου πώλησης στο σχετικό αγαθό ή να

54. ΕΑΟΛ 45/1996, ΔΕΕ 1997, 474 επ, ιδίως 476- 477.

55. ΕΑ 21/1982, διαθέσιμη σε www.epant.gr, με κριτήρια, που αναφέρονται στην επαγγελματική αξιολόγηση, το προσωπικό και τις εγκαταστάσεις της επιχείρησής διανομής, ενώ δεν έγινε δεκτό σύστημα επιλεκτικής διανομής ειδών υγιεινής ως μη δυνάμενων να θεωρηθούν αγαθά υψηλής τεχνολογίας.

56. Απόφ. Υπουργ. Εμπορίου Κ6-393/30.7.1985, *Κοτσίρης*, Δίκαιο Ανταγωνισμού Αθέμιτου και Ελεύθερου, (2011⁶), 475.

διατηρεί συγκεκριμένα αποθέματα αγαθών ή να αναγκάζεται προκειμένου να αναλάβει τη διανομή ενός προϊόντος, να προμηθεύεται ολόκληρο το φάσμα των αγαθών, που το συνοδεύουν.

1.4. Διάκριση σύμβασης διανομής και σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας

Ο διανομέας, όπως και ο εμπορικός αντιπρόσωπος, ως βοηθητικό του εμπορίου πρόσωπο, παρέχει στον έμπορο τη δυνατότητα επέκτασης των επιχειρηματικών του δραστηριοτήτων σε γεωγραφικές περιοχές, όπου ο τελευταίος δεν έχει επαγγελματική εγκατάσταση. Ενώ, όμως, ο διανομέας αναλαμβάνει την προώθηση των προϊόντων του παραγωγού ενεργώντας στο όνομα του, για λογαριασμό του και φέροντας ο ίδιος τον εμπορικό κίνδυνο⁵⁷, ο εμπορικός αντιπρόσωπος διαμεσολαβεί στη σύναψη ή διαπραγματεύεται και συνάπτει συμβάσεις για την αγορά ή την πώληση εμπορευμάτων ή την παροχή υπηρεσιών, ενεργώντας στο όνομα και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου⁵⁸. Παράλληλα, σε αντίθεση με την σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, όπου συμβαλλόμενος με τον πελάτη είναι ο αντιπροσωπευόμενος, στη σύμβαση διανομής, ο προμηθευτής δεν έχει καμία συναλλακτική σχέση με τον πελάτη. Έτσι, στη σύμβαση διανομής ο προμηθευτής συναλλάσσεται με τον διανομέα και ο διανομέας είναι αυτός που διατηρεί συναλλακτική σχέση με τον πελάτη⁵⁹.

Επιπλέον, ο διανομέας καθορίζει ο ίδιος τις τιμές του προς τρίτους, αν και δεν αποκλείεται να έχει δέσμευση ανώτατων ή (κυρίως σε συστήματα επιλεκτικής διανομής) και κατώτατων τιμών. Εισπράττει, έτσι, αμοιβή, που προκύπτει από τη διαφορά μεταξύ της τιμής κτήσης του προϊόντος από τον παραγωγό και αυτής της μεταπώλησής του στον πελάτη και όχι προμήθεια⁶⁰, τούτο δε, του επιτρέπει να έχει μεγαλύτερη ευελιξία από τον αντιπρόσωπο, η προμήθεια του οποίου είναι σταθερά συνομολογημένη.

57. Το κριτήριο της κατανομής του εμπορικού και οικονομικού κινδύνου αποτελεί, σύμφωνα και με την κρατούσα άποψη στο δίκαιο του ανταγωνισμού –κοινοτικού και ελληνικού- το αποφασιστικό κριτήριο διάκρισης των συμβάσεων διανομής από τις συμβάσεις γνήσιας εμπορικής αντιπροσωπείας.

58. ΑΠ 1720/2007, ΤΝΠ/ΔΣΑ.

59. ΕφΑθ 3628/2003, ΤΝΠ/ΔΣΑ.

60. Η αμοιβή του διανομέα είναι κατά κανόνα μεγαλύτερη από την προμήθεια του εμπορικού αντιπροσώπου, λόγω των αυξημένων κινδύνων, που αυτός αναλαμβάνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΣΧΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

2.1. Έννοια σχέσης οικονομικής εξάρτησης

Σύμφωνα με το άρθ. 18^α, παρ. 1 του Ν. 146/14, «Απαγορεύεται η καταχρηστική εκμετάλλευση, από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις, της σχέσης οικονομικής εξάρτησης⁶¹, στην οποία βρίσκεται προς αυτή ή αυτές μία επιχείρηση, η οποία κατέχει θέση πελάτη⁶² ή προμηθευτή, ακόμη κι ως προς ένα ορισμένο είδος προϊόντων ή υπηρεσιών, και δε διαθέτει ισοδύναμη εναλλακτική λύση». Η καταχρηστική αυτή εκμετάλλευση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης δύναται να συνίσταται, ιδίως, στην επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής, στην εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης ή στην αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων». Ουσιαστικά δηλαδή, το πραγματικό, που ρυθμίζει η 18^α, χαρακτηρίζεται ως μία μορφή «σχετικής⁶³ δεσπόζουσας⁶⁴ θέσης», αφού εν αντιθέσει προς την απόλυτη της παλαιάς διάταξης 2 του Ν. 703/77 και νυν 2⁶⁵ του Ν. 3959/11, αφορά μόνο τη σχέση του προμηθευτή με τον ενδιάμεσο.

61. Πρόκειται για την τρίτη μορφή οικονομικής ισχύος. Η δύναμη στην αγορά πηγάζει είτε από την οριζόντια δομή της (δεσπόζουσα θέση), είτε από το γεγονός ότι ο αυτός φορέας ασκεί συγχρόνως διαφορετικές λειτουργίες, οικονομικές και πολιτικές, με τυπικό παράδειγμα τις τράπεζες, είτε τέλος, από το ως άνω πραγματικό που αναλύουμε, βλ. *Μπαμπέτας* (2008), 24.

62. Έντονη αμφισβήτηση κρατούσε σχετικά με την υπαγωγή της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας στη διάταξη του πρώην άρθρου 2^α του Ν. 703/77 με επιχείρημα εκ του γράμματος του νόμου, που αξίωνε για την εφαρμογή της «...θέση πελάτη...». Ωστόσο, όπως γίνεται παγίως πλέον δεκτό με τον όρο «πελάτης» ο νομοθέτης, δεν εννοούσε τον μεταπωλητή γιατί κάτι τέτοιο θα περιόριζε υπερβολικά το πεδίο εφαρμογής της διάταξης. Από την τεολογική ερμηνεία της διάταξης συνάγεται πως ως «πελάτης», νοείται οποιοσδήποτε έμπορος έχει την ανάγκη, να διαμεσολαβεί στη διάθεση συγκεκριμένου προϊόντος, προκειμένου, να διατηρήσει την ανταγωνιστικότητά του. Τυχόν εξαίρεση της εμπορικής αντιπροσωπείας από το προστατευτικό πεδίο της διάταξης, θα έδινε τη δυνατότητα στον προμηθευτή, να εκμεταλλεύεται καταχρηστικώς την οικονομική εξάρτηση του αντιπροσώπου επιλέγοντας τον συγκεκριμένο συμβατικό τύπο, ως μέθοδο διάθεσης των προϊόντων του.

63. ΠΠρΘεσ 16013/2001, ΤΝΠ/ΔΣΑ· Βλ. και *Κανελλοπούλου*, Η μεταρρύθμιση του Ευρωπαϊκού και Ελληνικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2008, 159.

64. *Κιάντος*, Ιδιωτικό Δίκαιο του Διεθνούς Εμπορίου, 1987, 252.

65. Μια επιχείρηση κατέχει δεσπόζουσα θέση, όταν διαθέτει οικονομική δύναμη, που της δίνει τη δυνατότητα, να παρεμποδίζει μονομερώς τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στη σχετική αγορά και της επιτρέπει να συμπεριφέρεται σε σημαντικό βαθμό ανεξάρτητα (ΔΕΚ απόφ. 13.2.1979, υπόθ. C-85/76 Hoffmann – La Roche etc, Συλλ. 1979, II-461, σκέψη 4) από τους ανταγωνιστές της, τους πελάτες και τέλος τους καταναλωτές (βλ. σε κοινοτικό επίπεδο σχετικές αποφάσεις: ΔΕΚ, απόφ. 8.6.1971, υπόθ. C-78/70, Deutsche Grammophon, Συλλ. 1971· απόφ. 18.4.1975, C-6/72, Continental Can, Συλλ. 1975, I- 495· απόφ. 14.2.1978, υπόθ. C-27/76, United Brands, Συλλ. 1978, I-207, αλλά και σε εθνικό επίπεδο, όπου ακολουθήθηκε η κοινοτική πρακτική βλ. ΕΑ 59/93· ΕΑ 207/III/2002· ΕΑ 434/V/2009· ΕΑ 450/V/2009· ΕΑ 487 /VI/2010· ΕΑΟΛ 516/VI/2011· ΕΑΟΛ 517/VI/2011· ΕΑ 528/VI/2011· ΕΑ 538/VII/2012· ΕΑΟΛ 548/VII/2012). Η διαπίστωση της ατομικής δεσπόζουσας θέσης εξαρτάται κυρίως από τους εξής παράγοντες: α) Το μερίδιο αγοράς της επιχείρησης, β) το ποσοστό συμμετοχής άλλων ανταγωνιστών στην αγορά και γ) τα εμπόδια εισόδου άλλων ανταγωνιστών στη σχετική αγορά.

Η συζητούμενη σχέση συνιστά ιδιαιτερότητα των κάθετων⁶⁶ σχέσεων στην αγορά, όπως στις περιπτώσεις των διαμεσολαβητικών στην πώληση συμβάσεων (εμπορική αντιπροσωπεία, διανομή κλπ). Δημιουργείται έτσι μια σχέση επικυριαρχίας, εφόσον μια επιχείρηση- της προσφοράς ή της ζήτησης - εξαρτάται από την ίδρυση ή διατήρηση συμβατικών σχέσεων με άλλη, που δραστηριοποιείται στην αντίθετη πλευρά της αγοράς. Η σχέση αυτή προκύπτει εκ του γεγονότος, ότι η εξαρτώμενη επιχείρηση αδυνατεί, να παραιτηθεί, χωρίς ζημία, από τις «παραγγελίες» της εξαρτώσας⁶⁷. Κριτήρια για τη διαπίστωση τυχόν σχέσης οικονομικής εξάρτησης αποτελούν η ενδεχόμενη αποκλειστική συνεργασία μεταξύ των μερών⁶⁸, όπως επίσης και το ύψος των κερδών και εσόδων, που διασφαλίζει ο έμπορος, από τη διακίνηση και πώληση των προϊόντων του προμηθευτή και το εάν και κατά πόσο

66. Δούβλης, Η έννοια της επιχείρησης και οι συμφωνίες αποκλειστικής διανομής και διάθεσης στη νομολογία της ΕΑ του Ν. 703/77 – Οι θέσεις της ΕΑ, ΕΛΔνη 1991, 3.

67. Liakopoulos, New Rules of Competition in Greece, 16 World Law Competition ,1992, 21.

68. Βλ. ΕΑ 514/VI/2011, κατά την οποία κρίθηκε πως: «Λαμβάνοντας συνολικά υπόψη τα ως άνω στοιχεία, κρίνεται ότι, παρά την μακροχρόνια μεταξύ των μερών συνεργασία και το σχετικά μεγάλο ποσοστό, που αντιπροσωπεύουν οι πωλήσεις των προϊόντων BROTHER στο συνολικό κύκλο εργασιών της καταγγέλλουσας, δεν προέκυψαν επαρκή στοιχεία για να στοιχειοθετηθεί οικονομική εξάρτηση της καταγγέλλουσας από την καταγγελλόμενη. Τουναντίον, τα στοιχεία του φακέλου καταδεικνύουν, ότι δεν υπήρχε υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας ή άλλη (άμεση ή έμμεση) δέσμευση μη ανταγωνισμού και ότι η καταγγέλλουσα είχε τη νομική δυνατότητα, αλλά και την πραγματική ικανότητα, να εμπορεύεται προϊόντα και άλλων εταιριών, ανταγωνιστικών (ή μη) προς την καταγγελλόμενη – όπως άλλωστε έκανε και στην πράξη», αλλά και ΕΑ 91/III/1999, κατά την οποία: «Περαιτέρω επιθανολογήθη ότι η πρώτη των αιτουσών πράγματι ευρίσκεται σε σχέση οικονομικής εξάρτησης από τον όμιλο FORD, αφού λόγω της μακροχρόνιας συνεργασίας με αυτόν (πλέον των 20 ετών), της προσαρμογής της επιχείρησής της προς τις ανάγκες της συνεργασίας της με τον ως άνω όμιλο (δεδομένου ότι η αιτούσα δραστηριοποιείτο αποκλειστικά στην αντιπροσώπευση, διανομή και επισκευή των επιβατικών αυτοκινήτων και φορτηγών της FORD)...Τα ίδια ισχύουν και ως προς την δεύτερη των αιτουσών, στην ίδρυση της οποίας αναγκάστηκε η πρώτη να προβεί μετά από απαίτηση της πρώτης των καθ' ων, με αρχικό μετοχικό κεφάλαιο 300.000.000 δρχ., ενώ το τελικό σύνολο των επενδύσεων της ανήλθε σε 350.000.000 δρχ. Και η αιτούσα αυτή έχει προσαρμόσει την επιχείρησή της αποκλειστικά προς τις ανάγκες της συνεργασίας της με τον όμιλο Ford (δραστηριοποιείται και αυτή αποκλειστικά στην αντιπροσώπευση, διανομή και επισκευή των οχημάτων – επιβατικών αυτοκινήτων και φορτηγών - της FORD) και έχει δημιουργήσει δίκτυο υποδιανομέων και πελατών, τους οποίους θα απολέσει, αν παύσει να αποτελεί μέλος του δικτύου FORD. Τέλος από την αυτήν αποδεικτική διαδικασία επιθανολογήθη αδυναμία ευρέσεως ισοδύναμης εναλλακτικής λύσης για τις αιτούσες, δεδομένου ότι και οι λοιποί κατασκευαστές αυτοκινήτων έχουν οργανωμένο και συμπληρωμένο δίκτυο για την αντιπροσώπευση και διανομή των αυτοκινήτων τους. Ακόμη όμως και αν εξευρεθεί εναλλακτική λύση, δηλ. η αντιπροσώπευση και διανομή αυτοκινήτων άλλου σήματος, αυτή συνδέεται με σοβαρά ανταγωνιστικά μειονεκτήματα για τις αιτούσες, καθ' όσον θα απαιτηθεί μεγάλο χρονικό διάστημα για την εγκαθίδρυση τους στην αγορά. Τούτο, διότι η επί 20ετία πελατεία της πρώτης των καθ' ων, αλλά και η πελατεία της δεύτερης των καθών, είναι αποκλειστικά πελατεία του σήματος FORD, ενώ παράλληλα θα απαιτηθούν και σημαντικές επενδύσεις προς τον σκοπό της προώθησης των προϊόντων της νέας αντιπροσωπείας αυτοκινήτων, χωρίς να έχουν αποσβεσθεί οι μεγάλες επενδύσεις, στις οποίες τις υποχρέωσε η Ford να υποβληθούν», αμφότερες οι αποφάσεις διαθέσιμες σε www.epant.gr.

αυτά αποτελούν σημαντικό τμήμα του συνολικού (ετήσιου) κύκλου εργασιών του⁶⁹. Η οικονομική εξάρτηση εμπόρου από προμηθευτή μπορεί λχ. να προκύπτει από το γεγονός, ότι ο πρώτος έχει προσαρμόσει την επιχείρησή του στις ανάγκες διάθεσης και προώθησης των προϊόντων του δεύτερου, λόγω της μακρόχρονης συνεργασίας τους και των επενδύσεων, που έκανε, επομένως, η διακοπή της εμπορικής συνεργασίας εγκυμονεί κινδύνους, που εκτείνονται από τον κλονισμό της ανταγωνιστικότητας έως την οικονομική καταστροφή⁷⁰ τους. Οικονομική εξάρτηση μπορεί να υφίσταται, επίσης, και όταν ο μέχρι τούδε πελάτης και μεταπωλητής των προϊόντων συγκεκριμένης επιχείρησης, για να ανταγωνισθεί αποτελεσματικά άλλους μεταπωλητές/διανομείς όμοιων ή ομοειδών προϊόντων, έχει την ανάγκη των προϊόντων της συγκεκριμένης επιχείρησης, διότι τα προϊόντα της τελευταίας αναμένεται από τους καταναλωτές να συγκαταλέγονται οπωσδήποτε μεταξύ των προϊόντων, τα οποία οι μεταπωλητές/διανομείς τους προσφέρουν (πωλούν)⁷¹. Ή ακόμα, σχέση οικονομικής εξάρτησης για ένα διανομέα, μπορεί να υφίσταται διότι τα προϊόντα της επιχείρησης, από την οποία η εξάρτηση, αναμένονται από τους λιανοπωλητές, να συγκαταλέγονται οπωσδήποτε μεταξύ εκείνων, που οι διανομείς

69. Βλ. ΕΑΟΛ 150/II/2000, όπου κρίθηκε ότι: «Στην υπό κρίση αίτηση δεν πιθανολογήθηκε η ύπαρξη οικονομικής εξάρτησης της αιτούσας από την καθής, δεδομένου ότι τα κέρδη που διασφαλίζει ετησίως η αιτούσα από την μετακίνηση των προϊόντων της καθής δεν υπερβαίνουν το ένα έκτο (1/6) περίπου των συνολικών ετησίων κερδών από την όλη επιχειρηματική δραστηριότητα της, ενώ διακινεί καπνικά προϊόντα και άλλων εταιρειών με αξιόλογα και ανταγωνιστικά προς της καθής σήματα, πραγματοποιώντας μάλιστα διπλάσιο κύκλο εργασιών μ' αυτά απ' ότι με τα σήματα της καθής και συνεπώς διαθέτει ισοδύναμες εναλλακτικές λύσεις, αφού σχετικά ευχερώς και χωρίς καμία περαιτέρω επένδυση μπορεί να αναπτύξει τις πωλήσεις των σημάτων αυτών. Η σχετικά ευχερής δυνατότητα ανάπτυξης των πωλήσεων ενός σήματος τσιγάρων με την κατάλληλη πολιτική προκύπτει και από το γεγονός της σημαντικής αύξησης των πωλήσεων των σημάτων της καθής στην περιοχή του Αιγίου από τη νέα αντιπρόσωπο/διανομέα. Επιπλέον, δεν πιθανολογήθηκε ότι η αιτούσα προέβη σε ιδιαίτερες επενδύσεις ή προσλήψεις προσωπικού λόγω της εμπορικής συνεργασίας της με την καθής. Τα δύο αυτοκίνητα και οι δύο υπάλληλοι που διαθέτει η αιτούσα επιβάλλονται από την όλη εμπορική δραστηριότητά της, ενώ η απόκτηση ιδιόκτητης επαγγελματικής εγκατάστασης ήταν επιλογή της ίδιας και όχι αναγκαιότητα εκ της συνεργασίας της με την καθής. Εξ' άλλου και αν ακόμη ήθελε υποτεθεί ότι στην υπό κρίση αίτηση υφίσταται οικονομική εξάρτηση μεταξύ της αιτούσας και της καθής ή έστω και άνευ τηρήσεως προθεσμίας προειδοποιήσεως διακοπή της 20ετούς εμπορικής συνεργασίας πιθανολογείται ότι έγινε δικαιολογημένα αφού η αιτούσα παραβίαζε την πιστωτική πολιτική της καθής, επεξέτεινε τις δραστηριότητές της σε περιοχή άλλου διανομέως/αντιπροσώπου, και δεν εφοδίαζε όλα τα συμφωνηθέντα σημεία πώλησης στην περιφέρεια της επαρχίας Καλαβρύτων».

70. ΕΑΟΛ 144/2000· ΕΑΟΛ 145/2000, αμφότερες σε www.epant.gr.

71. Σε πρόσφατες αποφάσεις της η Επιτροπή Ανταγωνισμού έλαβε υπόψη της ως κριτήριο για τη διαπίστωση σχέσης οικονομικής εξάρτησης και την έλλειψη υποδομής μίας επιχείρησης, όπως διακινήσει και εμπορευθεί προϊόντα επιχειρήσεων άλλων από αυτή, από την οποία, ενδεχομένως, εξαρτάται. Στην έννοια της υποδομής αυτής μπορεί να περιλαμβάνεται και το δίκτυο της τυχόν εξαρτώμενης επιχείρησης, η δομή της και οι γνώσεις της για την τοπική αγορά. Αν αντίθετα η υποδομή μιας επιχείρησης της επιτρέπει να διαθέτει και προϊόντα ανταγωνιστικά προς αυτά της ισχυρής επιχείρησης, τότε το κριτήριο αυτό δεν λαμβάνεται υπόψη.

θέτουν στη διάθεση αυτών (των λιανοπωλητών)⁷². Συναφώς, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, σχέση οικονομικής εξάρτησης είναι δυνατόν να στοιχειοθετηθεί και στις περιπτώσεις, που τα προϊόντα της (εξαρτώσας) επιχείρησης έχουν τέτοια ποιότητα και φήμη, ώστε μια επιχείρηση, που δεν τα προσφέρει στους πελάτες της να μην μπορεί να παραμείνει ανταγωνιστική στην αγορά⁷³.

Η έννοια της οικονομικής εξάρτησης είναι, δηλαδή, συνυφασμένη με τη χρονική διάρκεια για τη δημιουργία της εξάρτησης, σημαντικές οικονομικές επενδύσεις από την εξαρτώμενη αποκλειστικά σε σχέση με το αντικείμενο συνεργασίας και κυρίως αντικειμενικά θεμελιωμένες προσδοκίες συνέχισης της

72. ΔΕΦΑΘ 644/1999, ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ, κατά την οποία κρίθηκε: «...αν και η επιχείρηση του καθού η προσφυγή Ε.Σ. διαθέτει προϊόντα καπνού, που προμηθεύεται και από άλλες επιχειρήσεις εκτός της προσφεύγουσας, οι λιανοπωλητές θα ανέμεναν να συγκαταλέγονται μεταξύ των προϊόντων, που διαθέτει η επιχείρηση αυτή και τα προϊόντα της προσφεύγουσας, η οποία αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες καπνοβιομηχανίες της χώρας, και έτσι η επιχείρηση του Ε.Σ. δεν μπορούσε, εν όψει της φήμης, που έχουν στην αγορά τα προϊόντα της προσφεύγουσας, να σταματήσει τη διάθεσή τους χωρίς τον κίνδυνο να υποστεί σοβαρή οικονομική ζημία. Επομένως πιθανολογείται ότι υπήρχε οικονομική εξάρτηση της επιχείρησης του καθού η προσφυγή Ε.Σ.».

73. Βλ. ενδεικτικά ΕΑ 124/ΙΙ/1998 διαθέσιμη σε www.epant.gr, κατά την οποία: «Δεδομένου ότι η ανταγωνιστικότητα ενός καταστήματος καλλυντικών και αρωμάτων εξαρτάται μεταξύ των άλλων, από το εύρος της ποικιλίας των προϊόντων, που διαθέτει και ενόψει του υψηλού γοήτρου και της φήμης που απολαύουν στο καταναλωτικό κοινό τα προϊόντα, που εισάγουν και εμπορεύονται οι καθών, θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι οι αιτούσες τελούν σε σχέση οικονομικής εξάρτησης από τις καθών με την έννοια του άρθρου 2^α Ν. 703/77, αν οι αιτούσες αποδείκνυαν ότι παρά το γεγονός ότι διατηρούν κατά το άρθρο 5 της σύμβασης, την οποία αρνήθηκαν να υπογράψουν, τη δυνατότητα προμήθειας των προϊόντων με παράλληλες εισαγωγές, οι όροι της προμήθειας με τέτοιες εισαγωγές δεν αποτελούν γι' αυτούς ισοδύναμη πηγή προμήθειας. Πράγματι, σε μία αλυσίδα καταστημάτων υψηλής στάθμης, όπως τα καταστήματα των αιτουσών, ο καταναλωτής εύλογα αναμένει να προσφέρονται όλα τα επώνυμα προϊόντα καλλυντικών και αρωμάτων, που διατίθενται από ομοειδή καταστήματα η δε έλλειψη των προϊόντων αυτών από την ποικιλία, που προσφέρουν τα καταστήματα των αιτουσών έχει ως αποτέλεσμα ένα σημαντικό ανταγωνιστικό μειονέκτημα». Βλ. και τη γνώμη της μειοψηφίας στην ΕΑ 49/1997 (επικυρωμένη από ΔΕΦΑΘ 927/1999, ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ): «Η σχέση αυτή θεμελιώνεται, κατά την άποψη της μειοψηφίας στο γεγονός ότι, όπως πιθανολογήθηκε, τα προϊόντα της καθής έχουν τέτοια φήμη, ώστε ένα κατάστημα οπτικών του επιπέδου του αιτούντος, που δεν θα τα προσέφερε πλέον στους καταναλωτές, να μην μπορεί να παραμείνει ανταγωνιστικό, δεδομένου ότι οι καταναλωτές αναμένουν εύλογα ότι θα βρουν τα προϊόντα της καθής σε όλα σχεδόν τα καταστήματα οπτικών ειδών αναλόγου επιπέδου. Πιθανολογήθηκε, δηλαδή, ότι τα προαναφερθέντα προϊόντα της καθής είναι γνωστά επώνυμα προϊόντα, προστατευόμενα από το αντίστοιχο σήμα, ότι οι καταναλωτές έχουν πλήρη συνείδηση της αξίας αυτών των σημάτων (πχ. Armani, Calvin Klein, Benetton, Yves Saint Laurent, Valentino κλπ.), ότι τα προϊόντα αυτά τα βρίσκει κανείς σε όλα τα καλά καταστήματα οπτικών σε όλη την Ελλάδα (μεγάλος βαθμός διαδόσεως), ότι για αυτά γίνεται μεγάλη διαφήμιση και ότι δεν είναι απλώς επώνυμα, αλλά καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μερίδιο στην σχετική αγορά. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλλουν στη δημιουργία της προαναφερθείσας φήμης. Εξάλλου, κατά την άποψη της μειοψηφίας η σχέση αυτή οικονομικής εξαρτήσεως ενισχύεται στην κρινόμενη υπόθεση από το γεγονός ότι ο αιτών ήταν επί σειρά ετών η μόνη επιχείρηση οπτικών ειδών στην Κέρκυρα, η οποία διέθετε τα προϊόντα της καθής. Επομένως ο καταναλωτής της Κέρκυρας ευλόγως αναμένει ότι θα βρίσκει πάντοτε τα προϊόντα αυτά και στο κατάστημα του αιτούντος».

σχέσης συνεργασίας⁷⁴. Αν και το συγκεκριμένο φαινόμενο της σχέσης οικονομικής εξάρτησης εμφανίζεται, όπως αναφέρθηκε, ιδίως στις κάθετες σχέσεις στην αγορά, εντούτοις, επενεργεί και στις οριζόντιες.

2.2. Η περίπτωση των new comers

Σκοπός της διάταξης είναι η προστασία της οικονομικής ελευθερίας των επιχειρήσεων, που βρίσκονται μέσα στο πεδίο επιρροής επιχειρήσεων με ισχύ στη σχετική αγορά, συμπεριλαμβανομένης και της διατήρησης της ελευθερίας πρόσβασης στην αγορά αυτή, δηλαδή, η διατήρηση της αγοράς «ανοιχτής». Ως εκ τούτου υφιστάμενη ή προϋπάρχουσα πελατειακή σχέση δεν αποτελούν προϋπόθεση της οικονομικής εξάρτησης⁷⁵ και η διάταξη μπορεί να τύχει εφαρμογής και σε επιχειρήσεις, που επιθυμούν να εισέλθουν το πρώτο στη σχετική αγορά (newcomers).

Το ότι δεν είναι λογικό, ούτε επιτρεπτό, να απαιτείται η ύπαρξη ή προϋπαρξη εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων επιχειρήσεων προκύπτει και από τα όσα γίνονται πλέον ομόφωνα δεκτά και ισχύουν και για την κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης⁷⁶. Ειδικότερα σε κοινοτικό επίπεδο, μέχρι την έκδοση της απόφασης GVL της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁷⁷ υπήρχε αμφισβήτηση κατά πόσο η προβαλλόμενη, από μια επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση, άρνηση έναρξης συναλλαγών με μια επιχείρηση, που πρώτη φορά απευθύνεται στην δεσπόζουσα επιχείρηση (newcomer) συνιστά διακριτική μεταχείριση κατά την έννοια της περίπτωσης γ' του τότε άρθρ. 86 ΣυνθΕΟΚ⁷⁸. Η αμφισβήτηση αυτή αποσαφηνίστηκε

74. Κοτσίρης (2011⁶).

75. Βλ. ΕΑ 550/VII/2012, σύμφωνα με την οποία: «Η Επιτροπή Ανταγωνισμού στην απόφαση 429/V/2009 απέρριψε την πλήρωση της α' προϋπόθεσης εφαρμογής του άρθρου 2^α του Ν. 703/77 (σχέση οικονομικής εξάρτησης) στηριζόμενη αποκλειστικά και μόνο στο κριτήριο αυτό, δηλαδή στην έλλειψη οποιασδήποτε προηγούμενης τυπικής ή άτυπης, ευκαιριακής ή μόνιμης συμβατικής σχέσης οιασδήποτε μορφής μεταξύ της καταγγέλλουσας και της καταγγελλόμενης. Το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών με την υπ' αριθμ. 2498/2010 απόφασή του, με την οποία ανέπεμψε την εν λόγω υπόθεση στην Επιτροπή Ανταγωνισμού, έκρινε ότι η ύπαρξη προηγούμενης συναλλακτικής σχέσης μεταξύ καταγγέλλουσας και καταγγελλόμενης δεν συνιστά απαραίτητο κριτήριο για τη διαπίστωση σχέσης οικονομικής εξάρτησης. ΕΑ 540/VII/2012, κατά την οποία: «...δεν αποκλείεται εκ των προτέρων η διαπίστωση οικονομικής εξάρτησης εμπόρου από προμηθευτή για το λόγο, ότι δεν υφίσταται προηγούμενη συναλλακτική σχέση, αλλά θα πρέπει να αξιολογηθούν όλα τα σχετικά κριτήρια προκειμένου να διαπιστωθεί η συνδρομή ή μη της πρώτης αυτής προϋπόθεσης». Επίσης, Μπαμπέτας, Το αδόμενο ρήγμα στο σύστημα ελέγχου της καταχρηστικής συμπεριφοράς, ΔιΜΕΕ 2009, 285.

76. Άρθρ. 2 του Ν 703/77 (πλέον 3959/2011), άρθρ. 82 ΣυνθΕΚ και ήδη άρθρ. 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης- ΣΛΕΕ, μετά την αναρίθμησης που έγινε με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας.

77. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, απόφ. 29.10.1981, GVL, ΕΕ 28.12.1981, L. 370/49.

78. Μετέπειτα 82 ΣυνθΕΚ- βλ. Siragusa, Application of article 86: Tying arrangements, refusals to deal, discrimination and other cases of abuse σε Semain de Bruges, 1977, 418 επ.

σε κοινοτικό επίπεδο, το πρώτον από την Επιτροπή με την απόφαση GVL, όπως προαναφέρθηκε, η οποία στη συνέχεια επικυρώθηκε και από το ΔΕΚ⁷⁹, αλλά και από τη μεταγενέστερη νομολογία του ΔΕΚ, σύμφωνα με την οποία η εφαρμογή του τότε άρθ. 82 ΣυνθΕΚ, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ μόνου του γεγονότος, ότι οι άλλες επιχειρήσεις απευθύνονται για πρώτη φορά στη δεσπόζουσα επιχείρηση⁸⁰. Εφόσον, λοιπόν, έγινε δεκτό ότι η διάταξη του άρθ. 2 του Ν. 703/77 εφαρμόζεται και στις νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις, δεν μπορεί να ισχύσει κάτι διαφορετικό, όσον αφορά το πρώην άρθ. 2^α του Ν. 703/77 (και τώρα άρθ. 18^α του Ν. 146/14) κι αυτό γιατί από τη σκοπιά της επιχείρησης, που υφίσταται την καταχρηστική συμπεριφορά, τόσο οι προϋποθέσεις όσο και ο σκοπός των ως άνω διατάξεων ταυτίζονται. Κρίσιμο κοινό στοιχείο και στις δύο διατάξεις είναι η απουσία ισοδύναμης εναλλακτικής λύσης, ανεξάρτητα από τις συνθήκες, που έχουν οδηγήσει σε μια τέτοια κατάσταση. Εξάλλου και ο σκοπός των δύο διατάξεων, είναι από τη σκοπιά των εξαρτώμενων επιχειρήσεων, ακριβώς ο ίδιος και συνίσταται στην προστασία τους από την καταχρηστική εκμετάλλευση και στη διασφάλιση της πρόσβασης στην αγορά, η οποία πρέπει να διατηρείται ανοικτή και να διασφαλίζει την ισότητα ευκαιριών στις επιχειρήσεις, που συμμετέχουν σε αυτή.

Από τα παραπάνω, συνάγεται ότι η ύπαρξη ή προϋπαρξη συναλλακτικών σχέσεων μπορεί μεν, να αποτελεί λογική προϋπόθεση για ορισμένες μορφές κατάχρησης, όπως είναι ιδίως η αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων, αυτό όμως δεν ισχύει για άλλες περιπτώσεις καταχρηστικής εκμετάλλευσης, όπως η άρνησης συναλλαγής, σύμφωνα με την απολύτως κρατούσα άποψη τόσο στην ελληνική θεωρία, όσο και την αλλοδαπή θεωρία και νομολογία.

Επειδή, όμως, στην έννοια της διακριτικής μεταχείρισης υπάγεται τόσο η άρνηση σύναψης, όσο και η διακοπή συναλλακτικών σχέσεων, θα πρέπει να υπάρχει κάποια διαφοροποίηση ως προς την αντιμετώπιση των δύο περιπτώσεων. Έτσι, η διακοπή των υπάρχουσών συναλλακτικών σχέσεων, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται αυστηρότερα από την άρνηση σύναψης τους, μέσω της εισαγωγής στην πρώτη περίπτωση τεκμηρίου κατάχρησης, ενώ στη δεύτερη περίπτωση το βάρος απόδειξης, θα πρέπει, να βαρύνει την επιχείρησης έναντι της οποίας προβάλλεται η άρνηση έναρξης συναλλαγών⁸¹.

79. ΔΕΚ, απόφ. 2.3.1983, υπόθ. C- 7/1982, GVL, Συλλ. 1983, I-483.

80. Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ, απόφ. 5.10.1988, υπόθ. C-238/87, Volvo/Meng, Συλλ. 1988, I- 6221· απόφ. 6.4.1995, συνεκδ. υπόθ. C- 241/91 και C- 242/91, Magill, Συλλ. 1995, I- 743· απόφ. 26.11.1998, υπόθ. C- 7/97, Oscar Bronner, Συλλ. 1998, I-7791· απόφ. 29.4.2004, υπόθ. C-418/01, IMS Health, Συλλ. 2004, I-5039.

81. Σύμφωνα με την ΔΕφΑθ 2498/2010, ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ:«...Επομένως, η τελολογική προσέγγιση της εν λόγω διάταξης του άρθρου 2^α του Ν. 703/1977 πρέπει να υπολαμβάνει ότι

2.3. Ιστορική αναδρομή

Προ της εισαγωγής της 2^α του Ν. 703/77, ήταν de lege lata ανέφικτος ο αποτελεσματικός έλεγχος του κοινωνικοοικονομικού φαινομένου «κατάχρηση σχέσης οικονομικής εξάρτησης». Επειδή, όμως, στο σύστημα του ΑΚ νέες κοινωνικοοικονομικές σταθμίσεις μετουσιώνονται σε ουσιαστικούς κανόνες δικαίου μέσω των γενικών ρητρών του⁸², παρίστατο δυνατή η προσφυγή στη 281 ΑΚ⁸³. Ωστόσο ο έλεγχος βάση αυτής της διάταξης θα ήταν και περιορισμένος, αλλά και άστοχος, όπως διεξοδικά θα αναπτυχθεί παρακάτω. Έτσι ως μόνες λύσεις απέμεναν, αφενός η προσφυγή στη διάταξη 2 του Ν. 703/77, η οποία όμως αφορά στη δεσπόζουσα θέση, αφετέρου το άρθρο 1 του ίδιου νόμου, το οποίο περιορίζεται σε διαφορές, που η καταχρηστική πρακτική ήταν συμπραξιακή και όχι μονομερής⁸⁴.

δεν δύναται να διαφέρουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης αυτής με τις αντίστοιχες του άρθρου 2 του ίδιου νόμου. Συνεπώς, κατά την έννοια του άρθρου 2^α του Ν. 703/1977, απαγορεύεται η καταχρηστική συμπεριφορά επιχείρησης όχι μόνο επί ήδη υπαρχόντων συμβατικών σχέσεων αλλά και στις περιπτώσεις άρνησης εκ μέρους της επιχείρησης-αποδέκτη της σχετικής απαγόρευσης να συναλλαχθεί με επιχειρήσεις, που επιθυμούν να εισέλθουν για πρώτη φορά στη σχετική αγορά (new comers) ερμηνευομένης στην περίπτωση αυτή της «οικονομικής εξάρτησης», που προβλέπουν οι προαναφερόμενες διατάξεις του άρθρου 2^α του Ν. 703/1977, ως «ανάγκη» του εμπόρου να καταφύγει σε συγκεκριμένο προμηθευτή (...). Η τελολογική αυτή ερμηνεία του άρθρου 2^α του Ν. 703/1977, κατά την οποία, η εφαρμογή του άρθρου 2^α του Ν. 703/1977 δεν προϋποθέτει υφιστάμενες ή προϋφιστάμενες έννομες σχέσεις, όπως και η εφαρμογή του άρθρου 2 του ίδιου νόμου, συνεπικουρείται και από το περιεχόμενο της εισηγητικής έκθεσης του Ν. 3373/2005 (...) στην οποία έκθεση αναφέρεται ότι «οι περιπτώσεις που καλύπτονται από αυτή τη διάταξη δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν με εφαρμογή του 281 ΑΚ, λόγω της πάγιας νομολογιακής θέσης, που περιορίζει την εφαρμογή του σε δικαιώματα και δεν εκτείνεται σε φυσικές ευχέρειες ή ελευθερίες». Βλ. και Μπαμπέτας, ΔιΜΕΕ 2009, 286 επ· Σουφλερός, Καταχρηστική εκμετάλλευση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης (πρώην άρθρο 2^α Ν. 703/77 και τώρα 18^α Ν. 146/14). Το ζήτημα της ύπαρξης ή προϋπαρξης εμπορικών σχέσεων ως προϋπόθεσης για την εφαρμογή της σχετικής απαγόρευσης, ΔΕΕ 2010, 408 επ.

82. Δωρής, Περιορισμοί της συμβατικής ελευθερίας στις ρήτρες αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας, 1988, 262 με περαιτέρω παραπομπές· Παπανικολάου, Περί της προστατευτικής παρεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση, 1991, 4.

83. Βλ. και Έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής επί του Ν. 2000/91 σε Δρυλλεράκης, Η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2007, 148.

84. Βλ. ΕΑ 39/86· ΕΑ 51/87 σε Κουτσούκης/Τζουγανάτος, Η εφαρμογή του Ν 703/77 «Περί προστασίας του Ελεύθερου Ανταγωνισμού», τ. Α', 154 επ και τ. Β', 1987, 9 επ, αντίστοιχα· Μπαμπέτας (2008), 3. Βλ. όμως και Αλεξανρίδου, Η διακρίνουσα μεταχείριση στα πλαίσια του ανταγωνισμού και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ΕΕΕυρΔ 1982, 132-133, η οποία υποστηρίζει ότι από τις ειδικότερες διατάξεις, που απαγορεύουν την εφαρμογή διακρίσεων συνάγεται ότι σκοπός του νόμου είναι η αποτροπή της διαταράξεως του ανταγωνισμού, που προκαλείται από την άνιση μεταχείριση αντισυμβαλλομένων, που προσφέρουν ισοδύναμες παροχές. Για του λόγους αυτούς παρίσταται, από άποψης τελολογικής, επιβεβλημένο να ερμηνεύονται οι διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του Ν. 703/77 διασταλτικά, έτσι ώστε να μπορούν να υπάγονται σε αυτές και ορισμένες περιπτώσεις προκλήσεως διακρίνουσας μεταχείρισης από μέρους ισχυρών επιχειρήσεων, όπου η συμπεριφορά αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη διατάραξη του ανταγωνισμού. Δεν πρέπει εξάλλου να παραβλέπεται το γεγονός ότι οι διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του Ν. 703/77 περιέχουν γενικές ρήτρες, η ύπαρξη των οποίων επιτρέπει την εφαρμογή των έννομων συνεπειών, που προβλέπουν, σε μια μεγαλύτερη ομάδα πραγματικών περιστατικών. Η ομάδα αυτή πρέπει να καθορίζεται βάσει των αναγκών των συναλλαγών και της σύγχρονης εξέλιξης του οικονομικό ανταγωνισμού. Προς επίρρωση της

Η αναποτελεσματικότητα των πιο πάνω εναλλακτικών λύσεων οδήγησε τη θεωρία στο ομόφωνο πόρισμα περί υπάρξεως σημαντικού νομοθετικού κενού⁸⁵, το οποίο έπρεπε να πληρωθεί. Για το λόγο αυτό εισήχθη διάταξη αρχικώς στον Ν. 703/77 ως παράγραφος 2, στο άρθρο 2 αυτού, δυνάμει του άρθρου 16 του Ν. 2000/91⁸⁶, ενώ στη συνέχεια εμπλουτίστηκε, αλλά και προβιβάστηκε σε άρθρο λαμβάνοντας τον αριθμό 2^α, δια της παρ. 2, άρθ. 1 του Ν. 2296/95⁸⁷, κλείνοντας έτσι ένα κενό στη νομοθεσία⁸⁸.

Εντελώς αιφνίδια η διάταξη καταργήθηκε δυνάμει της παρ. 1, άρθ. 1 του Ν. 2837/2000⁸⁹, λόγω της δυνατότητας παροχής ισοδύναμης προστασίας μέσω της προσφυγής στα άρθ. 281 ΑΚ και 1 του Ν. 703/77, όπως υποστηρίχθηκε στην ΑιτΕκθ του νόμου⁹⁰, για να «αναστηθεί» και πάλι το 2005, μέσω του άρθ. 1 του Ν. 3375/2005⁹¹, λαμβάνοντας τον αριθμό 2^α⁹², μια επαναφορά, που δίχασε τη

ανωτέρω άποψης βλ. και *Παμπούκης*, Το δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων, Συμβολή εις την θεωρίαν των αύλων αγαθών, 1965, 16 επ.

85. *Σουφλερός*, Καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης, σε *Σχινά* (επιμ.), Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού (Η Πρακτική της ΕΠΑ/ΕΑ), 1992, 185 επ.

86. ΦΕΚ/Α/206/24.12.1991.

87. ΦΕΚ/Α/43/24.2.1995, το άρθρο 2^α ήταν ουσιαστικά λογική ανάπτυξη της 2 του ως άνω νόμου, η οποία ρύθμιζε το ζήτημα της καταχρηστικότητας της δεσπόζουσας θέσης.

88. *Κουτσούκης*, Απαγόρευση κατάχρησης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης, *Συνήγορος* 2004, 340.

89. ΦΕΚ/Α/178/3.8.2000. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Εισηγητική Έκθεση του ανωτέρω Νόμου, που κατήργησε την επανεισαγόμενη διάταξη, τεκμηρίωνε την κατάργηση ως εξής: «Η κατάργηση του άρθρου 2 του Ν. 703/77 θα απελευθερώσει μέρος του δυναμικού της Επιτροπής προς την κατεύθυνση του ελέγχου παραβάσεων των άρθρων 1 και 2 του Ν. 703/77, χωρίς να δημιουργήσει κενά στην αποτελεσματική προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού. Πράγματι, οι φερόμενες ενώπιον της Επιτροπής αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων συνήθως στρέφονται κατά συμπεριφορών, που δεν δημιουργούν προβλήματα λειτουργίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, αλλά έχουν μάλλον χαρακτήρα αστικής διαφοράς. Υπ' αυτή την έννοια ο μεγαλύτερος αριθμός των περιπτώσεων, που καλύπτονται από το άρθρο 2 του Ν. 703/77, θα μπορέσουν να αντιμετωπισθούν με την εφαρμογή του άρθρου 281 ΑΚ για την κατάχρηση δικαιώματος. Άλλες θα αντιμετωπισθούν με τη γενική ρήτρα του άρθρου 1 του Ν. 703/77».

90. ΚΝοΒ 2000, 1658 επ· *Τζουγανάτος*, Οι συμφωνίες αποκλειστικής και επιλεκτικής διανομής στο δίκαιο του ανταγωνισμού (ελεύθερου και αθέμιτου), 2001, 91 επ.

91. ΦΕΚ/Α/188/2.8.2005. Σύμφωνα πάντα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, με την επαναφερόμενη ρύθμιση (με την αναγκαία συμπλήρωση και προσαρμογή στα πρότυπα του Κανονισμού 1/2003), επιτυγχάνεται η προστασία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων από τις καταχρηστικές συμπεριφορές των ισχυρών επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές λόγω του επιχειρηματικού τους εύρους και της δυναμικότητάς τους, χωρίς να κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά, μπορούν εντούτοις να επιβάλλουν μη δίκαιους και καταχρηστικούς όρους σε βάρος των προμηθευτών και πελατών τους, σε τρόπο έτσι, ώστε αυτοί να στερούνται κάθε εναλλακτικής λύσης και να εξαρτώνται πλήρως από αυτές. Με τη συμπεριφορά τους αυτή, περιορίζουν σταδιακά ή και εξαλείφουν τον ανταγωνισμό, με ότι αυτό συνεπάγεται για τους καταναλωτές και τα συμφέροντά τους.

92. Το άρθρο 2^α του Ν. 703/77, όπως ίσχυε μετά την τροποποίησή του με το Ν. 3373/2005 προέβλεπε τα ακόλουθα: «Με την επιφύλαξη της εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 1 του Ν. 703/77 και του άρθρου 81 της ΣυνθΕΚ, απαγορεύεται η καταχρηστική εκμετάλλευση, από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις, της σχέσης οικονομικής εξάρτησης στην οποία βρίσκεται προς αυτήν ή αυτές μία επιχείρηση, η οποία κατέχει θέση πελάτη ή προμηθευτή, ακόμη και

θεωρία^{93.94} και κατέστη πεδίο αντιπαράθεσης στη Βουλή⁹⁵. Τέλος, με την πολλοστή τροποποίηση του Ν. 703/77 δυνάμει του σχετικά πρόσφατου Ν. 3784/2009⁹⁶, «απλώς» μετακινήθηκε το άρθρο 2^α του προϊσχύσαντος Ν.703/77 στον γηραιό 146/14 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό, λαμβάνοντας πλέον τον αριθμό 18^α, κίνηση που υπαγορεύθηκε σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου από λόγους νομοτεχνικούς και για την αποτελεσματικότητας της προστασίας⁹⁷.

Το γεγονός ότι η διάταξη εισήχθη αρχικώς ως παρ. 2 στο άρθ. 2 του Ν. 703/77 αποδίδει ξεκάθαρα την επικρατούσα θέση, πως μεταξύ των δύο διατάξεων υφίσταται λειτουργική συγγένεια. Γίνεται φανερό, πως η δεσπόζουσα θέση είναι απλώς η ισχυρότερη στην αγορά, όχι, όμως, και η μόνη που διακινδυνεύει την λειτουργία του ανταγωνισμού. Η οικονομική εξάρτηση, είναι απόρροια της

ως προς ένα ορισμένο είδος προϊόντων ή υπηρεσιών και δεν διαθέτει ισοδύναμη εναλλακτική λύση. Η καταχρηστική αυτή εκμετάλλευση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης, δύναται να συνίσταται ιδίως στην επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής, στην εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης ή στην αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων».

93. Υπέρ: *Κουτσούκης*, Συνήγορος 2004· ο ίδιος, Η κανονιστική παρέμβαση στην αγορά με το νέο ν/σχ, Ναυτεμπορική, 2.2.2005. Κατά: *Τζουγανάτος*, Ο στόχος της αναβάθμισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού και οι αστοχίες του Ν. 3373/2005 για την τροποποίηση του Ν. 703/77, ΔΕΕ 2005, 1028 επ. Βλ. και Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών, Παρατηρήσεις του ΣΕΒ στο Σχέδιο Νόμου «Τροποποίηση και συμπλήρωση του Νόμου 703/1977 περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου Ανταγωνισμού», 1.6.2005, διαθέσιμη σε www.fgi.org.gr, όπου προτείνεται: «... να απαλειφθεί η διάταξη αυτή καθόσον η ρύθμιση, που είχε εισαχθεί με το καταργηθέν εν συνεχεία άρθρο 2^α, ήταν ανεπιτυχής, διότι αποτελούσε και αποτελεί εμφανώς ξένο σώμα στη περί ελευθέρου ανταγωνισμού νομοθεσία. Αντίκειται καταφανώς στις αρχές, που τον διέπουν, που είναι η ελευθερία των συμβάσεων διότι η σχέση αντιπροσώπου με τον αντιπροσωπευόμενο ή του διανομέα με τον παραγωγό είναι μια καθαρά ιδιωτική υπόθεση, πρέπει να ρυθμίζεται κατά την ελεύθερη βούλησή τους και δεν απαιτείται ειδική διάταξη στη νομοθεσία περί ελεύθερου ανταγωνισμού, δεν έχει άλλωστε έρεισμα στο Κοινοτικό Δίκαιο. Η Επιτροπή εξάλλου θα επιφορτισθεί με πολύ μεγάλο όγκο υποθέσεων αστικής φύσεως διαφορών που θα κρίνονται με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, γεγονός, που θα μειώσει τις δυνατότητες ελέγχου συμπράξεων και συγκεντρώσεων».

94. Σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η προστασία, που παρέχει το εν λόγω άρθρο, μπορεί να θεωρηθεί ότι υπήρχε ήδη στο υφιστάμενο πλαίσιο, διότι προβλέπει περιπτώσεις, που υπάγονται στη ρύθμιση της ΑΚ 281 περί απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος ή στο άρθρο 1 του Ν. 703/77 περί απαγόρευσης συμπράξεων ή εναρμονισμένων πρακτικών, που περιορίζουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Η ανάμειξη της Επιτροπής σε θέματα, που αφορούν καθαρά συμβατικές σχέσεις και σε περιπτώσεις που δεν συντρέχουν οι άλλες προϋποθέσεις της νομοθεσίας του ανταγωνισμού (πχ. κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά), κρίνεται ότι δεν θα λειτουργήσει θετικά. Προτείνεται να απαληφθεί η συγκεκριμένη διάταξη», Γνώμη της Ο.Κ.Ε για «Τροποποίηση και συμπλήρωση του Ν. 703/77 περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού» (Σχέδιο Νόμου), Δεκέμβριος 2004, 12.

95. Βλ. Πρακτικά Βουλής, ΙΑ' Περίοδος, Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΡΠΖ'/21.6.2005 και Πρακτικά Βουλής, ΙΑ' Περίοδος, Σύνοδος Α', Τμήμα διακοπής Εργασιών της Βουλής Θέρους 2005, Συνεδρίαση Α'/5.7.2005, αμφότερα διαθέσιμα σε www.hellenicparliament.gr.

96. ΦΕΚ/Α/137/7.8.2009.

97. Επιπλέον, ο ιστορικός νομοθέτης, αποδίδοντας μια αναμφίβολα διαδεδομένη θέση στην θεωρία, υποστηρίζει πως «Η διάταξη του άρθρου 2^α προστατεύει ατομικό δικαίωμα και όχι τη σωστή λειτουργία του ανταγωνισμού προς όφελος του καταναλωτή, που είναι το αντικείμενο του Ν. 703/77».

«ασυμμετρίας» των δύο πλευρών της αγοράς και όχι απότοκη του μεριδίου, που κάθε μια κατέχει σε αυτήν. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Γερμανικού Ακυρωτικού BGH **«Jagermeister»**, σύμφωνα με την οποία «..ακόμη και όταν μια επιχείρηση δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά, μπορεί ωστόσο να κατέχει τόσο ισχυρή θέση σε αυτή, που να προξενεί στον ανταγωνισμό περιορισμούς, όμοιους με εκείνους που ο νομοθέτης ήθελε να καταπολεμήσει με την απαγόρευση της καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης». Όμοια προσέγγιση απαντά και στην απόφαση **«Rossignol»**, όπου κρίθηκε ότι «η διεύρυνση του κύκλου των επιχειρήσεων, στις οποίες απευθύνεται η απαγόρευση διακριτικής μεταχείρισης, επεδίωξε, να παρεμποδίσει περιορισμούς στον ανταγωνισμό, που προέρχονται από άλλες ισχυρές επιχειρήσεις, εφόσον προκαλούνται από την κατάχρηση της οικονομικής ισχύος του. Η προσθήκη της παρ. 2 στη διάταξη της §26 GWB καταλαμβάνει επιχειρήσεις, που ναι μεν δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση, όμως η οικονομική τους δύναμη έναντι μιας άλλης επιχείρησης είναι τόσο ισχυρή, που της προξενεί ζημίες, όμοιες με τη δεσπόζουσα θέση»⁹⁸. Συνεπώς, η διακινδύνευση της ελευθερίας του ανταγωνισμού δεν πηγάζει από τον περιορισμό του ανταγωνισμού, αλλά από την οικονομική σχέση δύο επιχειρήσεων, που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι ουδεμία εξ αυτών κατέχει δεσπόζουσα θέση⁹⁹.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές, ότι δια της επέκτασης του ελέγχου της καταχρηστικότητας σε επιχειρήσεις, που δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση, επιτυγχάνεται ο αποκλεισμός του παράδοξου, να υπόκειται σε έλεγχο καταχρηστικότητας η πρακτική των επιχειρήσεων με μεγάλο μερίδιο της αγοράς, ενώ αυτή των εξίσου ισχυρών, αλλά με μικρό μερίδιο, να εκφεύγει αυτού. Η εν θέματι ισχύς, δεν εξαρτάται ή εξαρτάται ελάχιστα από το μερίδιο της αγοράς και προσπορίζει στις επιχειρήσεις ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, η κτήση του οποίου δεν συνάπτεται υποχρεωτικά με την προσφορά της πλέον ανταγωνιστικής παροχής. Δηλ. το γεγονός ότι η εξαρτώσα επιχείρηση είναι εκτεθειμένη σε ισχυρό ανταγωνισμό, δεν την εμποδίζει να πορισθεί και να χρησιμοποιήσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, το οποίο της επιτρέπει να βλάψει τον ανταγωνισμό, ούτως ώστε να παρίσταται επιβεβλημένη η επέμβαση της νομοθεσίας.

Τέλος, όσον αφορά τις εκκρεμείς υποθέσεις, στη μεταβατική διάταξη του άρθρου 38 παρ. 3 του Ν. 3784/2009, ο οποίος κατήργησε το άρθρο 2^ο Ν. 703/77, προβλέπονται τα εξής: *«Για υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού, κατά τη θέση σε ισχύ του παρόντος νόμου, το άρθρο 2^ο του Ν. 703/77*

⁹⁸. Μπαμπέτας, ΔΙΜΕΕ 2009, 287-288.

⁹⁹. Liakopoulos (1992), 17 επ.

εφαρμόζεται ως είχε προ της καταργήσεως του». Επίσης, το άρθρο 39 του Ν. 3784/2009 προβλέπει: «Οι διατάξεις του παρόντος νόμου τίθενται σε ισχύ μετά την πάροδο τριάντα (30) ημερών από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εξαιρουμένων των διατάξεων των άρθρων 31 έως και 38, οι οποίες τίθενται σε ισχύ από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως». Από το συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει, ότι για τις υποθέσεις, που εκκρεμούσαν στην Επιτροπή Ανταγωνισμού έως και την 7η Αυγούστου του έτους 2009 (ημερομηνία δημοσίευσης του Ν. 3784/2009) εφαρμόζεται το άρθρο 2^α, όπως ίσχυε προ της καταργήσεώς του¹⁰⁰.

2.4. Η έννοια του ελεύθερου ανταγωνισμού και η διάκρισή της από τον αθέμιτο ανταγωνισμό

Λόγω της μεταστέγασης του άρθρου περί κατάχρησης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης στον νόμο για τον αθέμιτο ανταγωνισμό, κρίσιμο, για την πληρότητα της παρούσας, κρίνεται να γίνει μια αναφορά στις έννοιες του αθέμιτου και του ελεύθερου ανταγωνισμού, όσο και στη διάκρισή τους.

Όπως είναι γνωστό, ο ανταγωνισμός επιχειρήσεων στην εγχώρια αγορά προστατεύεται από δύο βασικά νομοθετήματα: τον Ν. 146/14 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό και τον Ν. 3959/2011 για τον ελεύθερο. Αποστολή του πρώτου, είναι η διεξαγωγή του οικονομικού ανταγωνισμού σύμφωνα με τα χρηστά ήθη, ενώ του δεύτερου η προστασία του ανταγωνισμού από περιορισμούς. Ενώ δηλαδή ο Ν. 146/14 φαίνεται να ελέγχει τις συνθήκες, από τις οποίες διεξάγεται ο ανταγωνισμός (το «πως»), ο Ν. 3959/2011 επιδιώκει, να εξασφαλίσει το ότι υπάρχει αποτελεσματικός ανταγωνισμός (το «αν»).

Έτσι, το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού θέτει το θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την προστασία της ανταγωνιστικής ελευθερίας, το ίδιο το φαινόμενο του οικονομικού ανταγωνισμού, ο οποίος πρέπει να είναι ελεύθερος για να εξυπηρετεί

100. Ως «υποθέσεις, που εκκρεμούν, ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού» νοούνται, για την ταυτότητα του νομικού λόγου και την ασφάλεια του δικαίου, και οι υποθέσεις, για τις οποίες η Επιτροπή έχει εκδώσει απόφαση και η απόφαση αυτή έχει προσβληθεί με προσφυγή ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Και τούτο γιατί επί αποδοχής σχετικής προσφυγής, ακύρωσης της απόφασης και αναπομπής της υπόθεσης εκ νέου στην Επιτροπή, προκειμένου να κριθεί το ζήτημα της νομιμότητας ή μη πράξεων, που δύνανται, να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2^α, καθίσταται εκ νέου εκκρεμής η υπόθεση ενώπιον της Επιτροπής, η οποία οφείλει να συμμορφωθεί με την απόφαση του Διοικητικού Εφετείου άλλως, σε περίπτωση δηλαδή, που δεν τύγχανε εφαρμοστέα η διάταξη του άρθρου 2^α του Ν. 703/77 και επί των υποθέσεων αυτών, που εκκρεμούσαν κατά το χρόνο κατάργησης αυτής και με δικαστική απόφαση αναπέμπονται κατόπιν ακύρωσης της σχετικής απόφασης της Επιτροπής σ' αυτήν, θα καθίστατο ατελέσφορη η απόφαση του Διοικητικού Εφετείου με αποτέλεσμα η προσφεύγουσα, κατ' αποτέλεσμα, να στερηθεί της συνταγματικά κατοχυρωμένης δικαστικής προστασίας.

οικονομικοπολιτικούς και κοινωνικοπολιτικούς σκοπούς, δηλαδή τη δημιουργία οικονομικού συστήματος ελεύθερης αγοράς και τη δυνατότητα καθενός για ελεύθερη συμμετοχή σε αυτή. Αυτά ακριβώς τα συμφέροντα, της ολότητας και του μεμονωμένα συμμετέχοντος στην αγορά, προστατεύει το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού. Με βάση την αρχή ότι ο ανταγωνισμός πρέπει να είναι ελεύθερος, οι συμπράξεις επιχειρήσεων, που περιορίζουν, νοθεύουν ή αλλοιώνουν τον ανταγωνισμό ως και η καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, κατ' αρχήν, θεωρούνται ανεπίτρεπτες τόσο κατά το εθνικό όσο και κατά το κοινοτικό δίκαιο.

Το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού, περιέχει κυρίως ηθική αξιολόγηση μιας συμπεριφοράς και αντικείμενό του είναι η χρηστή τάξη στον οικονομικό ανταγωνισμό. Χρησιμοποιείται¹⁰¹ δε, ως θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της κάθε επιχειρήσεως από αθέμιτες πρακτικές ανταγωνιστών της, ασχέτως αν παρακωλύουν, περιορίζουν ή νοθεύουν τους μηχανισμούς της αγοράς γενικότερα ή αν έχουν επίδραση μόνο σε καθαρά προσωπικό επίπεδο, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του εμπορικού δικαίου και τα πολιτικά δικαστήρια παρέχουν προστασία επί ατομικής βάσεως.

Το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού από την άλλη πλευρά, δεν αποδίδει κάποια ηθική απαξία σε ανταγωνιστική πράξη, αλλά αντικείμενο έχει αυτή την ίδια υπόσταση του οικονομικού ανταγωνισμού. Αποσκοπεί στην προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού στην αγορά από αρμόδια κρατικά όργανα σε εθνικό πλαίσιο και αποτελεί τμήμα του διοικητικού δικαίου, με αρμόδιο για την έκδοση των αντίστοιχων πράξεων την Επιτροπή Ανταγωνισμού ως ανεξάρτητη αρχή.

Ζήτημα γεννήθηκε σχετικά με το αν οι δύο αυτές συνιστώσες του δικαίου του ανταγωνισμού είναι ξεχωριστές μεταξύ τους, οπότε θα υπάρχει δυαδισμός¹⁰² στο δίκαιο του ανταγωνισμού, ή αν βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση μεταξύ τους, οπότε και δημιουργούν ενιαία τάξη. Κρατούσα πλέον, αλλά και ορθότερη, είναι η θεωρία, που δέχεται την ενότητα του δικαίου του ανταγωνισμού. Δίκαιο αθέμιτου και ελεύθερου ανταγωνισμού είναι δύο μέρη της αυτής τάξεως δικαίου. Οι διαφορετικές προϋποθέσεις εφαρμογής καθενός από τα δύο συστήματα, δεν αποκλείει την ενοποίησή τους υπό ένα ευρύτερο σκοπό προστασίας. Αποσκοπούν στην επίτευξη κοινού σκοπού, που συνίσταται στην εξασφάλιση της τάξεως ενός θεμιτού και ελεύθερου (ανόθευτου) ανταγωνισμού¹⁰³. Εξάλλου, ο κοινός σκοπός σημαίνει και

101. Δρυλλεράκης, Το νέο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, ο νόμος 3959/2011, 2011, 8 επ.

102. Η δυαδική θεωρία στηρίζεται στην εσφαλμένη σκέψη, ότι το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού προστατεύει την όλη οικονομία και το κοινό καλό, ενώ το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού προστατεύει κυρίως τους ανταγωνιστές και όχι την ολότητα.

103. Πλέον, μπορούμε να κάνουμε λόγο για τη «λειτουργική μεταβολή» του δικαίου του αθέμιτου ανταγωνισμού, από δίκαιο, που προστατεύει τα στενά, ατομικά συμφέροντα των

αλληλεπίδρασή τους και έτσι η έννοια της «χρηστής τάξεως», που προστατεύει το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού, εμπλουτίζεται με τις δικαιοϊκές αντιλήψεις που απορρέουν από το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, ενώ αντίστοιχα αθέμιτες ανταγωνιστικές πράξεις δεν θεωρούνται πάντοτε ως ελεύθερες από το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Τόσο ο αθέμιτος, όσο και ο ελεύθερος ανταγωνισμός αποτελούν ισοβαρή τμήματα του δικαίου του ανταγωνισμού, με κοινό στόχο, την προστασία της ανταγωνιστικής ελευθερίας¹⁰⁴. Έτσι, το δίκαιο για την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν αποτελεί εξαιρετικό δίκαιο έναντι του δικαίου για τον αθέμιτο ανταγωνισμό, άρα, δεν αποκλείεται η παράλληλη εφαρμογή αυτών των δύο κύκλων δικαίου, εφόσον, συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής καθενός από αυτά σε σχέση με συγκεκριμένη συμπεριφορά. Όμως, κάθε πράξη, που νοθεύει τον ανταγωνισμό, δεν είναι αυτοδικαίως και αθέμιτη ούτε το αντίστροφο.

2.5. Προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 18^α

Η εφαρμογή του άρθρου απαιτεί την συνδρομή ενός αντικειμενικού και ενός υποκειμενικού στοιχείου. Το αντικειμενικό στοιχείο συνίσταται στην ύπαρξη μιας σχέσεως μεταξύ δύο επιχειρήσεων, ικανής να δημιουργήσει όρους οικονομικής εξάρτησης και το υποκειμενικό συνίσταται στην καταχρηστική εκ μέρους του ισχυρού μέρους εκμετάλλευση αυτής της σχέσεως. Σύμφωνα δε με την πρακτική και τη νομολογία, οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 18^α είναι οι εξής¹⁰⁵:

- ύπαρξη της σχέσης οικονομικής εξάρτησης μιας επιχείρησης από άλλη επιχείρηση, από την οποία προμηθεύεται η εξαρτώμενη ένα ορισμένο είδος προϊόντων ή υπηρεσιών,
- απουσία ισοδύναμης εναλλακτικής λύσης και

ανταγωνιστών και σε δίκαιο προστασίας υπερατομικών συμφερόντων. Το αντικείμενό του έγκειται στην προστασία των συμφερόντων των ανταγωνιστών, του θεσμού του ανταγωνισμού (πραγματικού και δυνητικού), αλλά και των συμφερόντων των καταναλωτών. Ως λειτουργική μεταβολή θεωρείται, κατά τον Μαρίνο, η προσαρμογή ενός κανόνα δικαίου ή και ενός θεσμού, ο οποίος μεταβάλλει το σκοπό του και αναπτύσσει στο μεταβλημένο οικονομικό-κοινωνικό περιβάλλον επιπρόσθετες λειτουργίες και σκοπούς, οι οποίοι καθιστούν δυνατή την «επιβίωση» του χωρίς καμιά νομοθετική μεταβολή. Η χρήση γενικών ρητρών, όπως εκείνης των χρηστών ηθών, είναι κατεξοχήν μέσα υλοποίησης της λειτουργικής μεταβολής.

104. Τζουγανάτος, Δίκαιο του αθέμιτου και δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού: Ασύμβατες ρυθμίσεις, Η ανταγωνιστική δραστηριότητα και η προστασία της- 21ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Θεσ/νική 14-16 Οκτωβρίου 2011, 71.

105. Βλέπε ενδεικτικά αποφάσεις της Αρχής Ανταγωνισμού: ΕΑ 11/1995· ΕΑ 19/1996· ΕΑ 35/1996· ΕΑ 47/1996· ΕΑ 49/1997· ΕΑ 20/II/1998· ΕΑ 100/1998· ΕΑ 111/1998· ΕΑ 91/II/1999· ΕΑ 144/II/2000· ΕΑ 145/II/2000· ΕΑ 297/IV/2006· ΕΑ 395/V/2008· ΕΑ 442/V/2009· ΕΑ 450/V/2009· ΕΑ 495/VI/2010· ΕΑ 511/VI/2010, διαθέσιμες όλες σε www.epant.gr.

- ύπαρξη καταχρηστικής εκμετάλλευσης¹⁰⁶ της εν λόγω εξάρτησης.

Άρα, οικονομική εξάρτηση¹⁰⁷ ιδρύεται, εφόσον δεν υπάρχει ισοδύναμη εναλλακτική λύση¹⁰⁸. Δηλαδή, αυτό που εξετάζεται, είναι εάν η επιχείρηση¹⁰⁹ δύναται να στραφεί σε άλλη, εναλλακτική¹¹⁰ πηγή προμήθειας ή διάθεσης. Η εν λόγω πηγή αναζητείται στη σχετική αγορά, όπου και διαπιστώνεται η εξάρτηση.

Η έννοια της καταχρηστικής εκμετάλλευσης σύμφωνα με την νομολογία είναι αντικειμενική¹¹¹. Επί τούτου, ως προς την ερμηνεία του όρου από τη νομολογία, που έχει καθιερωθεί για την έννοια της «καταχρηστικής εκμετάλλευσης» στη βάση του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ, η Επιτροπή σημειώνει, ότι η καταχρηστική συμπεριφορά μιας επιχείρησης, όπου παρουσιάζεται σχέση οικονομικής εξάρτησης, μπορεί να θεωρηθεί ως καταχρηστική εκμετάλλευση ανεξαρτήτως πταίσματος¹¹².

2.5.1. Οριοθέτηση της σχετικής αγοράς

Κατ' αντικείμενο: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υιοθετώντας τις θέσεις του ΔΕΚ και προκειμένου να αποσαφηνίσει τον τρόπο οριοθέτησης της σχετικής αγοράς (relevant market) εξέδωσε την «Ανακοίνωση σχετικά με τον ορισμό της σχετικής αγοράς». Σύμφωνα με την ανωτέρω Ανακοίνωση¹¹³, σχετική αγορά θεωρείται αυτή, που περιλαμβάνει όλα τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες, που θεωρούνται ομοειδή και εναλλάξιμα από τη σκοπιά της ζήτησεως ή της προσφοράς, λόγω των ιδιοτήτων, της τιμής και της χρήσεως για την οποία προορίζονται. Βασικό κριτήριο είναι η

106. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην προϋπόθεση της καταχρηστικότητας, αφού η εκμετάλλευση της οικονομικής εξάρτησης δεν αρκεί, ενδεικτικώς βλ. ΕφΑθ 572/2006, ΔΕΕ 2006, 760· ΜΠρΑθ 4027/2007, ΕλλΔνη 2009, 617· ΕΑΟΛ 11/1998, ΔΕΕ 1998, 964.

107. Η διάταξη ρυθμίζει μόνο την ενεστώσα οικονομική εξάρτηση. Δεν ιδρύεται νομική βάση για την παροχή προληπτικής έννομης προστασίας.

108. ΕΑ 100/1998· ΕΑ 144/II/2000· ΕΑ 145/II/2000· ΕΑ 150/II/2000, ΕΑ 156/II/2000, διαθέσιμες όλες σε www.epant.gr, αλλά και ΕΑΟΛ 47/1996, ΔΕΕ 1997, 478· ΕΑΟΛ 111/1998, ΔΕΕ 1998, 964.

109. Αμφισβήτηση υπήρξε σχετικά με το εάν απαιτείται προϋφιστάμενη σχέση μεταξύ των επιχειρήσεων. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, όμως, δοθέντος ότι η 18^α επιδιώκει, να διατηρήσει την αγορά «ανοιχτή», διασφαλίζοντας την αρχή των ίσων ευκαιριών, η προστασία του new comer επιτάσσεται εκ του σκοπού της. Με την μόνη διαφορά ότι ο έμπορος, που δεν διατηρούσε συμβατική σχέση με τον προμηθευτή και αιτείται τον εφοδιασμό του, θα αποδείξει δυσχερέστερα την εξάρτησή του, εν συγκρίσει με εκείνον, που διατηρούσε.

110. Η οικονομική εξάρτηση δύναται να είναι και αμφιμερής. Βλ. *Μπαμπέτας* (2008), 213.

111. Βλέπε υπόθ. C-85/76 Hoffmann- La Roche & Co. AG v Commission of the European Communities [1979] ECR 00461, παρ. 91.

112. Καθοριστικής σημασίας κρίνεται η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου στη υπόθεση *Compagnie Maritime Belge* (υπόθεση T-24/93, *Compagnie Maritime Belge Transports v Commission* [2000] ECR I-1365), όπου αναφέρεται ότι σε περίπτωση, που το απαιτούμενο αποτέλεσμα δεν πραγματοποιηθεί αυτό δεν σημαίνει ότι η εν λόγω συμπεριφορά δεν αποτελεί κατάχρηση. Συγκεκριμένα το Δικαστήριο έχει αναφέρει ότι «the fact that the result sought is not achieved is not enough to avoid the practice being characterized as an abuse».

113. Βλ. Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για τον καθορισμό της σχετικής αγοράς, 97/C372/03, κεφ. II, παρ. 7.

λειτουργική εναλλαξιμότητα των προϊόντων. Δηλαδή, για την ένταξη δύο ή περισσότερων προϊόντων σε μία αγορά, δεν είναι αναγκαίο να αποδεικνύεται δυνατότητα απόλυτης υποκατάστασης του ενός από το άλλο, αλλά αρκεί και η διαπίστωση σημαντικού βαθμού υποκατάστασης¹¹⁴. Αντίθετα η ύπαρξη απλώς κάποιου μικρού βαθμού υποκατάστασης δεν επιτρέπει την ευρύτερη οριοθέτηση της σχετικής αγοράς. Η έννοια της σχετικής αγοράς (relevant market) σημαίνει, συγκεκριμένα, ότι είναι δυνατόν, να υφίσταται ουσιαστικός ανταγωνισμός μεταξύ των προϊόντων, που αποτελούν μέρος της, πράγμα, που προϋποθέτει επαρκή βαθμό εναλλαξιμότητας, προκειμένου όλα τα προϊόντα, που αποτελούν μέρος της ίδιας αγοράς, να τυγχάνουν της ίδιας χρήσεως. Στερούνται νομικής επιρροής όσες εναλλακτικές λύσεις άπτονται προϊόντων, που δεν καταλογίζονται στη σχετική αγορά. Εφόσον δηλαδή τα προϊόντα, που ήδη διαθέτει ο έμπορος, καταλογίζονται σε διαφορετική σχετική αγορά, αλυσιστελώς ισχυρίζεται η εξαρτώσα επιχείρηση, ότι η άρνηση συνεργασίας δεν διακινδυνεύει γενικώς την ανταγωνιστικότητά του.

Γεωγραφικώς¹¹⁵: Ως σχετική γεωγραφική αγορά νοείται η περιοχή στην οποία δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις. Επειδή, ακριβώς, η διάταξη προστατεύει την ανταγωνιστικότητα του εμπόρου, η οικονομική εξάρτηση διαπιστώνεται στη γεωγραφική αγορά, που εντοπίζεται η επιχειρηματική δραστηριότητά του. Εκεί λοιπόν, θα αναζητηθεί η δυνατότητα υποκατάστασης του μη διατιθέμενου αγαθού. Η σχετική γεωγραφική αγορά περιλαμβάνει την περιοχή, όπου οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις συμμετέχουν στην προμήθεια προϊόντων και υπηρεσιών και οι όροι του ανταγωνισμού είναι επαρκώς ομοιογενείς και η οποία μπορεί να διακριθεί από άλλες περιοχές, στις οποίες οι όροι του ανταγωνισμού διαφέρουν σημαντικά. Για τον καθορισμό της σχετικής γεωγραφικής αγοράς λαμβάνονται υπόψη από την Επιτροπή¹¹⁶ οι εθνικές προτιμήσεις ή η προτίμηση για εθνικά εμπορικά σήματα, η γλώσσα, ο πολιτισμός και ο τρόπος ζωής, τα φυσικοτεχνικά χαρακτηριστικά του

114. Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δέχθηκε χαρακτηριστικά, ότι οι μπανάνες αποτελούν μόνες μια σχετική αγορά, γιατί σε πολύ περιορισμένο μόνο βαθμό μπορούν να αντικατασταθούν από τα άλλα φρέσκα φρούτα, βλ. και *Gijlstra/Schermers/Volker/Winter*, Leading cases and materials on the law of the European Communities, (1980³), 368 επ. Δέχθηκε επίσης ότι κάθε μια από ορισμένες ομάδες από βιταμίνες αποτελεί χωριστή αγορά επειδή προορίζεται να ικανοποιήσει σταθερές ανάγκες και δεν μπορεί να αντικατασταθεί από άλλες ομάδες από τις βιταμίνες αυτές ή από άλλο προϊόν (ΔΕΚ, απόφ. 13.2.1979, C-85/76, Vitamine, Συλλ. 1979, I-461), βλ. επίσης *Axster/Reimann*, Relevantanter Markt und Marktbeherrschung, 1975, 193 επ.

115. Σταματούδη, Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού και Διανοητική Ιδιοκτησία, 2006, 103: Η γεωγραφική αγορά καθορίζεται με βάση την περιοχή, όπου το προϊόν ή η υπηρεσία διατίθενται, και όπου οι συνθήκες ανταγωνισμού είναι επαρκώς ομοιογενείς, ώστε να επιτρέψουν μία εκτίμηση της οικονομικής δύναμης της σχετικής επιχείρησης.

116. Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για τον καθορισμό της σχετικής αγοράς, 97/C372/03, κεφ. III παρ. 44.

προϊόντος συνδεόμενα με την διάρκεια ζωής του, η τρέχουσα γεωγραφική διάρθρωση των πραγματοποιούμενων αγορών, στατιστικά στοιχεία σχετικά με ροές συναλλαγών, το κόστος μεταφοράς προϊόντων ή άλλοι περιορισμοί σχετιζόμενοι με την μεταφορά του, οι συνήθειες και οι προτιμήσεις των καταναλωτών, οι απόψεις των πελατών και των καταναλωτών. Η πρόσβαση στο δίκτυο διανομής σε μια δεδομένη περιοχή, τα εναπομένοντα εμπόδια λόγω των κανονιστικών ρυθμίσεων σε ορισμένους τομείς, οι ποσοστώσεις ή οι τελωνειακοί δασμοί, μπορούν επίσης, να αποτελέσουν φραγμούς, οι οποίοι απομονώνουν μια γεωγραφική περιοχή από τις πιέσεις του ανταγωνισμού, που ασκούν οι επιχειρήσεις οι οποίες είναι εγκατεστημένες εκτός της περιοχής αυτής. Το σημαντικό κόστος, που συνδέεται με την αλλαγή προμηθευτών, όταν οι προμηθευτές αυτοί βρίσκονται σε άλλες χώρες, αποτελεί ένα πρόσθετο εμπόδιο¹¹⁷.

Χρονικώς: Ιδιαίτερη σημασία έχει η χρονική οριοθέτηση της σχετικής αγοράς, ούσα κρίσιμη για την θεμελίωση εξάρτησης¹¹⁸, όταν η σχετική αγορά λειτουργεί σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, λχ. εμπορικές εκθέσεις. Συγκεκριμένα, από και δια της πρώτης διοργάνωσης της έκθεσης, δημιουργείται ιδιαίτερη, γεωγραφικώς οριοθετημένη κατά κανόνα, χρονικώς σχετική αγορά, στα πλαίσια της οποίας αναζητείται η εναλλακτική λύση. Σημειώνεται, ότι η φήμη της έκθεσης, δεν ανάγεται σε προϋπόθεση της εξάρτησης.

2.5.2. Εναλλακτική λύση

Η καταχρηστική εκμετάλλευση σχέσης οικονομικής εξάρτησης υφίσταται όταν η ισχυρή επιχείρηση, από την οποία μία ή περισσότερες επιχειρήσεις εξαρτώνται, εκμεταλλεύεται την ισχύ, την οποία της δίνει η αδυναμία της εξαρτώμενης επιχείρησης, να διαθέτει άλλη ισοδύναμη εναλλακτική λύση και αποκομίζει οφέλη για

117. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση Levi' s Jeans όπου υπεραγορά, που πραγματοποιούσε ποσοστό 70% του συνολικού κύκλου εργασιών της με την πώληση σακακιών και παντελονιών Jeans αιτήθηκε από τη Levi' s, να την προμηθεύσει με τα προϊόντα της. Το Εφετείο, οριοθέτησε τη σχετική αγορά, με κριτήριο τη διαφύλαξη της ανταγωνιστικότητας της παραπνοούμενης επιχείρησης. Διαπίστωσε ότι υφίσταται μερικότερη σχετική αγορά, που περιλαμβάνει μόνο τις υπεραγορές αντίστοιχου μεγέθους, όχι δηλαδή οποιαδήποτε επιχείρηση πωλούσε Jeans. Κατόπιν, την οριοθέτησε γεωγραφικώς σε πέντε περιοχές, δηλαδή σε εκείνες, που δρούσε η υπεραγορά και διαπίστωσε οικονομική εξάρτηση, λόγω του υψηλού βαθμού διανομής (82%) των προϊόντων Levi' s.

118. Η οικονομική εξάρτηση δεν είναι αιώνια και σταθερής έντασης. Μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη του ανταγωνιστικού γίνεσθαι. Οι εξαρτώμενες επιχειρήσεις οφείλουν, να διευκολύνουν τη λειτουργία του ανταγωνισμού. Ο έμπορος, δεν δικαιούται, να επικαλείται στο διηνεκές την εξάρτησή του. Λόγω της δραστηριοποίησης του στην οικονομία της αγοράς, η οποία επιβάλλει επιθετικότητα και ελαστικότητα, υποχρεούται να επιδιώκει, κατά το δυνατόν, τη δημιουργία ισοδύναμων εναλλακτικών λύσεων με δικές του δυνάμεις. Συνεπώς, για πόσο χρονικό διάστημα θα υφίσταται οικονομική εξάρτηση θα κρίνεται κάθε φορά ad hoc.

τον εαυτό της και εις βάρος της εξαρτημένης επιχείρησης, τα οποία δεν θα αποκόμιζε, αν υπήρχε εναλλακτική λύση¹¹⁹.

Επιχείρηση, που συμμετέχει ή δύναται να συμμετέχει στην αγορά από την πλευρά της ζήτησης/προσφοράς αγαθών μπορεί να στραφεί σε εναλλακτική πηγή¹²⁰ προμήθειας/διάθεσης, εφόσον α) **στη σχετική αγορά υφίστανται άλλες, πλην της εξαρτώσας, επιχειρήσεις της προσφοράς/ζήτησης, οι οποίες, αφενός δεν συνιστούν με αυτήν οικονομική ενότητα, αφετέρου β) είναι αντικειμενικώς σε θέση να προμηθεύσουν/διαθέσουν το αγαθό και είναι πρόθυμες προς τούτο.** Πρόκειται για αντικειμενική ύπαρξη ή απουσία εναλλακτικών πηγών προμήθειας/διάθεσης.

2.5.3. Ισοδύναμη εναλλακτική λύση

Σε κάθε περίπτωση, κρίσιμη δεν είναι η εξ αντικειμένου ύπαρξη εναλλακτικής λύσης, αλλά πρέπει αυτή να είναι και **ισοδύναμη**¹²¹ με την υπάρχουσα ή εν δυνάμει υπάρχουσα. Σύμφωνα με τη νομολογία του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, ισοδύναμη εναλλακτική λύση σημαίνει δυνατότητα προμήθειας, από άλλη πηγή, παρόμοιων προϊόντων (υπηρεσιών), όπου παρόμοια προϊόντα νοούνται «τα προϊόντα, τα οποία, με βάση τη λειτουργική τους ανταλλαξιμότητα, είναι δυνατόν να ικανοποιήσουν συγκεκριμένη καταναλωτική ανάγκη¹²².

Επισημαίνεται ότι, η απουσία ισοδύναμης εναλλακτικής λύσης προϋποθέτει, είτε ότι δεν προσφέρονται καθόλου εναλλακτικές λύσεις, είτε ότι οι υπάρχουσες συνδέονται με σοβαρά μειονεκτήματα για την εξαρτημένη επιχείρηση¹²³. Δηλαδή, η τελευταία δεν μπορεί να προμηθευτεί τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες από άλλη πηγή ή εάν μπορεί, τα προμηθεύεται όχι με τους ίδιους αλλά με δυσμενέστερους όρους, οι

119. ΕΑ 450/V/2009, υποσημείωση 3, οπ.

120. ΕΑΟΛ 99/1999, διαθέσιμη σε www.epant.gr.

121. ΜΠρΑθ 8241/2012, ΤΝΠ/ΔΣΑ.

122. Βλ. και απόφαση ΡΑΕ 439/2010, υποσημείωση 17, διαθέσιμη σε www.rae.gr, κατά την οποία: «Ωστόσο, στο σημείο αυτό θα μπορούσε ενδεχομένως να υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη, δηλαδή ότι η προϋπόθεση της μη ύπαρξης «ισοδύναμης εναλλακτικής λύσης» δεν συντρέχει εν προκειμένω, εάν η καταγγέλλουσα εταιρεία μπορεί να προμηθευτεί και να χρησιμοποιεί για τη λειτουργία των εγκαταστάσεών της υγραέριο, ως εναλλακτικό του φυσικού αερίου καύσιμο. Για την κρίση περί της «εναλλαξιμότητας» μεταξύ των δύο αγαθών ή της δυνατότητας «υποκατάστασής» τους, στην περίπτωση της καταγγέλλουσας εταιρείας, θα έπρεπε να ερευνηθούν και ληφθούν υπόψη κριτήρια όπως η φύση και τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά των δύο αγαθών (ΔΕΚ, απόφ. 31.5.1979, υπόθ. C-22/78, *Hugin Kassaregister κατά Επιτροπής*, Συλλ. 1979, I-951), αλλά και κριτήρια όπως οι συνθήκες του ανταγωνισμού και η δομή της προσφοράς και ζήτησης στη σχετική αγορά (ΠΕΚ, απόφ. 30.3.2000, υπόθ. T-65/96, *Kiss Glass*, Συλλ. 2000, II-1885) και ο βαθμός διασταυρούμενης ελαστικότητας των αγαθών έναντι καταναλωτών όπως η καταγγέλλουσα εταιρεία (ΔΕΚ, απόφ. 9.11.1983, υπόθ. C-322/81, *Michelin*, Συλλ. 1983, I-3461)».

123. Ενδεικτικά ΕΑ 166/II/2000· ΕΑ 514/VI/2011, διαθέσιμες σε www.epant.gr.

οποίοι θα έχουν ως αποτέλεσμα να περιέλθει η εξαρτώμενη επιχείρηση σε δυσμενή έναντι των ανταγωνιστών της θέση, πράγμα το οποίο μπορούσε να την οδηγήσει ακόμη και σε αδυναμία να συνεχίσει τη λειτουργία της¹²⁴. Ο ισοδύναμος χαρακτήρας της εναλλακτικής λύσης κατέχει, λοιπόν, αποφασιστική σημασία και αποτελεί αξιολογική κρίση, που σχετίζεται με τους οικονομικούς κινδύνους¹²⁵, που συνεχονται με την υιοθέτησή της. Ισοδύναμη εναλλακτική λύση είναι η **εύλογη** εναλλακτική λύση. Συγκεκριμένα μια λύση κρίνεται ως επαρκής και εύλογη, όταν ο έμπορος δύναται να παραιτηθεί από τη διάθεση του προϊόντος, δίχως να διακινδυνεύσει την υπόστασή του. Η προμήθεια του προϊόντος της εναλλακτικής λύσης σε υψηλότερες τιμές είναι μη εύλογη. Το ίδιο συμβαίνει και όταν η εξαρτώμενη επιχείρηση απειλείται με σοβαρό κίνδυνο μείωσης του κύκλου εργασιών της¹²⁶.

Ο ισοδύναμος χαρακτήρας της εναλλακτικής λύσης οριοθετεί περαιτέρω τη σχετική αγορά, αποκλειστικά με βάση το συμφέρον της εξαρτώμενης επιχείρησης. Η εναλλακτική λύση δεν κρίνεται ισοδύναμη, όταν συνδέεται με δυσανάλογη επιβάρυνση. Το ίδιο ισχύει και όταν ο έμπορος προσάρμοσε σε τέτοιο βαθμό την επιχείρησή του στις ανάγκες διανομής και προώθησης του προϊόντος της σύμβασης,

124. ΕΑ 450/V/2009, παρ.15, σπ και *Κοτσίρης*, Δίκαιο Ανταγωνισμού Αθέμιτου και Ελεύθερου (2001), 550.

125. Αμφισβήτηση υπάρχει για το εάν εμπίπτει στο προστατευτικό της διάταξης και ο «υπαίτιος» εξαρτηθείς. Αν και η υπαίτια εξάρτηση δεν κωλύει εκ προοιμίου την παροχή προστασίας στον έμπορο, δεν είναι δυνατόν να απαγορεύεται στο διηνεκές η περάτωση της σύμβασης. Το συντρέχον πταίσμα ανήκει βέβαια στη στάθμιση συμφερόντων, που θα υπάρξει, στο τελικό στάδιο. Ενδεικτικά βλ. *Martinek* (1987), 349· *Μπαμπέτας* (2008), 224. Βλ. και απόφαση «**Flaschenkasten**»: Όπου, κατασκευαστής, προμηθεύων επιχειρήσεις παρασκευής οينوπνευματωδών με κιβώτια και φιάλες, παρήγαγε νέο τύπο φιάλης, που έπρεπε να συσκευαστεί σε αντίστοιχα κιβώτια. Συμβλήθηκε με επιχείρηση παρασκευής κιβωτίων, που ανέλαβε να τα κατασκευάσει με συγκεκριμένα μηχανήματα, τα οποία ήδη χρησιμοποιούσε για την κατασκευή κιβωτίων ενός συνεταιρισμού. Ακολούθως, η εργολάβος ανακοίνωσε στην εργοδότη ότι διακόπτει την παραγωγή των κιβωτίων, κατόπιν αιτήσεως του συνεταιρισμού. Κατήγγειλε δε τη σύμβαση. Η εργοδότη άσκησε αγωγή, διώκουσα την αποκατάσταση των διαφυγόντων κερδών της, εκθέτοντας ότι η νέα εργολάβος αδυνατούσε, λόγω ιδιαιτερότητας των κιβωτίων, να την προμηθεύσει με αυτά πριν την πάροδο τριών μηνών. Το Γερμανικό Ακυρωτικό (BGH), απέρριψε την αγωγή. Έκρινε, ότι η ενάγουσα δεν τελούσε σε καθεστώς εξάρτησης. Η τρίμηνη καθυστέρηση χαρακτηρίστηκε εύλογος χρόνος αναμονής, αφού τα κιβώτια ήταν ειδικής κατασκευής. Υποστήριξε ότι η διάταξη δεν παρέχει προστασία εξ εσφαλμένων επιχειρηματικών κινήσεων. Συμπέρανε δε, πως η ενάγουσα ουδεμία αξίωση διαθέτει. Γιατί, καίτοι γνώριζε ότι επρόκειτο περί κιβωτίων ειδικής κατασκευής και ότι οι τρεις μήνες ήταν λογικός χρόνος αναμονής, αμέλησε να εξασφαλιστεί με τη συμβατική πρόβλεψη αντίστοιχης προθεσμίας προμήνυσης.

126. Για την εκτίμηση ή μη της ύπαρξης ισοδύναμων εναλλακτικών λύσεων δεν λαμβάνονται υπόψη μόνο τα προϊόντα και υπηρεσίες που προσφέρονται στην ημεδαπή, αλλά και οι δυνατότητες εισαγωγής, εφόσον εξασφαλίζουν μακροπρόθεσμα τον εφοδιασμό. Ακόμα, εξάρτηση από ορισμένο προμηθευτή δεν γίνεται δεκτή στην περίπτωση που ο μεταπωλητής έχει τη δυνατότητα να προμηθευτεί από ανταγωνιστικές συνθήκες τα συγκεκριμένα προϊόντα από άλλη πηγή (πχ. από το χονδρεμπόριο). Αντίθετα δεν λαμβάνονται υπόψη δυνατότητες προμήθειας που επιτυγχάνονται από την εκ μέρους τρίτων παράβαση των συμβατικών τους υποχρεώσεων (πχ. πώληση από έμπορο – μέλος δικτύου επιλεκτικής διανομής σε μη εξουσιοδοτημένο έμπορο).

ούτως ώστε να συνεπάγεται η νέα συνεργασία την αποδοχή σοβαρού ή και ανυπολόγιστου κινδύνου. Έτσι, η εναλλακτική λύση δεν θεωρείται ισοδύναμη, κατά θεωρία και νομολογία, όταν παρουσιάζεται αισθητός κλονισμός της ανταγωνιστικότητας του εμπόρου, ένα όχι ασήμαντο ανταγωνιστικό μειονέκτημα, σημαντικός περιορισμός της ικανότητάς του, να ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό, σοβαρές οικονομικές θυσίες, έως και την οικονομική καταστροφή του¹²⁷.

2.5.4. Μερίδιο αγοράς

Το μερίδιο της αγοράς του προμηθευτή δεν αποβαίνει κρίσιμο για την ίδρυση εξάρτησης. Αποφασιστική είναι η γνώμη του καταναλωτή για τα συγκεκριμένα προϊόντα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν λαμβάνεται και καθόλου υπόψη, αφού όσο αυξάνεται το μερίδιο αγοράς, τόσο πιθανότερη καθίσταται η εξάρτηση. Πρόκειται, όμως, για ένα είδος εμπειρικής διαπίστωσης, που δεν επιδέχεται γενίκευση. Διότι το μεν χαμηλό μερίδιο¹²⁸ της αγοράς δεν αποκλείει την εξάρτηση¹²⁹, το δε υψηλό ουδόλως την τεκμαίρει. Συνιστά επομένως, μόνο **ένδειξη** περί αυτής. Όμοια προβληματική κρατεί και σε ό,τι αφορά το ποσοστό του κύκλου¹³⁰ εργασιών, που πραγματοποιεί ο έμπορος με το συγκεκριμένο προϊόν. Πάντως, η προσφυγή στα ανωτέρω δύο κριτήρια δεν άγει σε ασφαλή συμπεράσματα, διότι η ένταση του οικονομικού κινδύνου διαπιστώνεται ατομικώς και υποκειμενικώς. Πρέπει δηλαδή να εκφραστεί αριθμητικώς το οικονομικό αποτέλεσμα του προϊόντος στην επιχείρηση. Να υπολογιστεί η ζημία που υφίσταται ο έμπορος από την έλλειψή του.

127. ΕΑ 166/II/2000, όπου κρίθηκε ότι η ανάληψη και προώθηση κάποιας νέας άγνωστης στην Ελλάδα εταιρείας θα απαιτούσε σημαντική επένδυση για έξοδα διαφήμισης, προσέγγισης καταναλωτών και προώθησης των προϊόντων.

128. Κατά την εφαρμογή της 2^α του Ν. 703/77, είχε γίνει δεκτή οικονομική εξάρτηση με μερίδιο 15%, ενώ είχε κριθεί ότι δεν ιδρύεται με 2,5%. Στη νομολογία των γερμανικών δικαστηρίων, αποδίδεται ενίοτε σημασία στο κριτήριο αυτό. Η απόφαση «Asbach Fachgroßhandlervvertrag» χρησιμοποίησε ως ένδειξη το μερίδιο αγοράς, που κυμαινόταν μεταξύ 12% και 37%, ενώ η «SB-Verbrauchermarkt» αρκέστηκε σε μερίδιο 10%. Το ίδιο κρίθηκε και με τις «Rossignol» (8%), «Modellbauartikel II» (7%) και «Robbe-Modellsport» (5%). Πάντως, αποκλείεται οικονομική εξάρτηση, εφόσον το μερίδιο είναι ασήμαντο. Βάσει των νομολογιακών πηγών, δεν ιδρύεται αυτή, όταν το μερίδιο αγοράς υπολείπεται του 5%. Βλ. *Μπαμπέτας* (2008), 229.

129. Η απόφαση που δέχεται την οικονομική εξάρτηση, παράγει «οιονεί δεδικασμένο», ότι συγκεκριμένος προμηθευτής συνιστά εξαρτώσα επιχείρηση. Αυτό αποβαίνει χρήσιμο σε μελλοντικές διαδικασίες εναντίον του, ωστόσο μπορεί ο προμηθευτής να ανταποδείξει ότι λόγω συνδρομής συγκεκριμένων περιστάσεων, δεν συντρέχει εξάρτηση σε συγκεκριμένη περίπτωση.

130. ΕΑΟΛ 150/II/2000, οπ.

2.6. Μορφές εμφάνισης της οικονομικής εξάρτησης

Στη θεωρία¹³¹ διακρίνονται κυρίως οι ακόλουθες κατηγορίες περιπτώσεων, που πληρούν το πραγματικό της σχέσης οικονομικής εξάρτησης:

2.6.1. Εξάρτηση εξ επωνύμου προϊόντος

Η πρώτη μορφή εξάρτησης είναι αυτή, που τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες της εξαρτώσας επιχείρησης έχουν τέτοια ποιότητα και φήμη, ώστε μια επιχείρηση που τα προσφέρει στους καταναλωτές (πελάτες της), να μην μπορεί να παραμείνει ανταγωνιστική ελλείψει αυτών, αφού οι καταναλωτές εύλογα αναμένουν ότι θα βρουν τα προϊόντα σε παρόμοια καταστήματα. Η εξάρτηση προϋποθέτει επώνυμο προϊόν, το οποίο μέσω της ισχυρής διαφήμισής, έχει επηρεάσει την αγοραστική συνείδηση του καταναλωτή και ουσιαστικά έχει «προπωληθεί». Η ισχύς του επωνύμου προϊόντος (απαιτείται σήμα φήμης), αλλοιώνει κατά κάποιον τρόπο το γράμμα της διάταξης, το οποίο αναφέρεται σε οικονομική εξάρτηση μεταξύ δύο επιχειρήσεων, αφού, στο εν λόγω πραγματικό, η εξάρτηση ιδρύεται από το προϊόν και όχι από τον προμηθευτή¹³². Στέρεο κριτήριο για την ύπαρξη της εξάρτησης αποτελεί η εύλογη προσδοκία του καταναλωτή σχετικά με την ύπαρξη του προϊόντος σε συγκεκριμένη επιχείρηση, αφού τυχόν παραίτηση από την εμπορία του συγκεκριμένου προϊόντος υποβιβάζει τη φήμη του εμπόρου στη συνείδηση του καταναλωτή. Πάντως, η εύλογη προσδοκία δεν είναι απολύτως αντικειμενική, εφόσον ετεροκαθορίζεται από την διαφημιστική προβολή του προϊόντος¹³³.

Παράλληλα, σημαντικό ρόλο για την κατάφαση αυτής της μορφής της εξάρτησης, πέραν του γοήτρου και της θέσης του προϊόντος, αποτελεί ο «βαθμός

131. Λιακόπουλος, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, 2000, 564 επ· Σουφλερός, ΔΕΕ 2010, 408 επ.

132. Μπαμπέτας (2008), 242.

133. Σε τέτοιες περιπτώσεις η φήμη του προϊόντος και η αναγνώρισή του από τον καταναλωτή οφείλεται ιδίως στους εξής παράγοντες: α) τη διάδοση του σήματος, β) την συνείδηση σήματος του καταναλωτή, δηλαδή την αντίληψη ότι το συγκεκριμένο σήμα χαρακτηρίζει προϊόν ιδιαίτερης ποιότητας και αξίας, γ) την διαφήμιση, δ) τον σχετικά μεγάλο αριθμό καταστημάτων πωλήσεως του συγκεκριμένου προϊόντος σε όλη τη σχετική γεωγραφική αγορά (βαθμός διαδόσεως) και ε) το μερίδιο αγοράς της επιχείρησης στο προϊόν αυτό. Η παραπάνω σχέση οικονομικής εξάρτησης μπορεί για έναν μεταπωλητή ή διανομέα να υφίσταται, διότι τα προϊόντα της επιχείρησης, από την οποία η εξάρτηση «αναμένεται από τους καταναλωτές να συγκαταλέγονται οπωσδήποτε μεταξύ των προϊόντων, τα οποία οι μεταπωλητές/διανομείς προσφέρουν (πωλούν)» ή γιατί «τα προϊόντα της (...) αναμένονται από τους λιανοπωλητές να συγκαταλέγονται οπωσδήποτε μεταξύ εκείνων που οι διανομείς θέτουν στη διάθεση αυτών (των λιανοπωλητών)». Σε περίπτωση, που τα εν λόγω προϊόντα της ισχυρής επιχείρησης δεν είναι διαθέσιμα σε μία επιχείρηση διανομής ή μεταπώλησης, δεν αρκεί ως συνέπεια η πρόκληση απλώς ενός ανταγωνιστικού μειονεκτηματος, αλλά πρέπει, για να υπάρχει σχέση οικονομικής εξάρτησης, η πρακτική αυτή να είναι τόσο σοβαρή, ώστε να «μπορεί να την οδηγήσει ακόμη και σε αδυναμία να συνεχίσει τη λειτουργία της», εξαιτίας της έλλειψης ανταγωνιστικότητας, που οφείλεται στην έλλειψη διάθεσης του συγκεκριμένου προϊόντος.

διανομής» του, δηλ. το κατά πόσο το προϊόν διανέμεται από την πλειονότητα των ανταγωνιστών του εμπόρου. Η οικονομική εξάρτηση γίνεται δεκτή, αν ο βαθμός αυτός είναι ιδιαίτερα υψηλός, έτσι ώστε να πλησιάζει το 100% των ομοειδών προς τον μεταπωλητή επιχειρήσεων (χονδρεμπόρων, εμπόρων λιανικής, super markets κλπ)¹³⁴. Αντίθετα, το μερίδιο συμμετοχής των προϊόντων στη σχετική αγορά φαίνεται να μην επηρεάζει τη σχετική κρίση, αφού τα προϊόντα υψηλού γοήτρου συχνά έχουν χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στην αγορά και κατ' επέκταση στον κύκλο εργασιών του εμπόρου. Αυτό που μετράει είναι η εκτίμηση των συναλλακτικών κύκλων για τα συγκεκριμένα προϊόντα.

Μια κάπως διαφοροποιημένη μορφή εξάρτησης, από αυτήν που αναλύθηκε ανωτέρω, είναι αυτή, που ο έμπορος, για να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά τις επιχειρήσεις του κλάδου, πρέπει να διανέμει όχι ένα συγκεκριμένο, αλλά περισσότερα προϊόντα, τα οποία κατέχουν ιδιαίτερη θέση στις καταναλωτικές προτιμήσεις. Η διαφορά από την προηγούμενη μορφή έγκειται, στο ότι εδώ, ένα προϊόν μπορεί να υποκατασταθεί από άλλα, τα οποία όμως η εξαρτημένη επιχείρηση δεν μπορεί να προμηθευτεί (πχ. λόγω άρνησης προμήθειας εκ μέρους των λοιπών προμηθευτών). Στην περίπτωση αυτή δημιουργείται εξάρτηση από ομάδα προμηθευτών/ προϊόντων. Κριτήριο για τον καθορισμό της ομάδας αποτελεί η συμπεριφορά των ομοειδών επιχειρήσεων, δηλ., η διάγνωση των προϊόντων, που οι ανταγωνίστριες επιχειρήσεις θεωρούν απαραίτητα για τη διαμόρφωση της προσφοράς τους. Εδώ ο βαθμός διανομής δεν είναι κρίσιμος, λόγω της ποικιλίας και των συνδυασμών προϊόντων, που προκρίνει ο κάθε έμπορος. Εν αμφιβολία, λαμβάνεται υπόψη το μερίδιο συμμετοχής του κάθε εμπόρου στη σχετική αγορά και η ομάδα των προμηθευτών από τους οποίους υπάρχει εξάρτηση προσδιορίζεται κατά σειρά μεγέθους αυτού.

Έτσι, οι προμηθευτές με το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς, δεν μπορούν, κατ' αρχήν, να αρνηθούν την πώληση παραπέμποντας σε άλλον προμηθευτή, μπορούν εν τούτοις, τόσο αυτοί όσο και οι υπόλοιποι της ομάδας κορυφής να αρνηθούν την προμήθεια, όταν ο συγκεκριμένος έμπορος έχει ήδη εξασφαλίσει μια ικανοποιητική από πλευράς ανταγωνισμού ποικιλία προϊόντων από άλλους προμηθευτές της ομάδας. Εξάρτηση, δεν υπάρχει, στην περίπτωση, που ο έμπορος δεν επιδιώκει τη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής ποικιλίας προϊόντων, απλώς εμμένει στην προμήθεια αποκλειστικά των προϊόντων μεγάλης εμπορικότητας¹³⁵.

134. Τζουγανάτος, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις του Ν. 703/77 και η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού (Ν. 1934/91 και Ν. 2000/91), ΕΕμπΔ 1992, 536-537.

135. Τζουγανάτος, ΕΕμπΔ 1992, 538.

2.6.2. Εξάρτηση της προσφοράς από τη ζήτηση

Η δεύτερη κατηγορία αποτελείται από περιπτώσεις, που ένας παραγωγός δεν μπορεί να διαθέσει τα προϊόντα του, παρά μόνο, μέσω της επιχείρησης ή των επιχειρήσεων εκείνων, που προσφέρουν τα εν λόγω επώνυμα προϊόντα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα αυτά¹³⁶ κι αυτό γιατί η επιχείρηση της ζήτησης λόγω του μεγέθους και της οργάνωσής της, εξασφαλίζει στον παραγωγό τις ευκαιρίες διάθεσης των προϊόντων του, που είναι αναγκαίες για να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά προμηθευτές ομοειδών προϊόντων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της μορφής εξάρτησης, είναι η εξάρτηση των προμηθευτών από μεγάλες αλυσίδες υπεραγορών και των υποκατασκευαστών από τους τελικούς κατασκευαστές (λχ. κατασκευαστές ανταλλακτικών από τις αυτοκινητοβιομηχανίες)¹³⁷. Για την οριοθέτηση της σχετικής αγοράς, στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες οι δυνατότητες πώληση των συγκεκριμένων προϊόντων, αλλά και τα προϊόντα, στην παραγωγή των οποίων θα μπορούσε να καταφύγει ο παραγωγός χωρίς σημαντική επιβάρυνση και χωρίς να διακινδυνεύσει την θέση του στον ανταγωνισμό. Η εξάρτηση εμφανίζεται συνήθως στις περιπτώσεις, που το ποσοστό των πωλούμενων σε μια συγκεκριμένη επιχείρηση προϊόντων του προμηθευτή είναι αρκετά υψηλό σε σχέση με το σύνολο των διατιθέμενων προϊόντων, αν και μερίδα της θεωρίας αρκείται και σε ποσοστό 10%¹³⁸.

Η προκείμενη μορφή εξάρτησης είναι ήσσονος σημασίας για τα δίκτυα διανομής, τα οποία χαρακτηρίζονται από την εξάρτηση των μελών τους από τον προμηθευτή, παρουσιάζει όμως ενδιαφέρον στις περιπτώσεις, που εκφάνεται ως τριγωνική. Στις περιπτώσεις αυτές η ζήτηση επικυριαρχεί της προσφοράς και αυτό μετακυλίζει τα οικονομικά μειονεκτήματα της εξάρτησής της στο υποτελές σε αυτή μέρος της ζήτησης, δηλ. στους ανταγωνιστές του εμπόρου, που συνήθως θα είναι

136. Μπαμπέτας (2008), 278 επ με περαιτέρω παραπομπές.

137. Στις περιπτώσεις αυτές, οι επιχειρήσεις με μεγάλη οικονομική δύναμη, μπορούν να επιβάλλουν στους προμηθευτές τους όρους με τους οποίους θα συναλλάσσονται, ώστε να εξασφαλίζουν διάφορα πλεονεκτήματα (λχ. σημαντικές εκπτώσεις, παράταση του χρόνου εξοφλήσεως, δωρεάν παροχή υπηρεσιών), που δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν οι υπόλοιπες επιχειρήσεις στο χώρο της ζήτησης. Η ευνοϊκή μεταχείριση των ισχυρών εμπόρων από τους προμηθευτές, η οποία οφείλεται στην οικονομική τους υπεροχή έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της καλύτερης παροχής (ή του αποδοτικού ανταγωνισμού). Σύμφωνα με την ανωτέρω αρχή, η προώθηση των εργασιών ενός εμπόρου είναι αποτέλεσμα της ικανοποιητικής απόδοσής του, δηλ. στηρίζεται στην καλύτερη ποιότητα και στην πιο συμφέρουσα τιμή. Ο ανταγωνισμός παύει να διέπεται από την ανωτέρω αρχή, όταν η απόκτηση οικονομικού οφέλους από μια επιχείρηση οφείλεται στο γεγονός ότι κατέχει στην αγορά θέση υπεροχής σε σχέση με τους ανταγωνιστές της. Βλ. και την εισηγητική έκθεση του Ν. 146/14 σε *Σημίτης*, Περί αθεμίτου ανταγωνισμού, 1929, 122 (παράρτημα).

138. Τζουγανάτος, ΕΕμπΔ 1992, 540.

μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ο έμπορος χρησιμοποιεί, δηλαδή, την εξουσία/ισχύ του προκειμένου να εξοντώσει τον ανταγωνιστή του και όχι τον προμηθευτή του¹³⁹.

Μια ειδική μορφή εξάρτησης από την πλευρά της ζήτησης αποτελεί και η εξάρτηση του προμηθευτή από συγκεκριμένο έμπορο ή την «ομάδα κορυφής»¹⁴⁰. Εδώ, ο προμηθευτής έχει την ανάγκη να διατηρεί συμβατικές σχέσεις με συγκεκριμένο έμπορο, γιατί στην αντίθετη περίπτωση ο καταναλωτής σχηματίζει την εντύπωση ότι το προϊόν του είναι χαμηλής ποιότητας. Πρόκειται στην ουσία για την αντίστροφη περίπτωση της εξάρτησης από κορυφαίο ή ομάδα κορυφαίων προϊόντων.

2.6.3. Εξάρτηση εκ της έλλειψης προϊόντος

Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι περιπτώσεις, όπου λόγω κάποιας (συγκυριακής κυρίως) κρίσης (ένοπλη σύρραξη, εμπάργκο, απεργία, φυσικές καταστροφές) επέρχεται μείωση της προσφοράς του σχετικού προϊόντος στην αγορά. Σε τέτοιες περιόδους κρίσεων, όσες επιχειρήσεις διαθέτουν το σχετικό προϊόν, που παρουσιάζει έλλειψη στην αγορά, προτιμούν να το πωλούν μόνο στους παραδοσιακούς ή τακτικούς πελάτες τους¹⁴¹, οπότε οι άλλες επιχειρήσεις, που είτε είναι περιστασιακοί πελάτες, είτε ζητούν το πρώτο να γίνουν πελάτες, να μην μπορούν να προμηθευτούν το συγκεκριμένο προϊόν και να περιέρχονται σε δυσμενή ανταγωνιστική θέση¹⁴². Στις περιπτώσεις αυτές, εξάρτηση δεν ιδρύεται όταν ο προμηθευτής δύναται να προμηθεύσει τον έμπορο, έστω και με λιγότερο ευνοϊκούς όρους. Η διάταξη εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις, που παρά την έλλειψη προϊόντος στην σχετική αγορά κρατεί ισχυρός ανταγωνισμός, άλλως υφίσταται δεσπόζουσα θέση και καλείται σε εφαρμογή το άρθ. 2 του Ν. 703/77 (πλέον 3959/2011, ο οποίος στην ουσία διατήρησε τη δομή του Ν. 703/77). Εφόσον

139. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση «**TUI-Partnerschaftsbonus**», του Εφετείου του Βερολίνου (Kammergericht), όπου κρίθηκε δικαιολογημένη, η εκ μέρους της TUI διακριτική μεταχείριση ορισμένων ταξιδιωτικών πρακτόρων (εμπορικών αντιπροσώπων- έναντι των οποίων τελούσε σε εξάρτηση), οι οποίοι πραγματοποιούσαν το 25% του κύκλου εργασιών της, εις βάρος των λιγότερο ισχυρών ταξιδιωτικών πρακτόρων, στους οποίους κατόπιν απειλής αποχώρησης από το δίκτυο χορήγησε bonus, με την αιτιολογία ότι το συμφέρον της TUI να διατηρήσει την συνεργασία της με τους συγκεκριμένους ισχυρούς πράκτορες κατίσχυε έναντι του δικαιώματος των λοιπών πρακτόρων στην ίση μεταχείριση.

140. Η καλούμενη και εξάρτηση εκ του «goodwill», βλ. *Μπαμπέτας* (2008), 282 με περαιτέρω παραπομπές.

141. Η συγκεκριμένη μορφή εξάρτησης στερείται ενδιαφέροντος στα δίκτυα διανομής. Αφορά μόνο στους εξωτερικούς εμπόρους. Τυχόν διακριτική μεταχείριση των μελών του δικτύου ελέγχεται στα πλαίσια της εξάρτησης εξ επώνυμου προϊόντος ή εκ της προσαρμογής.

142. ΔΕΚ απόφ. 29.6.1978, C- 77/1977, Benzine en Petroleum Handelsmaatschappij BV και λοιποί κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Συλλ. 1978, I-01513 και ειδική έκδοση στα ελληνικά I-00483· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, απόφ. 19.4.1977, υπόθ. IV/28.841 ABG/Εταιρίες Πετρελαιοειδών στην Ολλανδία, ΕΕ 19.4.1977, L. 117/1-8 επ.

συντρέχει περίπτωση εξάρτησης, η ισχυρή επιχείρηση υποχρεούται να κατανείμει το περιορισμένο απόθεμά της- και δη – συγχρόνως- μεταξύ όλων των εμπόρων, υποχρέωση, που όμως δεν φτάνει ως την ολοσχερή κατάλυση της οικονομικής ελευθερίας της εξαρτώσας επιχείρησης. Έτσι, δεν ιδρύεται υποχρέωση *pro rata* κατανομής του διαθέσιμου αποθέματος σε όλους τους εμπόρους, αλλά επιτρέπονται διαφοροποιήσεις βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, λχ. σταθερότητα του πελάτη, κύκλος εργασιών που πραγματοποιήθηκε στο παρελθόν¹⁴³. Αυτονόητο είναι, πως η υποχρέωση εφοδιασμού δεν εξικνείται μέχρι σημείου απειλής της υπόστασης της εξαρτώσας επιχείρησης, ούτε ιδρύεται υποχρέωσή εκ μέρους της για τυχόν αύξηση της παραγωγής προκειμένου να ικανοποιήσει όλους τους εμπόρους.

2.6.4. Εξάρτηση εκ της προσαρμογής

Τέλος, η τέταρτη κατηγορία αφορά σε περιπτώσεις όπου ένας έμπορος έχει προσαρμόσει την επιχείρησή του σε μεγάλο βαθμό ή σχεδόν ολοκληρωτικά (περίπτωση franchising) σε αυτή του αντισυμβαλλόμενου του, ώστε η συνεργασία με άλλη επιχείρηση να είναι είτε αδύνατη, είτε μεν δυνατή, συνυφασμένη όμως με σοβαρές οικονομικές θυσίες, ιδιαίτερα δηλ., ανταγωνιστικά μειονεκτήματα. Φυτώρια αυτού του είδους της εξάρτησης αποτελούν οι διαμεσολαβητικές εμπορικές συμβάσεις. Ως κριτήρια διαπίστωσης της προσαρμογής μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενδεικτικώς: η διαμόρφωση του καταστήματος ή της επιχείρησης αποκλειστικώς για τις ανάγκες διάθεσης και προώθησης του προϊόντος της σύμβασης (λχ. δημιουργία δικτύου υποδιανομέων εξειδικευμένων στη διάθεση του συγκεκριμένου προϊόντος¹⁴⁴, απασχόληση προσωπικού εκπαιδευμένου στην πώληση του συμβατικού προϊόντος), ο λόγος της συμμετοχής του κύκλου εργασιών

¹⁴³. Μπαμπέτας (2008), 276.

¹⁴⁴. Ενδεικτικά ΕΑ 91-II-99, οπ, σύμφωνα με την οποία: «Περαιτέρω επιθανολογήθη ότι η πρώτη των αιτουσών πράγματι ευρίσκεται σε σχέση οικονομικής εξάρτησης από τον όμιλο FORD, αφού λόγω της μακροχρόνιας συνεργασίας με αυτόν (πλέον των 20 ετών), της προσαρμογής της επιχείρησής της προς τις ανάγκες της συνεργασίας της με τον ως άνω όμιλο (δεδομένου ότι η αιτούσα δραστηριοποιείτο αποκλειστικά στην αντιπροσώπευση, διανομή και επισκευή των επιβατικών αυτοκινήτων και φορτηγών της FORD), και κυρίως λόγω της δημιουργίας ενός μεγάλου αριθμού υποδιανομέων, αλλά και πελατών, τους οποίους θα απολέσει, αν παύσει να αποτελεί μέλος του δικτύου FORD, δεν θα είναι σε θέση να στραφεί σε εναλλακτικές λύσεις, χωρίς να υποστεί σημαντικές οικονομικές θυσίες. Η κρίση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι η εν λόγω αιτούσα έχει σε υψηλό βαθμό προσαρμόσει την επιχείρησή της στις ανάγκες της συνεργασίας της με τις καθών (α' και β'), πράγμα το οποίο προκύπτει περαιτέρω και από το ότι τα προηγούμενα πέντε έτη η εταιρία είχε προβεί προς τούτο σε σημαντικές επενδύσεις για αγορά οικοπέδου, εγκαταστάσεις, μηχανήματα, μεταφορικά μέσα κλπ».

του συγκεκριμένου προϊόντος προς το συνολικό κύκλο εργασιών της επιχείρησης, οι επενδύσεις¹⁴⁵ κλπ., αντιθέτως, η διάρκεια της συνεργασίας αποτελεί μόνο ένδειξη¹⁴⁶.

Συνήθως, η προσαρμογή, είναι δεδομένη στις διαμεσολαβητικές στην πώληση συμβάσεις, όπου ο έμπορος υποχρεούται να επιμελείται τα συμφέροντα του αντισυμβαλλομένου του και επομένως, να επικεντρώνεται στη διανομή του προϊόντος της σύμβασης¹⁴⁷. Η συγκέντρωση επιτυγχάνεται συνήθως μέσω ρητρών απαγόρευσης ανταγωνισμού, χωρίς η ύπαρξή τους να είναι και αναγκαία για την κατάφαση της εξάρτησης^{148,149}. Κρίσιμη είναι η αφίερωση στην προώθηση του συγκεκριμένου προϊόντος, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της ενσωμάτωσης στην επιχείρηση του προμηθευτή. Έτσι, ακόμη και αν ο έμπορος βρει εναλλακτική λύση, με όμοιους, κατά τα ουσιώδη όρους, αυτή δεν θα κριθεί ισοδύναμη λόγω των σημαντικών οικονομικών μειονεκτημάτων, που οφείλει να αναδεχθεί¹⁵⁰.

145. Κριτήριο για τη διαπίστωση σχέσης οικονομικής εξάρτησης μπορεί να συνιστά και η διενέργεια επενδύσεων εκ μέρους μίας επιχείρησης με σκοπό να συναλλάσσεται με μία άλλη επιχείρηση. Οι επενδύσεις αυτές όμως, όπως επισήμανε και σε πρόσφατες αποφάσεις της η Επιτροπή Ανταγωνισμού, πρέπει να είναι όχι μόνο σημαντικές, αλλά, ιδίως, προορισμένες ειδικά για τα προϊόντα της επιχείρησης από την οποία η εξάρτηση και να είναι «άμεσα συνδεδεμένες με την προώθηση των προϊόντων της». Αν, αντίθετα, οι επενδύσεις αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και προς εξυπηρέτηση άλλων προϊόντων ή δικτύων, τότε δεν λαμβάνονται υπόψη ως κριτήριο σχέσης οικονομικής εξάρτησης. Κατά την κρατούσα άποψη, ο ενδιάμεσος τελεί σε εξάρτηση, εφόσον οι επενδύσεις, στις οποίες προέβη δεν έχουν ανακτηθεί κατά τον χρόνο περάτωσης της σύμβασης, σχετικά βλ. *Λιακόπουλος*, Σύμβαση διανομής. Το ζήτημα της ανάλογης εφαρμογής των διατάξεων για την εμπορική αντιπροσωπεία (αξίωση αποζημίωσης) σε Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου II, 1997, 128 επ.

146. Εξαίτιας της αναφοράς στο πραγματικό της διάταξης στην «...αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων», ζήτημα γεννάται σχετικά με το αν το μακρόχρονο αρκεί για την κατάφαση της εξάρτησης, μόνο εκ του λόγου αυτού. Ασφαλώς, η εξάρτηση από την προσαρμογή πιθανολογείται από την ύπαρξη μακροχρόνιας συνεργασίας, πρόσφορο, όμως, κριτήριο προς διαπίστωση της εξάρτησης είναι μόνο η προσαρμογή της επιχείρησης και όχι η μακρόχρονη συνεργασία. Διαφορετικά θα οδηγούμασταν στο άτοπο η διάταξη να προστατεύει μη προσαρμοσθείσες επιχειρήσεις, λόγω μακρόβιας συνεργασίας, ενώ δεν θα προστάτευε τις προσαρμοσθείσες σε περίπτωση βραχύβιων συνεργασιών. Χαρακτηριστικές οι ΠΠρΑθ. 10014/95, ΕΕμπΔ 1996, 607 επ · ΕΑ 24/1996· ΕΑ 38-II-99 όλες σε www.epant.gr, όπου δεν αποδίδεται σημασία στο μακρόχρονο και αποφαίνεται πως κάθε περίπτωση πρέπει, να κρίνεται in concreto. Βλ. και υπό παρ. 1.7.2.

147. *Μπαμπέτας* (2008), 269.

148. Η παράλληλη διανομή περισσότερων σημάτων δεν πορίζει επιχείρημα κατά της εξάρτησης γιατί και η παράλληλη διανομή απαιτεί, όπως ακριβώς και η προσφυγή σε εναλλακτική πηγή προμήθειας, σημαντικά οργανωτικά μέτρα, κυρίως δε επενδύσεις. Βέβαια, ο έμπορος, δεν τελεί, πιθανώς, σε εξάρτηση εφόσον διατηρεί συμβατικές σχέσεις με περισσότερους προμηθευτές όμοιων προϊόντων.

149. Αντιθέτως, η Επιτροπή Ανταγωνισμού φαίνεται να ανάγει την αποκλειστικότητα σε προϋπόθεση της κατάφασης της εξάρτησης. Χαρακτηριστικές είναι οι αποφάσεις ΕΑ 47/96· ΕΑ 20-II-98 και ΕΑ 159-II-00, όλες σε www.epant.gr, όπου η Επιτροπή απέκλεισε εκ προοιμίου την εξάρτηση, χωρίς καν να εξετάσει αν υφίσταται συγκέντρωση στην προώθηση του συγκεκριμένου προϊόντος.

150. Ο έμπορος, στη συνείδηση του καταναλωτή, έχει ταυτιστεί με την επιχείρηση του αντισυμβαλλομένου του, χάνοντας έτσι την οικονομική του ανεξαρτησία. Έτσι δεν είναι σε θέση, για κάποιο τουλάχιστον χρονικό διάστημα, να «πολώσει» την επιχείρηση και την πελατεία του γύρω από το καινούριο σήμα. Ακόμα, όμως, και όταν ξεφύγει από την «δίνη»

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

1.1. Καταχρηστική συμπεριφορά

Η αναφορά του άρθρου 18^α, παρ. 1 του Ν. 146/14 στις μορφές εκδήλωσης της καταχρηστικής συμπεριφοράς είναι ενδεικτική και ακολουθεί το πρότυπο της διάταξης 2 του Ν. 3959/2011 (πρώην Ν. 703/77) περί καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης. Συγκεκριμένα αποδοκιμάζονται: α) η επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής¹⁵¹, β) η διακριτική μεταχείριση και γ) η αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων¹⁵². Μιας και η παρούσα εξετάζει τη σχέση οικονομικής εξάρτησης στα πλαίσια των διαρκών εμπορικών συμβάσεων διαμεσολάβησης, θα ακολουθήσει η ανάπτυξη της διακριτικής μεταχείρισης, η οποία στην ουσία εμπεριέχει και τις άλλες δύο μορφές κατάχρησης¹⁵³.

1.2. Εννοιολογικά στοιχεία της διακριτικής μεταχείρισης

Η διακριτική μεταχείριση παρακολουθεί την πορεία της οικονομικής εξάρτησης¹⁵⁴. Εγκολπώνει δύο κατηγορίες πραγματικών περιστατικών. Αφενός, όσα λαμβάνουν χώρα πριν την κατάρτιση των διαμεσολαβητικών στην πώληση

του σήματος του προμηθευτή, παρίσταται δυσχερής η εξεύρεση νέου αντισυμβαλλομένου ικανού να απορροφήσει και να αξιοποιήσει το δυναμικό του. Η κατάρτιση νέας σύμβασης ισοδυναμεί οικονομικά με εκ νέου εγκατάσταση στην αγορά και συνεπάγεται δυσανάλογη επιβάρυνση και ανυπολόγιστο κίνδυνο.

151. Βλ. ΕΑ 297/ΙΥ/2006 σε www.epant.gr στην οποία αναφέρονται τα εξής: «Ως αυθαίρετοι όροι συναλλαγών νοούνται οι όροι εκείνοι, οι οποίοι επιβάλλονται μονομερώς από την ισχυρή επιχείρηση επί της εξαρτημένης επιχειρήσεως και οι οποίοι επιπλέον αποκλίνουν από τους συνήθεις όρους των συναλλαγών, οι οποίοι ισχύουν σε μια αγορά στην οποία επικρατεί ανταγωνισμός, ή θα ίσχυαν αν επικρατούσε ανταγωνισμός και, τέλος, δεν δικαιολογούνται ούτε από τις ειδικές συνθήκες της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η εκτίμηση γίνεται επί τη βάση σταθμίσεως συμφερόντων, στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας».

152. ΕφΑθ 1572/2006, ΔΕΕ 2006, 760· ΕφΑθ 676/2009 ΕΕμπΔ 2010, 583.

153. Στην πραγματικότητα και τα παραδείγματα του άρθ. 18^α, παρ. 1, εισάγουν περιστατικά διακριτικής μεταχείρισης, όπως συνάγεται εκ του συνδυασμού της προς το άρθ. 2 του Ν. 3959/2011 (πρώην Ν. 703/77). Έτσι, η αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων συμπίπτει με την αδικαιολόγητη άρνηση πωλήσεων, που προβλέπεται από την περ. γ του άρθ. 2, οι αυθαίρετοι όροι συναλλαγής αφορούν κυρίως στην επιβολή άνισων όρων επί ισοδύναμων παροχών (διακριτική μεταχείριση), ενώ εξαρτώμενη επιχείρηση, που δεν αποδέχεται τους όρους της εξαρτώσας, είτε αποκλείεται του δικτύου διανομής, είτε υφίσταται τη διακοπή των συμβατικών σχέσεων της, πρόκειται δηλαδή για την άρνηση πωλήσεων, που προβλέπεται από την περ. γ του άρθ. 2.

154. Γεωργακόπουλος, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, Γενικό Μέρος, (1995²), 223.

συμβάσεων, ήτοι τον αποκλεισμό κάποιων εμπόρων εκ του δικτύου διανομής και τις ρήτρες απαγόρευσης ανταγωνισμού. Εξετάζεται δηλαδή το «εάν» του δικτύου διανομής (**εξωτερική σχέση**). Αφετέρου, όσα λαμβάνουν χώρα κατά τη λειτουργία του, ήτοι τους άνισους όρους συνεργασίας και τη διακοπή της συνεργασίας. Ελέγχεται δηλαδή το «πώς» του δικτύου διανομής (**εσωτερική σχέση**).

1.2.1. Το «ομοιδές»

Διακριτική μεταχείριση είναι η εκ μέρους μίας επιχείρησης άνιση αντιμετώπιση άλλων, ομοειδών μεταξύ τους επιχειρήσεων. Επομένως, δε νοείται, εφόσον εξαρτώσα και ευνοούμενη επιχείρηση συνιστούν μία οικονομική ενότητα¹⁵⁵. Παρότι το «ομοιδές» δεν μνημονεύεται στο πραγματικό της διάταξης, αυτό συνάγεται εκ του γεγονότος, πως το 18^α δεν εισάγει γενική απαγόρευση διακριτικής μεταχείρισης. Η συγκεκριμένη επιταγή προκύπτει και από το άρθρο 4 του Συντάγματος, το οποίο επιτάσσει αναλογική ισότητα- ίσοι, δηλαδή, όροι για ισοδύναμες παροχές¹⁵⁶. Η ύπαρξη ομοειδών επιχειρήσεων αφορά μόνο τη διακριτική μεταχείριση και όχι και τις λοιπές μορφές εκδήλωσης της καταχρηστικής συμπεριφοράς. Το «ομοιδές», είναι αόριστη νομική έννοια, που χρήζει εξειδίκευσης. Κρίσιμος είναι ο σκοπός της διάταξης να προστατεύσει την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης. Επομένως, δεν διαπιστώνεται από την πλευρά της εξαρτώσας ή εξαρτώμενης επιχείρησης, αλλά με αντικειμενικά κριτήρια.

Η ομοιότητα διακριβώνεται στη σχετική αγορά. Προκειμένου για επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται σε περισσότερες αγορές, αυτές, ενδεχομένως, θα είναι ομοειδείς μόνο σε μια από αυτές. Καθοριστική δεν είναι η συνολική δραστηριότητα της επιχείρησης, αλλά μόνο αυτή που αναπτύσσεται στη σχετική αγορά. Συνεπώς, οι επιχειρήσεις είναι «ομοιδείς», εφόσον στις -δυναμικές ή πραγματικές- σχέσεις τους προς την εξαρτώσα ασκούν την, κατά τα ουσιώδη στοιχεία της, τυπική για συγκεκριμένη βαθμίδα της αγοράς επιχειρηματική δραστηριότητα και οικονομική λειτουργία, αναφορικά με ορισμένο είδος αγαθών. Αντιθέτως, το μέγεθος, η νομική μορφή και δομή των συγκρινόμενων επιχειρήσεων ουδεμία επιρροή ασκούν.

Δοθέντος ότι σκοπός της διάταξης είναι να διατηρήσει την αγορά «ανοιχτή», ανακύπτει το ερώτημα, εάν η ομοιότητα των συνθηκών ανταγωνισμού μεταξύ συγκρινόμενων επιχειρήσεων ανάγεται σε συστατικό στοιχείο του «ομοιδούς». Προς

¹⁵⁵. Βλ. «Zeitschriften-Grossisten», όπου κρίθηκε ότι δεν πλήττεται το ομοιδές όταν η ισχυρή επιχείρηση συμμετέχει στην εξαρτώμενη.

¹⁵⁶. *Λιακόπουλος*, Έννοια και περιεχόμενο της αρχής της απαγόρευσης της άνισης μεταχείρισης στο δίκαιο των περιορισμών του ανταγωνισμού σε Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου Ι, 1985, 173.

την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε το Ομοσπονδιακό Ακυρωτικό Δικαστήριο της Γερμανίας (Bundesgerichtshof), το οποίο έκρινε ότι ορθοπεδικός, που διατηρεί και επιχείρηση θεραπευτικών λουτρών δεν είναι ομοειδής με τις λοιπές επιχειρήσεις θεραπευτικών λουτρών, εφόσον αυτές δεν παρέχουν υπηρεσίες ιατρικής παρακολούθησης¹⁵⁷. Όμως, τυχόν αναγωγή της ομοιότητας των συνθηκών ανταγωνισμού σε κρίσιμο στοιχείο για τη διάγνωση του «ομοειδούς» θα ήταν άστοχη και θα οδηγούσε στο ανεφάρμοστο της διάταξης, αφού θα ελλόχευε ο κίνδυνος αποκλεισμού από την αγορά ιδιαίτερα παραγωγικών επιχειρήσεων.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε, πως λειτουργικό κριτήριο διαπίστωσης του «ομοειδούς» συνιστά η ουσιώδης τυπική δραστηριότητα και οικονομική λειτουργία. Έτσι, ομοειδείς επιχειρήσεις είναι:

- Οι διανομείς του αυτού προμηθευτή μεταξύ τους.
- Οι διανομείς διαφόρων προμηθευτών του αυτού είδους προϊόντων μεταξύ τους και σε σχέση με τους εξωτερικούς εμπόρους, αφού όλοι ασκούν την ίδια τυπική λειτουργία, διαθέτουν το προϊόν στον τελικό καταναλωτή.
- Οι εξειδικευμένοι λιανέμποροι, σε σχέση με τα πολυκαταστήματα, εφόσον διατηρούν αυτά ειδικό τμήμα πώλησης προϊόντος.
- Τα τέως μέλη του δικτύου διανομής, εν συγκρίσει προς τα νυν, όταν ανακύπτει ζήτημα προμήθειας των πρώτων με ανταλλακτικά κλπ.
- Οι έμποροι, που διαθέτουν κατάστημα, σε σχέση με αυτούς που ασχολούνται με το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Αντιθέτως, δεν είναι ομοειδές το χονδρικό, έναντι του λιανικού εμπορίου.

1.2.1.1. Η περίπτωση των δικτύων διανομής

Ένα εύλογο ερώτημα, που δημιουργείται, είναι το κατά πόσο είναι μεταξύ τους ομοειδείς οι εμπορικός αντιπρόσωπος, παραγγελιοδοχικός αντιπρόσωπος, διανομέας και δικαιοδόχος Franchising. Οι δύο πρώτοι δραστηριοποιούνται, σε κάθε περίπτωση, για λογαριασμό του προμηθευτή, ενώ οι δύο τελευταίοι στο όνομα και για δικό τους λογαριασμό. Εντούτοις, η ανωτέρω διαφορά, δεν κωλύει τον χαρακτηρισμό των ενδιαμέσων ως ομοειδών επιχειρήσεων. Καθοριστική αποβαίνει η λειτουργική διακρίβωση του «ομοειδούς». Οι ενδιάμεσοι δραστηριοποιούνται στη σχετική αγορά του προμηθευτή, όπου και ευθυγραμμίζουν τα συμφέροντά τους προς αυτά του τελευταίου. Συνεπώς, είναι όλοι ομοειδείς μεταξύ τους, αφού ασκούν **όμοια τυπική λειτουργία**. Διαθέτουν δηλαδή τα προϊόντα στον τελικό καταναλωτή.

¹⁵⁷. Μπαμπέτας (2008), 291.

Το ίδιο έκρινε και το γερμανικό Ακυρωτικό στην απόφαση «**Telefunken**»¹⁵⁸ αν και με επιφυλάξεις. Η εν θέματι επιχείρηση αποφάσισε να μετασχηματίσει τους διανομείς σε εμπορικούς αντιπροσώπους και απέκλεισε του δικτύου όσους εμπόρους αρνήθηκαν να μετασχηματιστούν. Οι τελευταίοι, καθώς και άλλοι εξωτικοί έμποροι, αξίωσαν από την επιχείρηση να τους προμηθεύσει. Το Γερμανικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «...εφόσον έμπορος δεν εφοδιάζεται πλέον από τον κατασκευαστή, επειδή δεν είναι διατεθειμένος να καταρτίσει σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, το γεγονός αυτό (της επιμονής δηλαδή του εμπόρου να συνεργαστεί ως διανομέας) δεν πλήττει το ομοειδές, υπό το πρίσμα του μέχρι τώρα εφοδιασμού». Εκ του αποσπάσματος συνάγεται, ότι το Ακυρωτικό έκρινε ότι ο εμπορικός αντιπρόσωπος είναι ομοειδής με το διανομέα, όχι όμως γενικώς αλλά ειδικώς, σε σχέση δηλαδή με τον μέχρι τον μετασχηματισμό του δικτύου εφοδιασμό του ενδιαμέσου ως διανομέα. Το Δικαστήριο στην ουσία, συνέκρινε τους διανομείς μεταξύ τους και όχι με τους εμπορικούς αντιπροσώπους.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη το συμφέρον του εμπόρου στην επιλογή του ενός ή του άλλου δικτύου διανομής, αφού καθένα από αυτά, μπορεί να μην το εξυπηρετεί στον ίδιο βαθμό για την διάθεση των προϊόντων του. Έτσι, το ομοειδές όλων των εμπόρων, που διαθέτουν τα αγαθά στον τελικό καταναλωτή δεν προδικάζει την καταχρηστικότητα της διακριτικής μεταχείρισης, η οποία διαπιστώνεται κατόπιν στάθμισης συμφερόντων. Οι διαφορές ως προς την ένταση της επιμέλειας των συμφερόντων του προμηθευτή, την αποτελεσματικότητα του ενδιαμέσου, τις παρεχόμενες υπηρεσίες κλπ, θα συνεκτιμηθούν κατά τη στάθμιση συμφερόντων.

1.2.2. Το «αδικοιολόγητο»

Το άρθ. 18^α του νόμου αναφέρει την διακριτική μεταχείριση ως μορφή καταχρηστικής εκμετάλλευσης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης. Εντούτοις, αυτή θεωρείται καταχρηστική, μόνο στις περιπτώσεις, που είναι αδικοιολόγητη¹⁵⁹. Η

¹⁵⁸. Μπαμπέτας (2008), 294.

¹⁵⁹. ΠΠρΑθ 1355/2011, ΤΝΠ/ΔΣΑ, όπου κρίθηκε ότι: «Η άρνηση της εναγομένης να ικανοποιήσει τις παραγγεληθείσες εκ μέρους της ενάγουσας ποσότητες ως προς τα 42 επίδικα φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα πέραν των ορίων της εθνικής συνταγογραφώσεως των φαρμάκων αυτών δεν είναι αδικοιολόγητη, καταχρηστική, ούτε αντίθετη στα χρηστά ήθη. Αυτό, αφού οι μητρικές εταιρείες της εναγόμενης επέλεξαν να διακινήσουν τα προϊόντα τους στις χώρες της Ε.Ε. μόνο μέσω των εγκατεστημένων σε αυτές θυγατρικών εταιρειών, παραδίδοντάς τους ποσότητες ίσες με αυτές που αντιστοιχούσαν στη ζήτηση κάθε εγχώριας αγοράς. Τούτο δε το έκαναν όχι για να παρακωλύσουν τον ανταγωνισμό, αλλά για να προασπίσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα, τα οποία σφετερίζονταν διάφοροι φαρμακέμποροι μεταξύ των οποίων και η ενάγουσα, με τη μέθοδο της επανεξαγωγής, και να εξασφαλίσουν την κάλυψη των επιτόπιων αναγκών των χωρών εισαγωγής των φαρμάκων,

ημετέρα έννομη τάξη δεν γνωρίζει γενική απαγόρευση διακρίσεων, δοθέντος ότι το Σύνταγμα προστατεύει μόνο την αναλογική ισότητα. Ακόμη, και η επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής¹⁶⁰ και η αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων, εντάσσονται στο πραγματικό της «αδικαιολόγητης» διακριτικής μεταχείρισης. Καταχρηστική λοιπόν θα είναι μόνο η αδικαιολόγητη¹⁶¹ διακριτική μεταχείριση.

πράγμα, που καθόλου δεν είναι αδικαιολόγητο και παράνομο. Σε περίπτωση που κρινόταν ότι τούτο ήταν αδικαιολόγητο, θα ήταν δυνατόν να υποχρεωθεί η εναγομένη να προμηθεύει στην ενάγουσα απεριόριστες ποσότητες των προϊόντων της, όσες η τελευταία της ζητούσε, και, έτσι, να διακινείται μέσω αυτής ολόκληρο το εμπόριο των προϊόντων της εναγομένης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πράγμα, που, βέβαια, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό. Επίσης, η εναγομένη δεν εκμεταλλεύτηκε καταχρηστικά τη θέση της μέσα στη σχετική αγορά, εφόσον με τη συμπεριφορά της αυτή δεν περιήγαγε την ενάγουσα σε μειονεκτική θέση, πολύ δε περισσότερο δεν οδήγησε σε εξόντωση της από την αγορά, λαμβάνοντας υπόψη ότι μια εταιρία εκμεταλλεύεται καταχρηστικώς τη δεσπόζουσα θέση της μόνο εφόσον «ενεργεί με κίνδυνο να εξαφανίσει κάθε ανταγωνισμό εκ μέρους του πελάτη αυτού» και επιπλέον δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, αυτή πωλεί τα ένδικο φάρμακα σε ενιαία τιμή για όλους τους φαρμακεμπόρους, με βάση σύστημα, που ισχύει για όλους τους πελάτες της».

160. Βλ. ΕΑΟΛ 479/VI/2010, διαθέσιμη σε www.epant.gr, σύμφωνα με την οποία: «Επισημαίνεται ότι από τα στοιχεία του φακέλου (πληροφορίες σχετικά με ακάλυπτες επιταγές, καθώς και μαρτυρίες ανταγωνιστών της ΛΙΑΝΟΣ Α.Ε. για την κακή οικονομική κατάσταση της IRON TENCO Α.Ε.) συνάγεται ότι η διακοπή της συνεργασίας της IRON TENCO Α.Ε. με την ΛΙΑΝΟΣ Α.Ε. δεν ήταν ούτε αιφνίδια ούτε αδικαιολόγητη. Η δε καταγγελλόμενη ΛΙΑΝΟΣ Α.Ε. με την απαίτησή της να πληρωθεί για τις ποσότητες χάλυβα, που είχε, ήδη, προμηθεύσει στην καταγγέλλουσα IRON TENCO Α.Ε. ως προϋπόθεση της εξακολούθησης προμήθειας επιχείρησε να διασφαλίσει τα εύλογα οικονομικά της συμφέροντα και ως εκ τούτου δεν υφίσταται σε καμία περίπτωση εκ μέρους της επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής. Το αντίθετο θα μπορούσε ίσως να πει κανείς για την IRON TENCO Α.Ε., η οποία εντελώς αιφνιδιαστικά και χωρίς να έχει καλύψει τις προηγούμενες οικονομικές της οφειλές απαίτησε από τη ΛΙΑΝΟΣ Α.Ε. την προμήθεια μίας πολύ μεγάλης ποσότητας χάλυβα, ποσότητας και ξεπερνούσε προδήλως τις συνήθεις παραγγελίες».

161. Βλ. ΕΑΟΛ 166/2000, όπου με την από 4/1/2000 αίτησή τους, οι Αθανάσιος Τσελένης και η εταιρεία "KMS HAIR CARE ΕΛΛΑΣΣΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΙΔΩΝ ΚΟΜΜΩΤΗΡΙΟΥ" ζήτησαν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων κατά της εταιρείας "KMS RESEARCH LABORATORIES LTD", ισχυριζόμενοι ότι η καθής, η οποία κατήγγειλε τη μεταξύ τους σύμβαση αποκλειστικής διανομής προϊόντων KMS, δηλ. σαμπουάν, κοντίσιονερς-μαλακτικά, θεραπευτικά μαλλιών, προϊόντα φορμαρίσματος, είδη περμανάντ κλπ. φυτικής προέλευσης, που διανέμονται στο κοινό αποκλειστικά μέσω κομμωτηρίων, παρέβη το άρθρο 2^ο του Ν. 703/77 διακόπτοντας αιφνίδια και αδικαιολόγητα μακροχρόνιες εμπορικές σχέσεις. Η ενάγουσα επικαλέστηκε την έλλειψη οικονομικής βιωσιμότητας των αιτούντων. Πράγματι διαπιστώθηκε ότι οι αιτούντες, όπως αποδεικνύεται από την αλληλογραφία τους με την καθής, τα παραστατικά των Τραπεζών, τα τιμολόγια παραλαβής και εξόφλησης των εμπορευμάτων, αλλά και όπως παραδέχονται και οι ίδιοι, αντιμετώπιζαν μεγάλη δυσκολία στη ρύθμιση των οικονομικών τους υποχρεώσεων προς την εναγομένη κατά τον χρόνο εξόφλησης των πληρωμών τους, λόγω και της πιστωτικής πολιτικής, που οι ίδιοι εφαρμόζαν προς τους πελάτες τους, στους οποίους έδιναν χρόνο αποπληρωμής έως και 4 μήνες. Οι αιτούντες παραβίαζαν συχνότατα τον συμβατικό όρο περί χρόνου πιστώσεως του τιμήματος για 35 μέρες και εξοφλούσαν τα τιμολόγια της καθής με καθυστέρηση, που κυμαίνονταν από 2 έως και 11 μήνες. Κατόπιν των ανωτέρω, η καταγγελία της σύμβασης εκ μέρους της καθής δεν μπορεί να θεωρηθεί αδικαιολόγητη, αφού έγινε για σπουδαίο λόγο, δηλ. λόγω παραβίασης συμβατικών όρων και έλλειψης οικονομικής βιωσιμότητας των αιτούντων, ενετάσσετο δε στο πλαίσιο του δικαιολογημένου συμφέροντος της καθής για προστασία της φήμης των προϊόντων της, καθώς και των οικονομικών συμφερόντων αυτής. Συνεπώς με βάση τα παραπάνω, δεν πιθανολογείται παράβαση του άρθρου 2^ο του Ν. 703/77, όπως ισχύει.

1.2.3. Αξιολογική ουδετερότητα

Η απαγόρευση της αδικαιολόγητης διακριτικής μεταχείρισης δεν ισοδυναμεί με αποδοκιμασία της άνισης μεταχείρισης. Η διακριτική μεταχείριση είναι έννοια αξιολογικώς ουδέτερη. Τυχόν καταχρηστικότητα της διαπιστώνεται κατόπιν στάθμισης συμφερόντων. Εξ αυτού συνάγεται, ότι η εφαρμογή διακρίσεων διαπιστώνεται με αμιγώς αντικειμενικό τρόπο. Αρκεί η διαπίστωση ανισότητας ως προς τους όρους συναλλαγής (τιμή, έκπτωση, ύψος προμήθειας κλπ). Η απαγόρευση των διακρίσεων προστατεύει την αρχή των ίσων ευκαιριών στον ανταγωνισμό και την ανταγωνιστικότητα της εξαρτώμενης επιχείρησης. Αυτό σημαίνει ότι η άσκηση διακριτικής μεταχείρισης διαπιστώνεται αντικειμενικώς, υπό το πρίσμα της ελευθερίας ανταγωνισμού και όχι υποκειμενικώς.

Κρίσιμη αποβαίνει η εξ αντικειμένου προσφορότητα της συμπεριφοράς της ισχυρής επιχείρησης, να κλονίσει την ανταγωνιστικότητα του ενδιαμέσου και όχι η υποκειμενική αντίληψη του τελευταίου σχετικώς με το ποια συμπεριφορά είναι ευμενέστερη¹⁶². Η πρόθεση της εξαρτώσας επιχείρησης, να πλήξει την ανταγωνιστικότητα της εξαρτώμενης, δεν συνιστά στοιχείο του πραγματικού της διακριτικής μεταχείρισης. Περαιτέρω, η προσφορότητα της συμπεριφοράς να κλονίσει την εν θέματι ανταγωνιστικότητα, όπως και η ανεπιτυχής απόπειρα κλονισμού της, δεν πληρούν το οικείο πραγματικό. Απαιτείται πραγματικός (επελθών) κλονισμός¹⁶³. Στερούνται αντιθέτως νομικής επιρροής, η έκταση του κλονισμού και η επέλευσή του συνεπεία μέσων, που είναι ξένα προς τον ανταγωνισμό ή αντίκεινται στη λειτουργία του.

1.2.4. Ομοιότητα των προϊόντων

Δεδομένου ότι πολιτική διακρίσεων ασκείται κατά τη διανομή κάποιου προϊόντος, αυτό είναι μόνο της ισχυρής επιχείρησης. Μόνο συμπεριφορά που εκδηλώνεται κατά τη διανομή του αυτού προϊόντος χαρακτηρίζεται ως διακριτική μεταχείριση. Η αξιούμενη ομοιότητα των προϊόντων είναι σαφώς ξένη προς την αρχή της λειτουργικής υποκατάστασης. Καθοριστική είναι η τεχνική-φυσική ταυτότητα.

Ωστόσο οι προμηθευτές δύνανται με ελάχιστες παραλλαγές να δημιουργούν διαφορετικό προϊόν και να καταστρατηγούν έτσι τη διάταξη. Συνεπώς, μικρές διαφοροποιήσεις, όπως πχ. νέα συσκευασία, διαφορετικό σήμα κλπ, δεν αναιρούν την αξιούμενη ταυτότητα.

¹⁶². ΕΑ 32/1985 σε *Κουτσούκης/Τζουγανάτος* (1987), 160.

¹⁶³. *Αλεξανδρίδου*, ΕΕΕυρΔ 1982, 124.

1.3. Η παράλειψη ως διακριτική μεταχείριση

Η διακριτική μεταχείριση δεν καταλαμβάνει μόνο τη δυσμενή μεταχείριση της μειονότητας έναντι της πλειονότητας, αλλά και την ευμενή μεταχείριση της πρώτης έναντι της δεύτερης. Γιατί η ευμενής μεταχείριση μίας πλευράς συνιστά αυτομάτως δυσμενή μεταχείριση της άλλης.

Η διακριτική μεταχείριση, δηλαδή, δεν ασκείται μόνο δια πράξεως (λχ. καθορισμός υψηλότερης τιμής διαπραγμάτευσης του προϊόντος από τον προμηθευτή σε έναν εμπορικό αντιπρόσωπο), αλλά και δια παραλείψεως (λχ. μείωση της τιμής σε έναν, αλλά διατήρηση της παλαιάς στους λοιπούς αντιπροσώπους). Διαφορετικά, δεν θα προστατεύονταν η ισότητα των ευκαιριών στον ανταγωνισμό και θα ακυρώνονταν δηλαδή ο σκοπός της διάταξης.

Εκ των ανωτέρω, γίνεται σαφές, ότι η απαγόρευση του 18^α δεν πλήττει την ευμενή μεταχείριση, αλλά τη συμφυή αυτής δυσμενή μεταχείριση της ομοειδούς επιχείρησης.

1.4. Έμμεση διακριτική μεταχείριση

Η διάταξη ρυθμίζει τόσο την άμεση, όσο και την έμμεση διακριτική μεταχείριση. Νοείται δε αυτή, όταν η οικονομική εξάρτηση είναι κλιμακωτή¹⁶⁴. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση, όπου προμηθευτής εξαναγκάζει χονδρέμπορο να εφαρμόζει διακριτική μεταχείριση εις βάρος λιανεμπόρου. Στην περίπτωση αυτήν, αυτόνομη είναι, πως δεν ασκείται διακριτική μεταχείριση εκ μέρους αυτού, που απλά αποδέχεται την παροχή ευνοϊκών όρων συναλλαγής, οι οποίοι δεν παρέχονται στις λοιπές ομοειδείς επιχειρήσεις¹⁶⁵.

Πάντως η διάκριση στερείται πρακτικής σημασίας, αφού ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι δεν στοιχειοθετείται μεταχείριση της εξαρτώμενης επιχείρησης, πρόκειται για παρεμποδιστική κατάχρηση, υποκείμενη σε στάθμιση συμφερόντων.

1.5. Υποχρέωση άνισης μεταχείρισης των ανομοίων

Ζήτημα γεννάται για το εάν η εν θέματι απαγόρευση επιβάλλει και άνιση μεταχείριση των ανομοίων. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει αναλογική ισότητα¹⁶⁶. Αυτό σημαίνει ότι η συνταγματική επιταγή υποχρεώνει το νομοθέτη να εξασφαλίσει ίση μεταχείριση των ομοίων και ανόμοια αναλογική μεταχείριση των ανομοίων. Έτσι,

¹⁶⁴. ΜΠρΑθ 13928/1995 (ασφαλ. μέτρα αδημοσ.) όπου η αιτούσα επιχείρηση διανομής σιγαρέττων προσέφυγε κατά της εταιρείας Rothmans, ισχυριζόμενη μεταξύ άλλων πως η καθής έδωσε εντολή στον τοπικό της αντιπρόσωπο να μην την προμηθεύει με τα προϊόντα της.

¹⁶⁵. Πρόκειται για την περίπτωση της παθητικής διακριτικής μεταχείρισης.

¹⁶⁶. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Β, 1991, 1029 επ.

υποστηρίζεται ότι το άρθρ. 18^α του νόμου κολάζει και την ίση μεταχείριση των ανομοίων.

Όμως, η συνταγματική αρχή δεν αποκλείει νομοθετικές εξαιρέσεις ή διακρίσεις, εφόσον δικαιολογούνται από λόγους γενικού συμφέροντος. Και τέτοιο λόγο συνιστά η βλάβη, που θα προξενήσει στον ανταγωνισμό, η εισαγωγή γενικής απαγόρευσης διακριτικής μεταχείρισης. Άρα θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρ. 18^α του Ν. 146/14, αναφέρεται μόνο στην ίση μεταχείριση των ομοίων.

Από οικονομική σκοπιά, η ενιαία μεταχείριση των ανομοίων εισάγει οπωσδήποτε διακριτική μεταχείριση. Εντούτοις, τυχόν υποχρέωση του προμηθευτή να διαφοροποιεί αναλογικώς τη συμπεριφορά του έναντι των ανομοίων προϋποθέτει τη μέτρηση της υφιστάμενης διαφοράς με αντικειμενικά κριτήρια¹⁶⁷. Εφόσον αυτά εκλείπουν, ενδεχόμενη εφαρμογή της διάταξης άγει σε αντιανταγωνιστικά αποτελέσματα. Σε τέτοιες λοιπόν περιπτώσεις υπάρχει ο κίνδυνος, να καταρρεύσει ολικώς συγκεκριμένη βαθμίδα της αγοράς.

1.6. Στάθμιση συμφερόντων – Έλεγχος καταχρηστικότητας

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην προϋπόθεση της καταχρηστικότητας, καθώς η εκμετάλλευση της οικονομικής εξάρτησης δεν αρκεί¹⁶⁸. Ο σύννομος ή παράνομος χαρακτήρας της διακριτικής μεταχείρισης διαπιστώνεται μέσω της στάθμισης συμφερόντων των εμπλεκόμενων μερών. Παρότι η στάθμιση πραγματοποιείται με γνώμονα το σκοπό του δικαίου, δηλ. προστασία της ελευθερίας ανταγωνισμού¹⁶⁹, η κρίση παραμένει εξατομικευμένη, δοθέντος ότι εκτιμώνται τα εκάστοτε ατομικά συμφέροντα. Δεν είναι όμως και υποκειμενική. Τα συμφέροντα «φωτίζονται» από τον αξιακό τόπο του δικαίου του ανταγωνισμού, την ελεύθερη συμμετοχή σε αυτόν. Η νοητική διαδικασία κατά την οποία θα επιτευχθεί η στάθμιση ακολουθεί τρία στάδια:

- Εύρεση των ατομικών συμφερόντων (προμηθευτή-ενδιάμεσου) τα οποία θα σταθμιστούν.
- Κατά πόσο αυτά συνάδουν με το σκοπό του νόμου του ανταγωνισμού.
- Ποια υπερισχύουν (στάθμιση).

Τα μειονεκτήματα της όλης διαδικασίας εντοπίζονται στις αυτονόητες δυσχέρειες, που συνάπτονται με την υιοθέτηση ενός «ανοικτού» κριτηρίου και στην

167. Έτσι δεν συνιστά κατάχρηση σχέση οικονομικής εξάρτησης η προμήθεια από τον ισχυρό στην αγορά προμηθευτή στις ίδιες τιμές τόσο του λιανέμπορου, όσο και του χονδρέμπορου.

168. Βλ. ΕφΑθ 1572/2006, οπ· ΜΠρΑ 4027/2007, οπ· ΕφΑθ 1756/2008, ΕΛΔνη 2009, 808, αλλά και ΕΑΟΛ 111/1998, οπ.

169. ΠΠρΑθ 10014/95, οπ· ΕΑΟΛ 297/IV/2006, ΔΕΕ 2006, 619.

εξατομικευμένη κρίση, η οποία δεν διευκολύνει τη συναγωγή γενικεύσιμων συμπερασμάτων.

1.6.1. Γνήσια ατομική στάθμιση (στάθμιση υπό στενή έννοια)

1.6.1.1. Φορείς συμφερόντων

Εμπλεκόμενα, καταρχάς, μέρη είναι η εξαρτώσα και η εξαρτώμενη επιχείρηση. Δεδομένης όμως της κινητικότητας της οικονομικής ισχύος μεταξύ παραγωγής και εμπορίου, την ιδιότητα του εμπλεκόμενου προσκτώνται και επιχειρήσεις, που η θέση τους στον ανταγωνισμό, επηρεάζεται εκ της ελεγχόμενης πρακτικής. Υπό την επιφύλαξη αυτή, εμπλεκόμενα μέρη είναι οπωσδήποτε ο ευνοούμενος έμπορος. Ομοίως και ο ανταγωνιστής της εξαρτώσας επιχείρησης, εφόσον αξιολογείται η υποχρέωση παράλειψης ανταγωνισμού.

Αντιθέτως¹⁷⁰, δεν αποτελούν εμπλεκόμενα μέρη, οι καταναλωτές και όσες επιχειρήσεις δεν θίγονται άμεσα ή έμμεσα από τη συμπεριφορά της εξαρτώσας επιχείρησης. Εντούτοις, τα συμφέροντά τους λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την εκτίμηση εκείνων των εμπλεκόμενων μερών, εφόσον επενεργούν άμεσα επί αυτών. Για παράδειγμα, το συμφέρον της πελατείας επισκευαστών αυτοκινήτων, στην περίπτωση, που τους υποχρεώνει ο προμηθευτής, να τοποθετούν μόνο γνήσια ανταλλακτικά στα οχήματα.

Γενικότερα πάντως, τα συμφέροντα του καταναλωτή και του κοινωνικού συνόλου, δεν έχουν θέση στη στάθμιση υπό στενή έννοια, αλλά στη στάθμιση υπό ευρεία έννοια, που θα αναλυθεί στη συνέχεια. Αποκλείονται, επίσης της στάθμισης και όσα συμφέροντα αντίκεινται σε διατάξεις αντιμονοπωλιακής ή άλλης νομοθεσίας, δηλαδή όσα συμφέροντα μπορούν να ικανοποιηθούν μόνο μέσω αθέτησης διατάξεων ή αξιολογικών εκτιμήσεων του νόμου (λχ. άρθ. 9 του ΠΔ 219/1991, άρθ. 1 του Ν. 146/14).

1.6.1.2. Συμφέροντα της εξαρτώσας επιχείρησης

Η εξαρτώσα επιχείρηση είναι ελεύθερη να διαμορφώνει το δίκτυο διανομής με τον τρόπο, που θεωρεί πρόσφορο για την επίτευξη των οικονομικών της στόχων. Καταρχήν, δηλαδή, ο προμηθευτής έχει ελεύθερο πεδίο δράσης. Εξαιρούνται βέβαια συμφέροντα, που η επιδίωξή τους είναι δυνατή μόνο μέσω αθέτησης διατάξεων ή

170. Στην υπό στενή έννοια στάθμιση, δεν χωρεί συνεκτίμηση συμφερόντων άλλων προσώπων διάφορων των εμπλεκόμενων μερών. Κατ' ακολουθίαν, προηγείται η στάθμιση υπό στενή έννοια και έπεται η υπό ευρεία.

αξιολογικών εκτιμήσεων του νόμου. Ενδεικτικά, λοιπόν, ο προμηθευτής μπορεί να έχει τα εξής συμφέροντα:

- Να αναθέτει τη διανομή των αγαθών σε θυγατρικές επιχειρήσεις ή υποκαταστήματα.
- Να παραλείπει στάδια διανομής.
- Να αναδιαρθρώνει το δίκτυο διανομής (πχ. να μετατρέπει τη διανομή από άμεση σε έμμεση ή να μετασχηματίζει τις συμβάσεις από διανομή σε εμπορική αντιπροσωπεία κλπ).

1.6.1.3. Συμφέροντα της εξαρτώμενης επιχείρησης

Βασικό στόχο της εξαρτημένης επιχείρησης, αποτελεί, η αποτροπή της χειροτέρευσης της θέσης της έναντι των ανταγωνιστών της, η οποία επέρχεται με την απαγόρευση πρόσβασής της στη σχετική αγορά. Τελείως ενδεικτικά, η εξαρτημένη επιχείρηση επιδιώκει:

- Να βελτιώνει ή φυλάσσει τη θέση της στο δίκτυο, διατηρώντας την πελατεία που έχει δημιουργήσει.
- Να λαμβάνει αντιπαροχή, ανάλογης της παροχής της.
- Να συνεχίζει για εύλογο χρονικό διάστημα την εμπορική συνεργασία με τον προμηθευτή, καίτοι ο τελευταίος κατήγγειλε τη μεταξύ τους σύμβαση κλπ.

1.6.1.4. Κρίσιμος χρόνος συνδρομής των συμφερόντων

Εκ πρώτης όψεως, κρίσιμοι αποβαίνουν όσοι λόγοι υφίστανται κατά τον χρόνο εκδήλωσης της ένδικης συμπεριφοράς. Αντικείμενο, εντούτοις, της αγωγής είναι η διάγνωση ότι κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο ίσχυε το δικαίωμα, που είχε επικαλεσθεί ο ενάγων ως έννομη συνέπεια των οικείων πραγματικών περιστατικών. Κρίσιμος εντεύθεν, παρίσταται ο χρόνος συζήτησης¹⁷¹ στο ακροατήριο. Προς επίρρωση, σημειώνεται ότι ο ενδιαμέσος διώκει τον εφοδιασμό του στο μέλλον.

Δύναται έτσι, η εξαρτώσα επιχείρηση, είτε με τις προτάσεις, είτε και μεταγενέστερα, έως και την συζήτηση, με προτάσεις ή και προφορικά, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ. 2 του άρθ. 269 ΚΠολΔ, να προβάλει και λόγους, μεταγενέστερους της ελεγχόμενης πρακτικής¹⁷².

171. Η αρχικώς δικαιολογημένη άρνηση συνεργασίας μπορεί ακολούθως να κριθεί καταχρηστική, λόγω μεταβολής των συνθηκών. Βλ. *Μπαμπέτας* (2008), 317.

172. Κατά τη γερμανική νομολογία έχει γίνει δεκτό πως η προσυμβατική συμπεριφορά του εμπόρου δικαιολογεί άρνηση συνεργασίας, εφόσον παρίσταται εύλογη η ανησυχία του προμηθευτή ότι αυτός θα αθετήσει τις συμβατικές υποχρεώσεις του. Κρίσιμα κριτήρια για τα

1.6.1.5. Έκταση της στάθμισης συμφερόντων

Διχοστοασία κρατεί αναφορικώς με το ζήτημα εάν η στάθμιση αναλώνεται στην εξεύρεση του αντικειμενικού λόγου ή καταλαμβάνει και την αντιδιαστολή του με τα συμφέροντα του ενδιαμέσου.

Εκ της σταθμίσεως υπό στενή έννοια, δεν εξάγονται, κατά κανόνα, αξιόπιστα συμπεράσματα. Διότι τα ατομικά συμφέροντα δεν έχουν εισέτι σταθμιστεί υπό το πρίσμα του σκοπού του δικαίου. Δεν πρέπει εντούτοις, να υποτιμάται το γεγονός ότι η στάθμιση επιτρέπει συναγωγή συμπερασμάτων, σχετικών με την επενέργεια της διακριτικής μεταχείρισης στους φορείς των σταθμιζόμενων συμφερόντων. Ακριβέστερα, «αποκρυσταλλώνει» την αντιδικία, προκειμένου να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα του σκοπού του νόμου.

Η επιβαλλόμενη, εκ του σκοπού της διάταξης, στάθμιση των ατομικών συμφερόντων, δικαιολογεί την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας¹⁷³, η οποία πορίζει αξιόπιστα συμπεράσματα, εφόσον είναι –άνευ ετέρου- προφανές ότι η ισχυρή επιχείρηση δύναται να εξυπηρετήσει πλήρως το επιδιωκόμενο συμφέρον, δίχως να θίξει τα συμφέροντα της εξαρτώμενης ή να αναγκαστεί να αποδεχτεί άγια λόγου μειονεκτήματα. Όμοια ισχύουν και όταν υφίσταται ηπιότερο μέσο ισοδυνάμου αποτελέσματος. Ιδρύει, συνεπώς, η εν θέματι αρχή υποχρέωση του προμηθευτή να λαμβάνει υπ’ όψιν τα συμφέροντα του ενδιαμέσου, κατά τον καθορισμό της συμπεριφοράς του, επιλέγοντας το επεικότερο μέτρο μεταξύ εκείνων, με τα οποία θα μπορούσε να επιτύχει τον επιδιωκόμενο σκοπό¹⁷⁴.

Υπό τις ανωτέρω επιφυλάξεις, η εν στενή έννοια στάθμιση άγει σε ασφαλές και οριστικό συμπέρασμα, ούτως ώστε να παρέλκει προσφυγή στην υπό ευρεία.

γερμανικά δικαστήρια αποτελούν το είδος της συμπεριφοράς και ο χρόνος, που διήλθε από την εκδήλωση της, βλ. *Μπαμπέτας* (2008), 317-318.

173. Κατά την κρίση των μελών της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η ύπαρξη σχέσης οικονομικής εξάρτησης, δεν σημαίνει, ότι το συμφέρον για ελεύθερη διαμόρφωση των επιχειρηματικών αποφάσεων κατά τον τρόπο, που κρίνεται πρόσφορο για την επίτευξη των οικονομικών στόχων της επιχείρησης, από την οποία υπάρχει εξάρτηση, πρέπει σε κάθε περίπτωση να κάμπτεται προ των συμφερόντων της εξαρτημένης επιχείρησης. Τέτοια κάμψη μπορεί να είναι δικαιολογημένη κατ’ εφαρμογή του άρθρου 2^α Ν. 703/77 (και νυν 18^α του Ν. 146/14), όταν τα συμφέροντα της επιχείρησης, από την οποία, υφίσταται η εξάρτηση είναι, από ανταγωνιστική άποψη λιγότερο άγια προστασίας από τα συμφέροντα της εξαρτώσας ή όταν η επιδίωξη των συμφερόντων της επιχείρησης, από την οποία η εξάρτηση, γίνεται με τρόπο, που περιορίζει δυσανάλογα, την ανταγωνιστική ελευθερία της εξαρτημένης επιχείρησης σε σύγκριση προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

174. *Τζουγανάτος*, ΕΕμπΔ 1992, 543.

1.6.2. Στάθμιση υπό το πρίσμα του σκοπού του Δικαίου (στάθμιση υπό ευρεία έννοια)

Το συγκεκριμένο στάδιο στάθμισης, πάντοτε έπεται. Το ζήτημα της καταχρηστικότητας τέμνεται οριστικώς με τη στάθμιση των ατομικών συμφερόντων υπό το πρίσμα του σκοπού του δικαίου, δηλαδή την προστασία της ελευθερίας του ανταγωνισμού και τη διατήρηση της αγοράς ανοιχτής. Υπόβαθρο δε της στάθμισης είναι η κατάσταση της αγοράς. Πρόκειται περί του κρισιμότερου σταδίου εφαρμογής του 18^α του νόμου.

Στη στάθμιση υπό στενή έννοια, η αρχή της αναλογικότητας ιδρύει, όπως αναφέρθηκε, υποχρέωση του προμηθευτή να συνεκτιμά τα συμφέροντα του εμπόρου κατά την ενάσκηση της οικονομικής ελευθερίας του. Εν προκειμένω, ο σκοπός του δικαίου **επιτείνει** την υποχρέωση αυτή. Αυτό δεν σημαίνει ότι η στάθμιση άγει κατηγορικώς στον περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας του προμηθευτή, ο οποίος μπορεί, στο πλαίσιο αυτής της ελευθερίας, να επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα διανείμει τα προϊόντα του¹⁷⁵. Εφόσον η συμπεριφορά του συνάδει προς τη λειτουργία του ανταγωνισμού, διασφαλίζεται η εν θέματι ελευθερία, έστω και εάν συνυφαίνεται τούτο με τον περιορισμό της ομόλογης ελευθερίας του εμπόρου. Συνεπώς, ο περιορισμός της ελευθερίας της εξαρτώσας επιχείρησης, δεν εξικνείται μέχρι πλήρους υποταγής των συμφερόντων της εξαρτώσας σε αυτά της εξαρτώμενης επιχείρησης και δεν ιδρύεται υποχρέωση της εξαρτώσας να στηρίζει τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις υφιστάμενη αυτή ζημία. Συμπεριφορά σύμφωνη με τους κανόνες του ανταγωνισμού δεν μπορεί να θεωρηθεί καταχρηστική. Έτσι, συμπεριφορά που βρίσκεται στη λογική του ανταγωνιστικού συστήματος, όπως βελτίωση της ποιότητας ή της εξυπηρέτησης των πελατών, μείωση των τιμών κλπ και στοχεύει στην βελτίωση της θέσης της επιχείρησης έναντι των ανταγωνιστών της, δεν αποτελεί παράβαση του άρθ. 18^α, ειδάλλως θα τίθετο σε κίνδυνο η δομή της αγοράς¹⁷⁶.

Επειδή κρίσιμος είναι, σε αυτό το σημείο, και ο σκοπός του δικαίου¹⁷⁷, συνεκτιμάται το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου και του καταναλωτή (οικονομική ελευθερία του τρίτου) για μία αγορά, απαλλαγμένη, κατά το δυνατό, από στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Συνιστά ειδικότερα, κριτήριο αξιολόγησης των ατομικών συμφερόντων.

¹⁷⁵. *Ritter/Braun*, European Competition Law: A practinioner's guide, (2005³), 265 με παραπομπές στην ευρωπαϊκή νομολογία.

¹⁷⁶. *Τζουγανάτος*, ΕΕμπΔ 1992, 543.

¹⁷⁷. *Lukes*, Die Problematik der umfaßenden Interessenabwägung, 1986, 2080.

1.6.2.1. Αρχή της αναλογικότητας

Στο εν λόγω στάδιο στάθμισης, δεν πρόκειται τόσο για την αυξημένη υποχρέωση του προμηθευτή να λαμβάνει υπ' όψιν τα συμφέροντα των επιχειρήσεων, που θίγονται εκ της συμπεριφοράς του. Αλλά για την υποχρέωση, που έχει, να συνεκτιμά και τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου στη λειτουργία του ανταγωνισμού.

Συνεπώς, τα μέτρα, που λαμβάνει, η εξαρτώσα επιχείρηση θα πρέπει, αφού σταθμιστούν με τα συμφέροντα θιγόμενων επιχειρήσεων και κοινωνικού συνόλου, να χαρακτηρίζονται, ως προς τη φύση και τη χρονική διάρκειά τους, αντικειμενικώς κατάλληλα και εύλογα για την υλοποίηση της θεμελιώδους οικονομικής ελευθερίας της. Η ισχυρή επιχείρηση οφείλει λοιπόν, να μετέρχεται του ηπιότερου μέσου ισοδυνάμου αποτελέσματος. Ώστε καταχρηστική είναι όποια συμπεριφορά που, εν συγκρίσει προς το εξυπηρετούμενο συμφέρον, περιορίζει υπέρμετρα την οικονομική ελευθερία εξαρτώμενης επιχείρησης και κοινωνικού συνόλου. Η ένταση λοιπόν των περιορισμών, που επιβάλλονται στην εξαρτώσα επιχείρηση, άρα και η υποχρέωσή της να συνεκτιμά τα άνω συμφέροντα, αυξάνονται, αναλόγως της ισχύος της στην αγορά. Η υποχρέωση χρησιμοποίησης των επεικέστερων μέσων ισοδυνάμου αποτελέσματος πρέπει, όμως, να αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη, αφού μια τέτοια υποχρέωση μπορεί να οδηγήσει σε ανεπίτρεπτο διαρκή έλεγχο της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων με ισχύ στην αγορά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση «**Parallelliefererteile**»¹⁷⁸ κατά την οποία: Η VW, επικαλούμενη την κατασκευαστική φήμη της και την ασφάλεια οχημάτων και οδηγών, απαγόρευσε στους εξουσιοδοτημένους διανομείς-επισκευαστές να διαθέτουν ανταλλακτικά, που δεν έφεραν το σήμα της, καίτοι κατασκευάζονταν με τις προδιαγραφές της. Κρίθηκε, ωστόσο, ότι τα συμφέροντά της μπορούν να εξυπηρετηθούν άνευ της απαγόρευσης αυτής. Αρκούσαν οι υποχρεώσεις του διανομέα-επισκευαστή να τοποθετεί τα ανταλλακτικά σε διαφορετικές προθήκες, και να ενημερώνει την πελατεία ότι διαθέτει αμφότερα τα είδη, καταλείποντας της την ευχέρεια επιλογής. Ακόμη, κρίθηκε καταχρηστική, διευθέτηση σύμβασης δοκιμής, που προέβλεπε ότι όσοι δόκιμοι ταξιδιωτικοί πράκτορες δεν υπερβούν το κατώτατο όριο κύκλου εργασιών δεν θα αμειφθούν και θα αποβληθούν του δικτύου, αφού αρκούσε η πρόβλεψη ελάχιστου κύκλου εργασιών.

178. Μπαμπέτας (2008), 329.

1.7. Συνήθεις μορφές καταχρηστικής συμπεριφοράς στα δίκτυα διανομής

Η καταχρηστική συμπεριφορά της ισχυρής επιχείρησης, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να λάβει χώρα, τόσο σε προσυμβατικό στάδιο, όσο και κατά τη συμβατική περίοδο. Οι συνήθεις περιπτώσεις επίκλησης της κατάχρησης σχέσης οικονομικής εξάρτησης, οι οποίες εμφανίζονται σε προσυμβατικό στάδιο, όταν δηλαδή ο έμπορος επιχειρεί την είσοδό του στο δίκτυο, αφορούν την αδικαιολόγητη άρνηση πώλησης/συνεργασίας και την απαγόρευση ανταγωνισμού. Ενώ, όταν αυτός έχει ενταχθεί στο δίκτυο, εμφανίζονται με τη μορφή της επιβολής αυθαίρετων όρων συνεργασίας καθώς και της διακοπής των συμβατικών σχέσεων μέσω της αιφνίδιας και αδικαιολόγητης καταγγελίας.

1.7.1. Η διακριτική μεταχείριση κατά το προσυμβατικό στάδιο

Η αδικαιολόγητη άρνηση συνεργασίας, έχει σαν αποτέλεσμα, τον αποκλεισμό του εμπόρου από το δίκτυο διανομής και εντάσσεται στο πραγματικό «επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής». Στις περιπτώσεις, που το δίκτυο, έχει διαμορφωθεί ως επιλεκτικό, το υποψήφιο μέλος νομίμως αποκλείεται από το δίκτυο, εφόσον δεν πληροί τα αντικειμενικά, ποιοτικά και ομοιόμορφα κριτήρια, που καθορίζει ο προμηθευτής και, που αποτελούν προϋποθέσεις ένταξης στο δίκτυο. Αντιθέτως, αντιβαίνει στο άρθ. 18^α η επιλογή με κριτήρια διάφορα των εκτεθέντων (εφόσον δεν υπάρχει σύστημα ποσοτικής επιλεκτικής διανομής) γιατί η αποδοχή τους οφείλεται στην ανάγκη του εμπόρου, να αποφύγει την ανισότητα των ευκαιριών στον ανταγωνισμό. Απαγορεύεται, δηλαδή, η ανομοιόμορφη εφαρμογή της πολιτικής διανομής, που επέλεξε ο ίδιος ο προμηθευτής.

Όσον αφορά την απαγόρευση ανταγωνισμού, η οποία εμποδίζει τον ανταγωνιστή της εξαρτώσας επιχείρησης, να εντάξει στο δικό του δίκτυο διανομής την εξαρτώμενη από τον ανταγωνιστή του επιχείρηση¹⁷⁹, θα μπορούσαν να υποστηριχθούν τα εξής: Η απαγόρευση δεν είναι *per se* καταχρηστική γιατί ο προμηθευτής δικαιούται, να αυξάνει το μερίδιό του στην αγορά σε βάρος του ανταγωνιστή του. Αν και σκοπός της 18^α είναι η διατήρηση της αγοράς ανοιχτής, ουδόλως αυτή ιδρύει υποχρέωση στήριξης των ανταγωνιστών. Άρα, η θεμελιώδης οικονομική ελευθερία του προμηθευτή ισχύει και κατά την εφαρμογή της διάταξης στην απαγόρευση ανταγωνισμού. Η καταχρηστικότητα σε αυτήν την περίπτωση

179. Η διάταξη προστατεύει και ανταγωνιστικές τις εξαρτώσας επιχειρήσεις, υπό την προϋπόθεση, ο κλονισμός της ανταγωνιστικότητας να απορρέει από συμπεριφορά που τελεί σε αιτιώδη συνάφεια με την οικονομική εξάρτηση, *Μπαμπέτας* (2008), 53.

διαπιστώνεται με κριτήρια την ισχύ της εξαρτώσας επιχείρησης και την δυνατότητα του ανταγωνιστή να εισέλθει στην αγορά. Η απαγόρευση ανταγωνισμού μόνο κατ' εξαίρεση ελέγχεται ως καταχρηστική, κάτι που συμβαίνει, όταν αποσκοπεί αποκλειστικά στον εκτοπισμό του ανταγωνιστή από την αγορά.

1.7.2. Διακριτική μεταχείριση εντός του δικτύου διανομής

Κατά τη λειτουργία ενός δικτύου διανομής η διακριτική μεταχείριση μπορεί να εκδηλωθεί με ποικίλες μορφές. Έτσι, μπορεί να εκδηλωθεί κατά τον καθορισμό των όρων συναλλαγής και τη χορήγηση πρόσθετων παροχών, αλλά και μέσω της επιβολής ρητρών παράλειψης ανταγωνισμού. Ακόμη, μπορεί να εκδηλωθεί και ως αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή των συμβατικών σχέσεων.

Η διάταξη του άρθ. 18^α, προστατεύει την ισότητα των ευκαιριών στον ανταγωνισμό, όταν ο προμηθευτής εφαρμόζει πολιτική διακρίσεων κατά τον καθορισμό του ύψους της έκπτωσης ή της προμήθειας, που χορηγεί στους διανομείς ή εμπορικούς αντιπροσώπους, με αποτέλεσμα, ο λιγότερο ευνοούμενος ενδιάμεσος να περιάγεται σε δυσμενή θέση στον ενδοσηματικό ανταγωνισμό. Μια τέτοια πρακτική, βέβαια, παρότι θίγει την ανταγωνιστικότητα των δεκτών της, θα είναι σύννομη, εφόσον ερείδεται σε λόγους, που ανατρέχουν, στην εύρυθμη και αποδοτικότερη λειτουργία του δικτύου, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αναλογικότητας¹⁸⁰. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τις πρόσθετες παροχές. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση «**TUI**», όπου το Γερμανικό Δικαστήριο¹⁸¹ απεφάνθη, πως η χορήγηση bonus, σε ορισμένους μόνο εμπορικούς αντιπροσώπους ήταν σύννομη, εφόσον οι δικαιούχοι επιλέχθηκαν με κριτήρια, που εξειδίκευαν τη σημασία καθενός για την εταιρεία (διάρκεια, σταθερότητα κλπ), αποτελούσε δηλαδή γνήσια αντιπαροχή για τις υπηρεσίες των αντιπροσώπων στους οποίους παρασχέθηκε το bonus.

Στην περίπτωση των ρητρών μη ανταγωνισμού γίνεται δεκτό πως, εφόσον ο ενδιάμεσος επιθυμεί να ασκήσει ανταγωνιστική δραστηριότητα οφείλει, να ζητήσει τη συναίνεση του προμηθευτή, άλλως αθετεί την υποχρέωση επιμέλειας συμφερόντων, που τον δεσμεύει, γεγονός, που αποτελεί σπουδαίο λόγο καταγγελίας της σύμβασης. Μάλιστα, το κύρος της καταγγελίας δεν πάσχει, ακόμα και αν ο προμηθευτής δεν υποστεί καμιά ζημία λόγω του ισχυρού κλονισμού της σχέσης αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Η άρνηση του προμηθευτή να χορηγήσει την συναίνεσή του αποτελεί

¹⁸⁰. Μπαμπέτας (2008), 338.

¹⁸¹. Βλ. και υποσημείωση 139 της παρούσας.

διακριτική μεταχείριση¹⁸², εφόσον τη χορήγησε σε ανταγωνιστές του ενδιάμεσου, ειδάλλως συνιστά επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής, διάκριση με καθαρά θεωρητική σημασία βέβαια. Σε καμία περίπτωση η χορήγηση της συναίνεσης σε κάποιον από τους λοιπούς ενδιάμεσους, δεν συνεπάγεται την υποχρέωση του προμηθευτή να την χορηγήσει και στον αιτούντα, άλλως στην περίπτωση που η άδεια, χορηγήθηκε σε όλους του άλλους ενδιάμεσους. Εκ του σκοπού της, η διάταξη ιδρύει υποχρέωση του προμηθευτή να ανεχθεί μικρής έντασης μειονέκτημα εκ της άσκησης ανταγωνιστικής δραστηριότητας και να την επιτρέψει. Σημειώνεται πως σημαντικά μειονεκτήματα δύναται, να προκύψουν, μόνο εκ της άσκησης ευθέως ανταγωνιστικής δραστηριότητας και η άρνηση είναι αδικαιολόγητη, εφόσον, δεν αφορά σε άμεσα ανταγωνιστικό προϊόν.

Όσον αφορά στην αιφνίδια και αδικαιολόγητη καταγγελία¹⁸³ μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων, καταρχήν, γίνεται δεκτό πως σκοπός των προστατευτικών διατάξεων του άρθρου 2^α του Ν. 703/77 (και νυν 18^α) δεν είναι η διαιώνιση των συμβατικών σχέσεων, αλλά η εξασφάλιση μιας εύλογης προθεσμίας μέσα στην οποία η εξαρτημένη επιχείρηση θα μπορέσει να αποσβέσει σημαντικό μέρος των επενδύσεων στις οποίες υποβλήθηκε εξαιτίας της συγκεκριμένης συνεργασίας και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα¹⁸⁴. Αρκεί λοιπόν να δοθεί στον εξαρτώμενο έμπορο μια εύλογη προθεσμία αναδιοργάνωσης, προκειμένου να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα και να αρχίσει νέα δραστηριότητα, όπως συνάγεται από την πάγια πλέον νομολογία της Επιτροπής Ανταγωνισμού¹⁸⁵. Το «εύλογο» αυτό χρονικό διάστημα ποικίλλει. Η Επιτροπή Ανταγωνισμού θεωρεί ότι το εξάμηνο, το οποίο προβλέπεται από το ΠΔ 219/1991 είναι επαρκές¹⁸⁶. Η ελευθερία δημιουργίας ενός συστήματος

182. *Μαρίνος*, Η απαγόρευση ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας και διανομής, ΕΕμπΔ 1999, 679.

183. Εκ της συμπλεκτικής παράθεσης «αιφνίδιου» και «αδικαιολόγητου» στο πραγματικό της διάταξης δεν αποκλείεται να συναχθεί το πεπλανημένο συμπέρασμα ότι η καταγγελία πρέπει να είναι συγχρόνως και αιφνίδια και αδικαιολόγητη. Αντιθέτως, η καταγγελία αρκεί, να είναι, είτε αιφνίδια, είτε αδικαιολόγητη γιατί η θεμελίωσή της σε δικαιολογημένο συμφέρον του προμηθευτή, δεν τον απαλλάσσει από την υποχρέωση τήρησης προθεσμίας καταγγελίας, που απορρέει από την αρχή της αναλογικότητας. Οφείλει να λάβει υπόψη τα συμφέροντα και του ενδιάμεσου. Την υποχρέωση αυτή εκπληρώνει, εάν του χορηγήσει προθεσμία αναδιοργάνωσης. Δικαιολογημένη καταγγελία, για την οποία έχει τηρηθεί σύντομη προθεσμία, κρίνεται ως καταχρηστική, εφόσον βλάπτει δυσανάλογα τα συμφέροντα του ενδιάμεσου. Αντίστοιχα ισχύουν και όταν η καταγγελία οφείλεται στη συμπεριφορά του ενδιάμεσου, εφόσον αυτή δεν ιδρύει σπουδαίο λόγο, που να δικαιολογεί την έκτακτη καταγγελία της σύμβασης.

184. Βλ. και ΔΕφΑθ 6009/2001, οπ· ΕΑ 156/II/2000 και ΕΑ 157/II/2000 «...χρόνου επαρκούς για την αναζήτηση ισοδύναμων εναλλακτικών λύσεων...».

185. ΕΑ 100/1998· ΕΑ 144/II/2000· ΕΑ, 145/III/2000· ΕΑ 156/III/2000· ΕΑ 157/II/2000· ΕΑ 158/III/2000, όλες διαθέσιμες σε www.epant.gr.

186. Στις αποφάσεις της ΕΑ 144/II/2000 και 145/II/2000 κρίθηκε ότι η προθεσμία της μίας εβδομάδας που δόθηκε για τη διακοπή της μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ των δύο εταιρειών

διανομής περιλαμβάνει και την δυνατότητα αλλαγής του, εφόσον υφίστανται πραγματικοί λόγοι¹⁸⁷, λχ. εξορθολογισμός, μείωση των δαπανών, αυξημένη ανταγωνιστική πίεση, προσαρμογή στα νέα οικονομικά δεδομένα, και όχι αυθαίρετοι, όπως λχ. εκδίκηση/τιμωρία του διανομέα με σκοπό εκτοπισμού του από την αγορά¹⁸⁸. Μια τέτοια αλλαγή, δικαιολογεί και την λήξη υφιστάμενων συμβατικών σχέσεων με τα μέλη του συστήματος διανομής, κατά τρόπο, όμως, που να λαμβάνει η αλλαγή αυτή υπόψη και τα δικαιολογημένα συμφέροντα των εμπόρων-διανομέων¹⁸⁹. Το στοιχείο του αδικαιολόγητου, δηλαδή, προκύπτει από τη στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων. Το άρθρο 18^α Ν. 146 εντάσσεται σε αυτόν τον σκοπό. Η ορθή αυτή θέση, η οποία πρέπει να ισχύσει και υπό το νέο πλαίσιο, συνάδει προς την πάγια διδασκαλία των διαρκών ενοχών σύμφωνα με την οποία «...η διηνεκής δέσμευσις είναι εξ ίσου ανήθικος όσον και η ανήθικος καταγγελία»¹⁹⁰. Ο προμηθευτής, όπως και κάθε συναλλασσόμενος δικαιούται να απεμπλακεί από την σύμβαση, ενώ και η διαρκής δέσμευση δεν εξυπηρετεί ούτε τον καταναλωτή ή τον ανταγωνισμό, ο οποίος ζει από την κινητικότητα. Άρα η διάταξη του 18^α Ν. 146/14, δεν μπορεί να γίνει μέσο μειώσεως ή εξαλείψεως του επιχειρηματικού κινδύνου, ούτε μπορεί να εξασφαλίσει στον διανομέα την προστασία από την αλλαγή (παγιοποίηση του status quo) και τελικώς από τον ανταγωνισμό. Στο δίκαιο του ανταγωνισμού γενικότερα κανείς δεν έχει απαίτηση, να διατηρεί την θέση του στην αγορά.

δεν ήταν ικανοποιητική και έκρινε ότι το χρονικό διάστημα των έξι μηνών θα εθεωρείτο υπό τις περιστάσεις ικανοποιητικό. Βλ. όμως και ΕΑ 100/1998 όπου σε σύμβαση διάρκειας 50 ετών εκρίθη ότι η ενιαύσια προθεσμία αποτελεί εύλογο χρονικό διάστημα.

187. Εδώ ανήκει και η απόφαση του προμηθευτή να καταργήσει το δίκτυο διανομής σε τρίτους ενδιαμέσους και να ιδρύσει θυγατρικές εταιρίες του, οι οποίες και αναλαμβάνουν εφεξής την διανομή, να εγκαταλείπει την διανομή μέσω εμπορικών αντιπροσώπων και να ιδρύσει σύστημα ανεξάρτητων διανομέων και να πωλεί κατευθείαν σε ορισμένους ή σε όλους τους πελάτες, να μετατρέψει το ισχύον δίκτυο επιλεκτικής διανομής με ποιοτικά κριτήρια σε δίκτυο με ποσοτικά κριτήρια και γενικότερα να λαμβάνει κάθε μέτρο που ενισχύει την ανταγωνιστικότητά του και την θέση του στην αγορά. Βλ. και ΕΑ 89/1997, διαθέσιμη σε www.epant.gr, σύμφωνα με την οποία «Ο προμηθευτής, προκειμένου να βελτιώσει τη θέση του στον ανταγωνισμό, έχει το δικαίωμα να επιλέγει ή να τροποποιεί το σύστημα διανομής των προϊόντων του ή να μεταβάλει τους εμπορικούς ή πιστωτικούς όρους συναλλαγής με τους διανομείς του, αρκεί με τις ενέργειες ή τακτικές του αυτές να μην παραβιάζει τις απαγορευτικές διατάξεις του άρθρου 2^α του Ν. 703/77. Αρκεί δηλαδή, εάν ο διανομέας βρίσκεται σε θέση οικονομικής εξάρτησης από τον προμηθευτή του, οι επιλογές του προμηθευτή να μην συνιστούν καταχρηστική εκμετάλλευση της σχέσης αυτής».

188. Δεν είναι, όμως, αυθαίρετη η διακοπή συνεργασίας λόγω αποτυχίας διάθεσης των προϊόντων της προμηθευτικής επιχείρησης ή η μη ανανέωση της σύμβασης διανομής λόγω αποτυχίας του διανομέα να ανταποκριθεί στις συμβατικές του υποχρεώσεις.

189. Μαρίνος, ΧρΙΔ 2011, 535.

190. Γεωργακόπουλος, Το δίκαιον των διαρκών ενοχών, 1979, 156.

1.8. Έννομες συνέπειες- Κυρώσεις

Η διάταξη 18^α του Ν. 146/14 είναι απαγορευτικός κανόνας δικαίου, κατά την έννοια της 174 ΑΚ. Η 174 ΑΚ απαγγέλει την ακυρότητα κάθε δικαιοπραξίας, μονομερούς ή μη, που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη νόμου, υπό την επιφύλαξη, ότι δεν συνάγεται κάτι άλλο εκ της οικείας διάταξης. Το άρθ. 18^α δεν απαγγέλει ρητά ακυρότητα, για το λόγο αυτό, επιβάλλεται προσφυγή στον σκοπό της διάταξης, δηλαδή την προστασία της οικονομικής ελευθερίας κάθε τρίτου και του ανταγωνισμού ως θεσμού. Συνεπώς η δικαιοπραξία είναι άκυρη, εφόσον η παρανομία απορρέει άμεσα από αυτή και η ακυρότητα αποτελεί τον μοναδικό τρόπο άρσης της. Έτσι, λχ. πάσχουν ακυρότητας οι ρήτρες, που απαγορεύουν στην εξαρτώμενη επιχείρηση, να αξιώσει ίση μεταχείριση¹⁹¹.

Όμως, όταν η καταχρηστική πρακτική εκδηλώνεται μέσω της ευμενούς μεταχείρισης ορισμένων μελών του δικτύου, το πράγμα αλλάζει. Εδώ, η ακυρότητα δεν πλήττει την δικαιοπραξία με την οποία εκδηλώνεται η ευμενής μεταχείριση, γιατί η παρανομία δεν πηγάζει εξ αυτής, αλλά από την παράλειψη της εξαρτώσας επιχείρησης, να αντιμετωπίσει με τον ίδιο τρόπο και τα υπόλοιπα μέλη του δικτύου. Στις περιπτώσεις αυτές, η παρανομία αίρεται δια της κατάρτισης αντίστοιχων συμβάσεων (αναγκαστική σύμβαση), της *in natura* αποζημίωσης ή της αξίωσης άρσης της προσβολής και παράλειψής της στο μέλλον. Αγωγή για την αναγνώριση της ακυρότητας ευμενούς δικαιοπραξίας, θα κριθεί, λοιπόν, ως νόμω αβάσιμη.

Παράλληλα, στην παρ. 3 του άρθρου προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής χρηματικής ποινής από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ, σε όποιον ατομικώς ή ως εκπρόσωπο νομικού προσώπου, ενεργεί κατά παράβαση του παρόντος άρθρου. Σε περίπτωση υποτροπής τα παραπάνω όρια χρηματικής ποινής διπλασιάζονται¹⁹².

191. Παράλληλα το άρθ. 18^α στην παρ. 2, παρέχει τη δυνατότητα αποζημίωσης (σε συνδυασμό με το άρθρο 914 ΑΚ) ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης (άρθρο 932 ΑΚ). Δικαιούχοι χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης μπορεί, να είναι και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, γιατί και αυτά είναι φορείς εννόμων αγαθών. Έτσι, αποκατάσταση ηθικής βλάβης μπορούν να ζητήσουν και εταιρίες, αν με την αδικοπραξία προσβλήθηκε η εμπορική τους πίστη, η επαγγελματική τους υπόληψη και γενικά το εμπορικό τους μέλλον. Το αν συνέβη αυτό, πρέπει να το αποδείξει με κάθε νόμιμο αποδεικτικό μέσο η ενάγουσα εταιρία, γιατί η ηθική βλάβη στα νομικά πρόσωπα δεν αναφέρεται - όπως στα φυσικά πρόσωπα - σε ενδιάθετο αίσθημα αναγόμενο στον εσωτερικό κόσμο και κρινόμενο με βάση τα διδάγματα της ανθρώπινης λογικής χωρίς αποδείξεις, αλλά σε μια συγκεκριμένη βλάβη, που έχει υλική υπόσταση. Αντίθετα, το Δικαστήριο κρίνει ποιο είναι το επιδικαστέο ποσό της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, κατά τις αρχές της εύλογης αποζημίωσης (άρθ. 932, εδ. 1 ΑΚ) με κριτήρια για τον καθορισμό του, ανάμεσα σε άλλα, το είδος της προσβολής, την έκταση της βλάβης, τις συνθήκες τελέσεως της αδικοπραξίας, την βαρύτητα του πταίσματος.

192. Προ της μεταστέγασης της διάταξης στον Ν. 146/14, ο Ν. 703/77 παρείχε στην Επιτροπή Ανταγωνισμού την εξουσία, αφενός να υποχρεώσει την εξαρτώσα επιχείρηση, να

1.9. Η καταγγελία της συμβατικής σχέσης

Το άρθρο 5, παρ. 1 του Σ κατοχυρώνει την οικονομική ελευθερία, ειδικότερη έκφανση της οποίας συνιστά και η ελευθερία των συμβάσεων (361 ΑΚ). Η εν θέματι ελευθερία είναι αυτή, που παρέχει στον έμπορο το δικαίωμα περάτωσης (καταγγελίας) των συμβατικών σχέσεων, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, δίνοντάς του τη δυνατότητα, να διαμορφώνει το δίκτυο διανομής του με τον τρόπο, που θεωρεί οικονομικώς ορθό και πρόσφορο ούτως ώστε να το καταστήσει αποδοτικό.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις:

α) Τακτική καταγγελία. Στα πλαίσια της στάθμισης συμφερόντων, η τακτική καταγγελία, μπορεί κατ' εξαίρεση, να θεωρηθεί άκυρη κατά το άρθρο 18^α όταν με αυτήν τίθεται αδικαιολόγητα σε μειονεκτική ανταγωνιστική θέση η εξαρτημένη επιχείρηση¹⁹³. Όπως προαναφέρθηκε, η απαγόρευση της διάταξης δεν αποσκοπεί στη διαιώνιση των συμβατικών σχέσεων, παρά τη θέληση της καταγγέλουσας επιχείρησης, αλλά στην εξασφάλισης μια εύλογης προθεσμίας μέσα στην οποία η εξαρτώμενη επιχείρηση θα αποσβέσει σημαντικό τμήμα των επενδύσεων, στις οποίες υποβλήθηκε λόγω της συγκεκριμένης εμπορικής συνεργασίας και θα μπορέσει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα¹⁹⁴. Όμως, το ποιες εμπορικές σχέσεις θα θεωρηθούν «μακροχρόνιες» και ποια προθεσμία πρέπει να τηρηθεί κάθε φορά για την καταγγελία της σχέσης, είναι κάτι που κρίνεται κάθε φορά *in concreto* και

παύσει την παράβαση και να την παραλείπει στο μέλλον, αφετέρου να επιβάλει μέτρα συμπεριφοράς. Οι ανωτέρω εξουσίες συνδυάζονταν με την επιβολή προστίμου ή/και χρηματικής ποινής.

193. Σημειώνεται ωστόσο, ότι δεν αποτελεί καταρχήν καταχρηστική συμπεριφορά η καταγγελία της σύμβασης λόγω αναδιάρθρωσης του δικτύου διανομής, όπου βέβαια ο προμηθευτής, θα πρέπει να εφαρμόσει αντικειμενικά κριτήρια κατά την επιλογή των διατηρούμενων μεταπωλητών, προκειμένου, να αποφύγει την αδικαιολόγητη άνιση μεταχείριση ορισμένων εξ αυτών.

194. Βλ. ΕΑΟΛ 38/II/1999, οπ, όπου: «Στην κρινόμενη υπόθεση πιθανολογήθηκε ότι η καθής διέκοψε εμπορικές σχέσεις δώδεκα (12) ετών με την αιτούσα, χρονικό διάστημα αρκετά μεγάλο για να παγιωθεί κατ' αρχήν σχέση οικονομικής εξαρτήσεως. Όμως παρά τη μακροχρόνια συνεργασία, δεν πιθανολογήθηκε τέτοια σχέση, δεδομένου ότι η αιτούσα διαθέτει ισοδύναμες εναλλακτικές λύσεις. Συγκεκριμένα, η αιτούσα μετά τη διακοπή της συνεργασίας με την καθής, συνέχισε να διανέμει προϊόντα της τελευταίας, τα οποία προμηθεύεται από άλλες πηγές του εμπορίου. Αυτό αποδεικνύεται από τα δύο τιμολόγια της 9.12.1998, όπου φαίνεται ότι πωλεί προϊόντα της σε περιπτεριούχους, ενώ είχε επιστρέψει στην καθής όλα τα αποθέματά της (με το δελτίο αποστολής της 2.10.1998). Εξ άλλου η αιτούσα διακινεί παράλληλα με τα τσιγάρα REEMTSMA τσιγάρα και άλλων εταιρειών, στην ανάπτυξη των πωλήσεων των οποίων μπορεί να στραφεί, χωρίς, να υποστεί σοβαρές οικονομικές θυσίες. Τούτο, καθ' όσον η επιχείρησή της αιτούσας δεν είναι ειδικευμένη αποκλειστικά στην διακίνηση των προϊόντων της καθής, αλλ' η αιτούσα διακινεί με το ίδιο ακριβώς δίκτυο, την ίδια ακριβώς δομή επιχειρήσεως και γνώσεις της τοπικής αγοράς τα προϊόντα άλλων ανταγωνιστικών εταιρειών, των οποίων επίσης εδώ και χρόνια είναι πελάτης. Μάλιστα τα προϊόντα της καθής αντιπροσωπεύουν μικρό, μόνο, ποσοστό στον συνολικό κύκλο εργασιών της αιτούσας με όμοια προϊόντα, όπως προκύπτει από τα ανωτέρω υπό Ι. εκτεθέντα».

αφού ο χρόνος συνεργασίας συνδυασθεί με την προθεσμία καταγγελίας¹⁹⁵. Το γεγονός ότι ο νόμος αναφέρεται – ενδεικτικά- μόνο στις μακροχρόνιες εμπορικές σχέσεις δεν σημαίνει, ότι η διάταξη, δεν καλύπτει και την αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή εμπορικών σχέσεων με σχετικά περιορισμένη διάρκεια¹⁹⁶, όπως προαναφέρθηκε. Αυτό συμβαίνει γιατί η σχέση οικονομικής εξάρτησης μπορεί να προκύψει όχι μόνο από τη μεγάλη διάρκεια της εμπορικής συνεργασίας, αλλά και από το ύψος των επενδύσεων, που μια επιχείρηση πραγματοποίησε ενόψει της συνεργασίας της με κάποια άλλη ή και από το συνδυασμό των δύο. Με την αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή της συνεργασίας οι επενδύσεις αυτές θα παραμείνουν αναπόσβεστες, εφόσον δεν είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες μιας νέας συνεργασίας, δημιουργώντας σημαντικά ανταγωνιστικά μειονεκτήματα στην εξαρτημένη επιχείρηση¹⁹⁷.

Επισημαίνεται, καταρχήν, ότι από την αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή εμπορικών σχέσεων θα πρέπει να διακρίνεται η άρνηση ανανέωσης αφενός συμβάσεων, που έχουν συναφθεί για ορισμένο χρόνο και η διάρκειά τους παρατείνεται και πέραν του χρόνου αυτού, αν ένα από τα μέρη δεν την καταγγείλει ή δεν εναντιωθεί στη συνέχισή της, και αφετέρου, συμβάσεων ορισμένου χρόνου, που με τη λήξη τους λύνονται αυτόματα, προβλέπουν, όμως, δυνατότητα συνέχισης της συνεργασίας με συμφωνία των μερών. Στις περιπτώσεις αυτές η μη παράταση της συνεργασίας εκ μέρους της μιας των επιχειρήσεων δεν θεωρείται καταχρηστική, έστω και αν υπάρχει σχέση εξάρτησης, αφού το εξαρτημένο μέρος οφείλει να υπολογίσει την παράμετρο της χρονικής διάρκειας της σύμβασης για τη διαμόρφωση των επιχειρηματικών του αποφάσεων. Αυτονόητο είναι πως στην περίπτωση που από την συμπεριφορά της εξαρτώσας επιχείρησης έχει δημιουργηθεί στην

195. Υποστηρίζεται και η αναλογική εφαρμογή του άρθ. 8 του ΠΔ 219/1991 περί εμπορικών αντιπροσώπων για την εξαγωγή κρίσιμων συμπερασμάτων όσων αφορά τις προθεσμίες καταγγελίας, βλ. *Φαρμακίδης*, Η σύμβαση αποκλειστικού διανομέα, 1990, 49.

196. Βλ. όμως και *Μαρίνος*, ΧρΙΔ 2011, 535, όπου υποστηρίζεται η αντίθετη άποψη, ήτοι, ότι: Σύμφωνα με την απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού 442/V/2009: «Η διάταξη του άρθρου 2^α του Ν. 703/77, απαιτώντας την ύπαρξη μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων, ουσιαστικά εμφανίζεται να καθιστά την «μακρόχρονη σχέση» συστατικό στοιχείο της υπό συζήτηση μορφής εξάρτησης. Η πρακτική της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού στο συγκεκριμένο θέμα επιβεβαιώνει τις παραπάνω σκέψεις και για το λόγο τούτο θα πρέπει να θεωρηθεί πάγια. Σχετικές είναι οι υπ' αριθμ. 159/II/2000, 35/II/1999, 19/1996, 20/II/1998, 24/1996, 150/II/2000, 154/II/2000, 156/II/2000, 157/II/2000, 158/II/2000». Η θέση αυτή απαιτεί ισχύ και υπό το νέο πλαίσιο του Ν. 146/14. Επικροτείται και από την θεωρία. Η απαίτηση μιας μακρόχρονης σχέσεως ενυπάρχει στην ίδια την έννοια της οικονομικής εξαρτήσεως, η οποία θεμελιώνεται μόνον μέσα από μια μακρά συμβατική σχέση.

197. Το προσωρινό αυτό μειονέκτημα μπορεί να ισοσταθμιστεί από την παροχή ανάλογης αποζημίωσης, οπότε, δεν θα πληρούνται οι προϋποθέσεις για το χαρακτηρισμό της διακοπής των εμπορικών σχέσεων ως καταχρηστικής.

εξαρτημένη η εντύπωση, πως η εμπορική σχέση θα συνεχιστεί και πέραν του συμφωνημένου χρόνου, θα μπορεί να έχει εφαρμογή η διάταξη 18^α¹⁹⁸.

Η ακυρότητα της καταγγελίας, λόγω κατάχρησης σχέσης οικονομικής εξάρτησης, δεν εμποδίζει τον προμηθευτή να επαναλάβει έγκυρα την καταγγελία μετά από την πάροδο εύλογης προθεσμίας και αυτό γιατί το άρθρο 18^α δεν οδηγεί σε μόνιμη, αλλά σε προσωρινή άρση του δικαιώματος καταγγελίας. Για το χαρακτηρισμό της διακοπής ως καταχρηστικής κρίσιμη για τη στάθμιση συμφερόντων είναι η προστασία του ανταγωνισμού και όχι κατ' ανάγκη η προστασία του οικονομικά ασθενέστερου¹⁹⁹.

β) Έκτακτη καταγγελία. Αφετηρία για την εκτίμηση του κύρους της έκτακτης καταγγελίας, αποτελεί ο χαρακτήρας των διαμεσολαβητικών στην πώληση συμβάσεων ως σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Υπό την αυτονόητη επιφύλαξη της αρχής της ίσης μεταχείρισης²⁰⁰, το άρθρο 18^α, ουδόλως υποχρεώνει τον προμηθευτή να συνεχίσει μια συμβατική σχέση, εφόσον η αμοιβαία εμπιστοσύνη έχει διαταραχθεί. Ο ισχυρός κλονισμός της εμπιστοσύνης χορηγεί οπωσδήποτε σπουδαίο λόγο καταγγελίας. Η υπαιτιότητα δεν ανάγεται σε συστατικό στοιχείο, αφού αυτός θεμελιώνεται και σε περιστατικά αντικειμενικής χροιάς. Εφόσον κριθεί, πως η έκτακτη καταγγελία, για συγκεκριμένο σπουδαίο λόγο²⁰¹, συνιστά κατάχρηση σχέσης οικονομικής εξάρτησης, η επανάληψη της καταγγελίας για τον ίδιο σπουδαίο λόγο δεν λύει την σύμβαση ακόμη και αν γίνει μετά την πάροδο χρονικού διαστήματος. Καταχρηστική, θα μπορούσε να θεωρηθεί, υπό προϋποθέσεις, και η έκτακτη καταγγελία που στηρίζεται σε σπουδαίο λόγο. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση «**BMW- Direkthaendler**»²⁰² του Γερμανικού Ακυρωτικού, όπου το Ακυρωτικό θεώρησε ότι στα πλαίσια της στάθμισης των εκατέρωθεν συμφερόντων, το Εφετείο,

198. Κύριο πεδίο εφαρμογής του 18^α, όπως μαρτυρεί και η μέχρι πρόσφατα πρακτική της Επιτροπής Ανταγωνισμού, είναι η καταχρηστική διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων, ενώ η μη ανανέωση ήδη υπάρχουσας σύμβασης, αποτελεί την απόλυτη εξαίρεση.

199. Τζουγανάτος, ΕΕμπΔ 1992, 547 επ.

200. Ο προμηθευτής υποχρεούται να καταγγείλει τις συμβάσεις όλων των μελών του δικτύου, που υπέπεσαν σε ποιοτικές και ποσοτικές συγκρίσιμες παραβάσεις των συμβατικών τους υποχρεώσεων. Τυχόν μεμονωμένη καταγγελία θα αντιβαίνει στη διάταξη του 18^α.

201. Σπουδαίο λόγο, συνιστούν, όλα τα περιστατικά, που κατόπιν στάθμισης των συμφερόντων των μερών λαμβανομένων υπόψη της φύσης και του σκοπού της σύμβασης, καθιστούν, με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, επαχθή για τον καταγγέλλοντα τη συνέχιση της συμβατικής σχέσης, βλ. Ανδρουτσόπουλος, Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, 1968, 283· Ζερδελής, Το δίκαιο της καταγγελίας της σύμβασης εξαρτημένης εργασίας, 1995, 61.

202. Η υπόθεση αφορούσε σε σύμβαση διανομής που είχε συνάψει η αυτοκινητοβιομηχανία με μια επιχείρηση, βάσει της οποίας απαγορευόταν η εμπορία αυτοκινήτων άλλων κατασκευαστών. Η από μέρους της επιχείρησης παράβαση της συμβατικής αυτής υποχρέωσης προκάλεσε την εκ μέρους της αυτοκινητοβιομηχανίας έκτακτη καταγγελία της σύμβασης.

έπρεπε να είχε εξετάσει κατά πόσο η καταγγελία ήταν δικαιολογημένη, ενόψει του γεγονότος ότι η καταγγέλλουσα είχε επιτρέψει την ίδια συμπεριφορά, ήτοι την εμπορία αυτοκινήτων άλλων κατασκευαστών, σε άλλους διανομείς σε πολυάριθμες άλλες περιπτώσεις. Επιπλέον, η ύπαρξη σπουδαίου λόγου, δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό της καταγγελίας ως αιφνίδιας, οπότε δικαιολογείται η χορήγηση σύντομης προθεσμίας αναδιοργάνωσης, εφόσον, η βλάβη, που θα υποστεί ο έμπορος, είναι δυσανάλογη προς τη βαρύτητα και την πυκνότητα της επιδειχθείσας αντισυμβατικής συμπεριφοράς²⁰³.

1.10. Ειδικότερα θέματα που αφορούν στην καταγγελία

Ερευνητέο είναι, αν κατά την εφαρμογή του άρθ. 18^α στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, μπορεί να προβληθεί ως αίτημα η συνέχιση μιας καταγγελθείσας σύμβασης, αν δηλαδή, η άρση της παράλειψης της συγκεκριμένης παράβασης μπορεί να οδηγήσει στη συνέχιση της διακοπείσας σύμβασης και στην άρση των συνεπειών της (παράνομης) καταγγελίας. Μέρος της θεωρίας και της νομολογίας υποστηρίζει ότι στην διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων η προβολή του αιτήματος περί συνέχισης μιας καταγγελθείσας σύμβασης, προσκρούει στο άρθ. 692, παρ. 4 ΚΠολΔ, αφού η αποδοχή ενός τέτοιου αιτήματος φαίνεται να οδηγεί στην ικανοποίηση του ασφαλιστέου δικαιώματος²⁰⁴. Ωστόσο, μάλλον κρατεί η αντίθετη άποψη, κατά την οποία, όταν η καταγγελία της σύμβασης είναι για κάποιο λόγο άκυρη, επιτρέπεται η διαταγή συνέχισης μια έννομης σχέσης, παρά το άρθ. 692, παρ. 4 ΚΠολΔ²⁰⁵. Τα επιχειρήματα αυτής της άποψης στηρίζονται στην εφαρμογή του 732 ΚΠολΔ, περί προσωρινής ρύθμισης, κάνοντας δεκτό ότι: «Αν μετά την άσκηση καταγγελίας αμφισβητείται το κύρος της, η αμφισβήτηση αυτή μπορεί να αρθεί με αναγνωριστική αγωγή και απόφαση, απαγορεύοντας την άρση της αμφισβήτησης με ασφαλιστικά μέτρα, που θα έχουν ως συνέπεια, την προσωρινή ακύρωση της γενόμενης καταγγελίας, γιατί κάτι τέτοιο, θα συνιστούσε ικανοποίηση του δικαιώματος. Μπορεί, όμως, το Δικαστήριο, στα πλαίσια της ευχέρειας, που του παρέχει το 732 ΚΠολΔ, να διατάξει, ώσπου να κριθεί το κύρος της καταγγελίας, κάθε πρόσφορο μέτρο για τη ρύθμιση της κατάστασης, σε περίπτωση, που κριθεί καταχρηστική η καταγγελία και ο αιτών κινδυνεύει να υποστεί ανεπανόρθωτη βλάβη. Η ρύθμιση αυτή, δεν αποσκοπεί στην ικανοποίηση της ασφαλιζόμενης απαίτησης,

203. Γεωργακόπουλος (1979), 161-162.

204. Ενδεικτικά βλ. ΜΠρΑθ 4629/2004, ΔΕΕ 2004, 1002, η οποία αναφέρει: «Τα ασφαλιστικά μέτρα δεν επιτρέπεται να δημιουργούν αμετάκλητες καταστάσεις στις σχέσεις των διαδίκων, έτσι, που να ματαιώνεται ο τελικός στόχος οριστικής δικαστικής προστασίας», αλλά και Χατζηγιάννου, σημείωμα σε ΜΠρΠειρ 1444/2013, ΝοΒ 2013, 2186-2187.

205. ΜΠρΑθ 6120/2004, ΔΕΕ 2004, 1031.

αφού είναι προσωρινή και προϋποθέτει την μη δημιουργία αμετάκλητων καταστάσεων, που θα ματαίωναν το σκοπό της κύριας δίκης²⁰⁶.

Εκτός του περιορισμού, που επιβάλλει το άρθ. 692, παρ. 4 ΚΠολΔ, η κρατούσα άποψη, καλείται να ξεπεράσει και άλλα δύο ζητήματα. Αφενός, το γεγονός πως η καταγγελία μιας σύμβασης γίνεται βάσει διαπλαστικού δικαιώματος και επιφέρει διαπλαστικώς τις έννομες συνέπειές της²⁰⁷. Η συνέχιση εκτέλεσης μιας σύμβασης, που έχει καταγγελθεί (έστω και με εκπλήρωση μόνο μέρους των συμβατικών υποχρεώσεων), προϋποθέτει την αναγνώριση της ακυρότητας της καταγγελίας και την άρση των συνεπειών αυτής, κάτι που γίνεται όμως μόνο με την τελεσιδικία της απόφασης. Αφετέρου, το γεγονός, ότι σε περίπτωση άκυρης καταγγελίας, η νομολογία συνήθως αποδίδει στον καθού το δικαίωμα αποζημίωσης και όχι το δικαίωμα να αξιώσει τη συνέχιση της σύμβασης, καθώς η καταγγελία, ακόμη και άκυρη, λειτουργεί όπως προαναφέρθηκε διαπλαστικώς, μη ανατρεπομένων των έννομων συνεπειών της. Έτσι, ακόμα και η δικαστική απόφαση, δεν μπορεί να οδηγήσει σε αναβίωση της (έστω ακύρως) καταγγελθείσας σύμβασης²⁰⁸. Πάντως, η εφαρμογή του 2^α του Ν. 703/77, δε φαίνεται να απαγόρευε την δυνατότητα συνέχισης της καταγγελθείσας σύμβασης²⁰⁹.

206. ΜΠρΑθ 41435/1999, ΕΛΔνη 2001, 249· ΜΠρΑθ 5387/2000, ΔΕΕ 2000, 1010· ΜΠρΑθ 6780/2001, ΔΕΕ 2001, 894· ΜΠρΑθ 8425/2002, ΔΕΕ 2003, 974.

207. ΑΠ 1488/2008, ΤΝΠ/ΔΣΑ· ΕφΘεσ 731/2009, Αρμ. 2009, 1095.

208. Μόνο για δικαίωμα αποζημίωσης κάνουν λόγο οι ΕφΑθ 961/2008, ΤΝΠ/ΔΣΑ· ΠΠρΑ3539/2005, ΧρΙΔ 2006, 816. Αντίθετες οι ΕφΑθ 5539/2001, ΤΝΠ/ΔΣΑ· ΕφΑθ 4711/2006, ΤΝΠ/ΔΣΑ, όπου επί άκυρης καταγγελίας δεν επέρχεται λύση της έννομης σχέσης.

209. Βενιέρης, Σχόλιο στην ΜΠρΑθ 575/2010, ΕΕμπΔ 2010, 169 επ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

2.1. Οικονομική εξάρτηση και άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα

Ένα σημαντικό ζήτημα, που απασχόλησε τη θεωρία είναι, κατά πόσο οι περιπτώσεις που καλύπτονταν από τη 2^α του Ν. 703/77 και νυν 18^α του Ν. 146/14, θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν από τη διάταξη 281 ΑΚ. Η εκδοχή, ότι η σχέση οικονομικής εξάρτησης, θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί υπό το πρίσμα της ΑΚ 281 θεμελιώνεται δογματικά στο ότι η κατάργηση του κανόνα δικαίου, δεν συνεπάγεται και την κατάργηση του κοινωνικοοικονομικού φαινομένου, σε συνδυασμό με τη διδασκαλία, ότι στο σύστημα του συμβατικού δικαίου του ΑΚ νέες κοινωνικοοικονομικές σταθμίσεις μετουσιώνονται σε ουσιαστικούς κανόνες δικαίου, μέσω των γενικών ρητρών του, οι οποίες επιτελούν τη λεγόμενη «μετασχηματιστική λειτουργία»²¹⁰.

Η προσφυγή στην ΑΚ 281 φαίνονταν να δικαιολογείται από το γεγονός ότι η εξαρτώμενη επιχείρηση υφίσταται τις ίδιες συνέπειες, ασχέτως αν αντιμετωπίζει δεσπόζουσα θέση ή σχέση οικονομικής εξάρτησης²¹¹. Ουσιαστικά, με την εισαγωγή του 2^α του Ν. 703/77, ο νομοθέτης επέκτεινε την προστασία, που παρείχε ο απαγορευτικός κανόνας του άρθ. 2 του Ν. 703/77, διευρύνοντας το πεδίο των αποδεκτών της. Έτσι, η διάταξη 2^α του Ν. 703/77 ήταν ειδικότερη έκφανση της διάταξης 2 του Ν. 703/77, η οποία με τη σειρά της ήταν ειδικότερη έκφανση της ΑΚ 281²¹², με λογική συνέπεια και η διάταξη 2^α του Ν. 703/77 να είναι ειδικότερη έκφανση της ΑΚ 281²¹³.

Όμως η εκδοχή της παροχής ισοδύναμης προστασίας από την ΑΚ 281 δεν είναι απολύτως ακριβής για τους εξής λόγους: Πρώτον, λόγω της πάγιας νομολογιακής θέσης, που περιορίζει την εφαρμογή της διάταξης μόνο σε δικαιώματα²¹⁴. Πράγματι, τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία γίνεται δεκτό ότι η ΑΚ 281 εφαρμόζεται μόνο στην άσκηση δικαιώματος και όχι στις φυσικές ελευθερίες (όπως η ελευθερία σύναψης ή μη σύναψης συμβατικών σχέσεων). Αυτός ακριβώς

²¹⁰. Δωρής (1988), 262-263, με περαιτέρω παραπομπές· Παπανικολάου (1991), 4.

²¹¹. Δεν είναι τυχαίο ότι για τη σχέση οικονομικής εξάρτησης χρησιμοποιείται ο όρος «σχετική δεσπόζουσα θέση». Βλ. Γεωργιάδης, Η ανώμαλη εξέλιξη της σύμβασης Franchising, ΕπισκΕμπΔ 1996, 247 επ.

²¹². Ρόκας, Η ελευθερία ανταγωνισμού και οι περιορισμοί αυτής, ΕΕμπΔ. 1974, 19 επ.

²¹³. Λιακόπουλος, Ζητήματα από την τακτική και έκτακτη καταγγελία της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, ΚριτΕ 1991, 55 επ.

²¹⁴. ΟΛΑΠ 33/1987, ΝοΒ 1988, 324· ΑΠ 1547/2007, ΕλλΔνη 2009, 731· ΑΠ 1366/2009, ΤΝΠ/ΔΣΑ.

ήταν και ο λόγος επανεισαγωγής της διάταξης με το άρθ. 1 του Ν. 3373/2005, όπως προκύπτει και από την σχετική αιτιολογική έκθεση²¹⁵.

Ο βασικός, όμως, λόγος για τον οποίο η ΑΚ 281 κρίνεται ανεπαρκής για την κάλυψη των περιπτώσεων της καταχρηστικής εκμετάλλευσης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης, δεν είναι η πάγια άρνηση της νομολογίας να εφαρμόσει τη διάταξη της ΑΚ 281 στις λεγόμενες φυσικές ευχέρειες/ελευθερίες. Η υπαγωγή της οικονομικής εξάρτησης στην κανονιστική εμβέλεια της ΑΚ 281, θα σήμαινε, ότι ο έμπορος δεν προσλαμβάνεται πια ως στοιχείο της αγοράς, αλλά ως η οικονομικά ασθενής επιχείρηση, στην οποία παρέχεται κοινωνική προστασία. Σκοπός αντιθέτως της 18^α, αλλά και του παλαιού 2^α του Ν. 703/77, είναι η δημιουργία ανταγωνιστικών συνθηκών, η διατήρηση της αγοράς «ανοικτής», ούτως ώστε να μην καταλείπεται πεδίο εξυπηρέτησης εξωανταγωνιστικών επιδιώξεων. Ασφαλώς, ουδόλως αποκλείεται να οδηγήσει η εφαρμογή της 18^α στη χορήγηση κοινωνικής προστασίας. Αυτή όμως δεν επέρχεται κατ' αυτοσκοπό, αλλά στον βαθμό που είναι αναγκαία για τη λειτουργία του ανταγωνισμού. Αποτελεί, δηλαδή, απλώς μια αντανakλαστική-παρεπόμενη συνέπεια του ελέγχου της εξαρτώσας επιχείρησης. Τέλος, προς επίρρωση των ανωτέρω, η ΑΚ 281 διαφέρει από την 18^α και ως προς ένα ακόμη σημείο. Η ΑΚ 281 εφαρμόζεται σε όσες περιπτώσεις έχει κάποιος ένα δικαίωμα, που όμως, το ασκεί κατά τρόπο καταχρηστικό. Αντιθέτως, στην περίπτωση της εφαρμογής της 18^α, η εξαρτώσα επιχείρηση δεν έχει καν το δικαίωμα να πλήξει τον ανταγωνισμό και να προκαλέσει την καταστροφή των λοιπών επιχειρήσεων, ανταγωνιστών και γενικότερα της αγοράς.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές πως βεβαίως η ΑΚ 281 προστατεύει τον ενδιαμέσο από την οικονομική εξάρτηση του, όμως η προστασία, που του παρέχει, είναι κοινωνική και όχι από το πρίσμα του δικαίου του ανταγωνισμού. Συνεπώς, τυχόν προσφυγή στην ΑΚ 281 μεμονωμένα θα ήταν άστοχη, αλλά και δικαιολογικώς ανεπιθύμητη²¹⁶, αφού σε καμιά περίπτωση αυτή, δεν θα μπορούσε, να επιτελέσει τον ρόλο της 18^α, που είναι η προστασία του ανταγωνισμού και της ελεύθερης αγοράς. Μόνο συμπληρωματικώς²¹⁷ μπορεί να εφαρμοστεί.

215. ΚΝοΒ 2005, 1457 επ. Το ίδιο δέχεται και η Έκθεση της Α' Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, διαθέσιμη σε www.hellenicparliament.gr.

216. Κρίσιμη καθίσταται δηλ., η διαπίστωση της ratio της διάταξης και ο καθορισμός του προστατευτικού της σκοπού, ώστε να μην καταστεί αυτή νομική βάση προς παροχή κοινωνικής προστασίας, βλ. *Τζουγανάτος*, ΔΕΕ 2005, 1031.

217. ΠΠρΑθ 1355/2011, οπ.

2.2. Η προβληματική της μεταστέγασης της διάταξης στον Ν. 146/14

Σημαντική συζήτηση αναπτύχθηκε σχετικά με την μεταστέγαση του άρθρ. 2^α Ν. 703/77 στον Ν. 146/14. Τα ερωτήματα πολλά σχετικά με τα αίτια, που υποκίνησαν τη μεταστέγαση, αλλά και σχετικά με την ορθότητα της κίνησης αυτής²¹⁸. Αναμφίβολα από μια τέτοια κίνηση γεννιέται πληθώρα νομικών προβληματισμών.

Κάτι που πρέπει να γίνει σαφές εξαρχής, είναι πως εφόσον το 2^α Ν. 703/197 μπορεί να θεωρηθεί ως συνέχεια του άρθρου 2 Ν. 703/77, τότε είναι αυτονόητο, ότι απαιτείται ο εφαρμοστής του δικαίου, πριν κρίνει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του πραγματικού της, να προβεί σε οριοθέτηση της σχετικής αγοράς, βασικό πρόκριμα κάθε εξετάσεως οποιουδήποτε περιορισμού του ανταγωνισμού. Το κρίσιμο ερώτημα, όμως, είναι αν δύναται ένα πολιτικό δικαστήριο να ανταποκριθεί στο έργο αυτό, καλούμενο να αντιμετωπίσει, όπως μια αρχή ανταγωνισμού, από οικονομική άποψη, δυσμενείς οικονομικοπολιτικές εξελίξεις, λχ. συγκέντρωση επιχειρήσεων, η οποία επιτελείται μέσω του εκτοπισμού μικρών ή μεσαίων επιχειρήσεων. Η απάντηση, θα πρέπει, να είναι αρνητική²¹⁹. Το δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού διέπεται από μια δομική προσέγγιση εκ του αποτελέσματος, όπου η οικονομική ανάλυση είναι πολύ σημαντική, ως εκ τούτου η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων μπορεί να γίνει μόνον από μια δημόσια (ανεξάρτητη) αρχή, η οποία λειτουργεί σύμφωνα με το ανακριτικό σύστημα²²⁰.

Μπορεί μέλημα του νομοθέτη να ήταν η μεταφύτευση του άρθρου 2^α Ν. 703/77 σε έναν «συγγενή» νόμο, επειδή πιθανώς δεν είχε το «θάρρος», να την καταργήσει, εξαιτίας της μεγάλης απήχησης της στο δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, είναι όμως εξαιρετικά δύσκολο, ο δικαστής, και μάλιστα στην διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, να κατανοήσει και αναλύσει τα περίπλοκα ζητήματα που δημιουργούνται, συχνά υποκείμενα σε ενδελεχή οικονομική ανάλυση. Και επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη, ότι το δίκαιο του ανταγωνισμού, ερείδεται, τόσο στο εθνικό όσο και στο κοινοτικό επίπεδο στο ανακριτικό σύστημα, το οποίο είναι και

218. Βλ. Κομνηνός, Θέματα εναρμόνισης με το Κοινοτικό δίκαιο, www.whitecase.com, ο οποίος υποστηρίζει: «... αποτελεί μια διάταξη που αφίσταται του Κοινοτικού προτύπου. Δεν ανήκει στο σώμα και πνεύμα των διατάξεων για την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού και θέτει ένα επιπλέον κανονιστικό εμπόδιο για τις επιχειρήσεις χωρίς να υπάρχει δεσπόζουσα θέση». Επίσης, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «...Concepts such as the abuse of economic dependency exist in the competition laws of some Member States, as seen above. Yet, it is not clear whether competition law is the appropriate instrument to address concerns arising from eg. disparities in bargaining power».

219. Μαρίνος, ΧρΙΔ 2011, 533.

220. Λόγω της μεταφύτευσης του άρθρο 2^α Ν.703/77 στο Ν. 146/14 μετατέθηκε το πρόβλημα της ερμηνείας της διάταξης στα πολιτικά δικαστήρια και ειδικότερα στα Μονομελή Πρωτοδικεία, τα οποία καλούνται, συνήθως, πρώτα να δικάσουν τέτοιες υποθέσεις μέσω της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων.

το μόνον κατάλληλο για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του δικαίου των περιορισμών του ανταγωνισμού²²¹, είναι πρόδηλο πως ο δικαστής των πολιτικών δικαστηρίων (στα οποία εφαρμόζεται η αρχή του συζητητικού συστήματος), δύσκολα θα καταφέρει να φθάσει σε ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Εξάλλου, στις περισσότερες περιπτώσεις, ούτε οι διάδικοι θα έχουν την δυνατότητα να συγκεντρώσουν στοιχεία της αγοράς και να τα εκτιμήσουν δεόντως.

Ένα άλλο ζήτημα που ανακύπτει από τη μεταστέγηση είναι το κατά πόσο αυτό καθ' εαυτό το γεγονός ότι το άρθρο 18^α έχει πλέον συμπεριληφθεί στο νόμο για τον αθέμιτο ανταγωνισμό καθιστά την σχετική κατάχρηση της σχέσεως οικονομικής εξαρτήσεως αθέμιτη ή τουλάχιστον όχι μόνον περιοριστική του ανταγωνισμού, αλλά και αθέμιτη κατά την έννοια του άρθρου 1 Ν. 146/14, όπως είχε ήδη υποστηριχθεί και για το άρθρο 2^α Ν. 703/77. Η απάντηση μάλλον θα πρέπει να είναι θετική, αφού, το πραγματικό του άρθρου 18^α, συνιστά ειδική έκφανση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς, η οποία εντάσσεται στην ομάδα του λεγόμενου παρεμποδιστικού ανταγωνισμού και της τεχνητής παρεμποδίσεως στην αγορά^{222.223}.

Τέλος, αν δεχτούμε την ορθότητα των παραπάνω σκέψεων, θα πρέπει να αναρωτηθούμε και αν ισχύει η ενεργητική νομιμοποίηση του άρθρου 10 Ν. 146/14, η οποία θα είχε ως πρακτική συνέπεια, να νομιμοποιείται ενεργητικά στην έγερση της σχετικής αγωγής παραλείψεως, κάθε επαγγελματίας, που παράγει ή εμπορεύεται όμοια ή συγγενή είδη/υπηρεσίες. Η απάντηση είναι καταφατική με βάση και την ευρεία διατύπωση της ενεργητικής νομιμοποίησεως «όποιος έχει έννομο συμφέρον...». Και αυτό είναι ένδειξη, ότι η τήρηση του άρθρου 18^α ενδιαφέρει την ολότητα, χωρίς η προστασία να εξαντλείται αποκλειστικά και μόνον στην προστασία ατομικών συμφερόντων.

221. *Μαρίνος*, Το βάρος αποδείξεως στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού (άρθρο 2 Καν. 1/2003- Μερικές επιδράσεις στο ελληνικό δίκαιο, ΧρΙΔ 2006, 481 επ.

222. Επισημαίνεται, ότι είχε υποστηριχθεί η άποψη, ότι το τότε άρθρο 2^α Ν. 703/77 ενίσχυε την κρίση περί του αθεμίτου κατά το άρθρο 1 Ν. 146/14, εφόσον υπήρχε «αδικοιολόγητη» άρνηση πωλήσεως με αιφνίδια διακοπή συναλλακτικών σχέσεων, ενώ έχουν εκδοθεί μερικές δικαστικές αποφάσεις για το λεγόμενο διμερές μπουκοτάζ. Άρα αβίαστα μπορεί το άρθρο 18^α, να εκληφθεί, ως συγκεκριμενοποιημένη έκφανση παρεμποδιστικού ανταγωνισμού. Εδώ, οφείλει να επισημανθεί, ότι τέτοιες περιπτώσεις, συνιστούν κατεξοχήν παραδείγματα της συγκλίσεως δικαίου του αθεμίτου ανταγωνισμού και δικαίου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού.

223. *Μαρίνος*, ΧρΙΔ 2011, 536.

ΣΥΝΟΨΗ

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτό ότι αυτό που απαγορεύεται, δεν είναι η ύπαρξη της σχέσης οικονομικής εξάρτησης μεταξύ εμπόρου και προμηθευτή, αλλά η κατάχρησή της²²⁴. Η απαγόρευση της καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης, δεν ελέγχει επαρκώς την οικονομική ισχύ στην αγορά, έτσι, η διάταξη του άρθ. 18^α αξιολογείται ως καταστατικής σημασίας, μιας και απευθύνεται σε επιχειρήσεις, που δεν έχουν κυρίαρχη θέση στην αγορά, με την έννοια, πως δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση, αλλά έχουν αδιαμφισβήτητα περισσότερη ισχύ από τους ανταγωνιστές τους. Πρόκειται για μια διάταξη, που αποσκοπεί στο να προστατέψει τις μικρομεσαίες κυρίως επιχειρήσεις, οι οποίες εξαρτώνται από τους «ισχυρούς», θέτοντας ένα νόμιμο εμπόδιο στη δράση των τελευταίων.

Σε κάθε περίπτωση, τα ελληνικά δικαστήρια, θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικά κατά την εφαρμογή του άρθ. 18^α αφού η προστασία του ανταγωνισμού πρέπει να διακρίνεται στεγανώς από την κοινωνική προστασία²²⁵. Ο Έλληνας δικαστής, αλλά και κάθε νομικός, καλείται να εξεύρει ένα σημείο ισορροπίας, ώστε να αποφευχθεί ο τονισμός της κοινωνικής λειτουργίας της διάταξης (ατομική προστασία) σε βάρος της προστασίας του ανταγωνισμού (θεσμικής προστασίας) κι αυτό γιατί σκοπός της διάταξης δεν είναι η παροχή άμεσης κοινωνικής προστασίας στην ενδιάμεση επιχείρηση, ούτε η εγγύηση του κύκλου εργασιών της ή η διασφάλιση της οικονομικής της επιβίωσης, ούτε, τέλος, η χειραφέτηση από τον επιχειρηματικό κίνδυνο, που αναγκαία συνέχεται, με την συμμετοχή της στην αγορά. Η ενδεχόμενη προστασία του ασθενούς συμβαλλομένου από την καταγγελία της σύμβασής του και η αποκατάσταση των ζημιών, που συνυφαίνονται με αυτήν, εμπίπτουν στον σκοπό του αστικού δικαίου και δεν εντάσσονται στην προστασία που παρέχει ο Ν. 146/14, αφού η διάταξη, ουδόλως συγχωρεί τη θεραπεία εξωανταγωνιστικών συμφερόντων-προσδοκιών. Όμως, η προστασία του ανταγωνισμού ως θεσμού και η απαγόρευση τεχνητών περιορισμών στην πρόσβαση σε αυτήν, συνιστούν από καιρό στόχο του νομοθέτη για τον αθέμιτο ανταγωνισμό. Ο στόχος αυτός είναι ισοδύναμος προς τον παραδοσιακό σκοπό του, την προστασία, δηλ. συμφερόντων των ανταγωνιστών.

Αυτό που πρέπει να αποφευχθεί είναι η μετατροπή του άρθ. 18^α σε δούρειο ίππο, που θα φαλκιδεύσει την ελευθερία των συμβάσεων, οδηγώντας στη διαιώνιση αυτών, κάτι, που δεν προσιδιάζει, ούτε στο δίκαιο του αθέμιτου, ούτε σε αυτό του

²²⁴. *Emmerich*, Die hochstrichterliche Rechtsprechung zum Diskriminierungsverbot, 1976, 96.

²²⁵. *Γεωργιάδης*, ΕπισκεΔ 1996, 247 επ.

ελεύθερου ανταγωνισμού. Η δέσμευση ορισμένης επιχείρησης στη διατήρηση των συμβατικών της σχέσεων εις το διηνεκές πρέπει να απορρίπτεται, αφού σε καμία περίπτωση, δεν εξυπηρετεί ούτε το συμφέρον των καταναλωτών. Η οικονομία της αγοράς αναπτύσσεται με βάση την κινητικότητα και ενδεχόμενη διαιώνιση συμβατικών σχέσεων, θα δρούσε ως ισχυρότατος ανασχετικός παράγοντας για την είσοδο σε ορισμένη αγορά και γενικότερα για τις επενδύσεις. Δεν νοείται ανταγωνιστικό περιβάλλον, όταν διατηρούνται στο διηνεκές τα ίδια δίκτυα διανομής και παρέχεται υπερχειλής ατομική προστασία στους συμμετέχοντες στην αγορά, γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο παγιώνονται οι συμβατικές σχέσεις, φαλκιδεύεται η διαδικασία εμφάνισης καινοτόμων μορφών διανομής και κωλύεται η είσοδος νέων ανταγωνιστών στην αγορά. Ο κίνδυνος αυτός, είναι εμφανής αν παραγνωρίσουμε την θεσμική προστασία στην οποία σκοπεύει ο Ν. 146/14.

Προκειμένου να αποφευχθεί ο ανωτέρω κίνδυνος σκόπιμο, αλλά και αναγκαίο είναι να λαμβάνεται υπόψη η επιχειρηματική ελευθερία του εμπόρου²²⁶, η οποία περιλαμβάνει την επιλογή του αντισυμβαλλομένου²²⁷, αλλά και την διαμόρφωση των όρων συνεργασίας στο πλαίσιο του δικτύου προώθησης των αγαθών. Αυτό σημαίνει ότι επεμβάσεις σε αυτήν μόνον κατ' εξαίρεση επιτρέπονται, αλλιώς πλήττεται ο ανταγωνισμός ως θεσμός. Το άρθ. 18^α εγγυάται στην εξαρτώσα επιχείρηση την οικονομική ελευθερία της, υπό την επιφύλαξη ότι η άσκησή της εναρμονίζεται με τη λειτουργία του ανταγωνισμού, και συνακόλουθα, περιορίζει την οικονομική ελευθερία των εξαρτώμενων επιχειρήσεων. Η μέχρι τώρα νομολογία της Επιτροπής Ανταγωνισμού ακολούθησε χωρίς παρεκκλίσεις την γραμμή αυτή. Η πρακτική αξία του υπάρχοντος υλικού και υπό το Ν. 146/14 είναι προφανής, προκειμένου για την

226. Μια επιχείρηση είναι ελεύθερη στο πλαίσιο της επιχειρηματικής της ελευθερίας να αναδιοργανώνει το δίκτυο διανομής, ώστε να διευκολύνεται η λειτουργία του, Έτσι, μπορεί να επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα διανείμει τα προϊόντα της (είτε μέσω θυγατρικών εταιρειών, είτε οργανώνοντας ένα αποκλειστικό ή επιλεκτικό δίκτυο διανομής -κάθετες συμφωνίες), στο δε πλαίσιο μιας συμφωνίας αποκλειστικής διανομής η επιχείρηση αυτή μπορεί να συμφωνεί, να πωλεί τα προϊόντα της, μόνο σε ένα διανομέα για μεταπώληση σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, χωρίς να είναι υποχρεωμένη, να προμηθεύει με τους ίδιους όρους και στις τιμές που προμηθεύει τον αποκλειστικό της διανομέα και τους λοιπούς χονδρεμπόρους, που θέλουν, να προμηθεύονται τα προϊόντα της. Η ανάγκη αναδιοργάνωσης δεν απαιτείται να είναι απότοκη της συμπεριφοράς των ανταγωνιστών και γενικότερα της μεταβολής του οικονομικού γίνεσθαι, αλλά μπορεί να επιβάλλεται και από αμιγώς νομικούς λόγους. Βλ. και ΕΑ 490/VI/2010· ΕΑ 493/VI/2010· ΕΑ 514/VI/2011, σε www.epant.gr, αλλά και ΠΕΚ απόφ. 12.1.1995, υπόθ. Τ-102/92, *Vihø Europe* κατά Επιτροπής, Συλλ. 1995, II-17, σκέψεις 56-64.

227. Γιατί, όπως εκτενέστατα αναλύθηκε ανωτέρω, στόχος της διατάξεως (και υπό το πλαίσιο του Ν.146/14) δεν είναι να διατηρήσει αναλλοίωτο το *status quo* του διανομέα στην αγορά, ούτε να μειώσει τον επιχειρηματικό του κίνδυνο, αλλά μόνον να του παράσχει «εύλογο» χρόνο, για να προσαρμοσθεί στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, οι οποίες απορρέουν από την αλλαγή πολιτικής του παραγωγού-«κυρίου» του δικτύου ή εξ άλλων λόγων.

ικανοποιητική εφαρμογή του άρθρου 18^α του Ν. 146/14, ώστε η διάταξη αυτή να μην χάσει το νόημά της.

Τέλος, όσον αφορά στην έντονη κριτική που ασκήθηκε για τη μεταφορά της διάταξης θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Πράγματι, η μεταφύτευση της διάταξης του άρθ. 18^α στον νόμο για τον αθέμιτο ανταγωνισμό ήταν άστοχη, όχι όμως επειδή πρόκειται για ένα νομοθετικό κείμενο, που αποσκοπεί καθαρά στην προστασία των ανταγωνιστικών συμφερόντων και επιδιώξεων, όπως έχει συχνά υποστηριχθεί. Η αστοχία, κατά τη γνώμη μου, έγκειται στην απόφαση του Έλληνα νομοθέτη, να μεταφέρει τον ίδιο κανόνα δικαίου, σε ένα σύστημα, που δεν ερείδεται πλέον στο ανακριτικό σύστημα, αλλά στο συζητητικό. Η έλλειψη, από πλευράς των πολιτικών δικαστηρίων, των δυνατοτήτων αξιολόγησης των εκάστοτε δεδομένων, αλλά και η έλλειψη εμπειρίας στον χειρισμό παρόμοιων υποθέσεων, στις οποίες απαιτούνται περίπλοκες έρευνες στο επίπεδο του πραγματικού, μπορεί να οδηγήσει στην ματαίωση του στόχου της διάταξης, που όπως εκτέθηκε ανωτέρω είναι πολυδιάστατος και δεν εξαντλείται μόνον στην προστασία των ανταγωνιστών, αλλά επεκτείνεται και στην προστασία των καταναλωτών και του ανταγωνισμού ως θεσμού²²⁸. Μια αρχή ανταγωνισμού, δυνάμει του ανακριτικού συστήματος και των δυνατοτήτων συγκεντρώσεως στοιχείων, που έχει, μπορεί, να ανταποκριθεί καλύτερα από ένα πολιτικό δικαστήριο στις αυξημένες απαιτήσεις, που έχει μια δίκη με αντικείμενο τη διάγνωση της ύπαρξης σχέσης οικονομικής εξάρτησης και την κατάφαση της κατάχρησης αυτής.

228. *Μαρίνος* (2009²), 50 επ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- *Αλεξανδρίδου Ελ.*, Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, 1992
- *Ανδρουτσόπουλος Δ.*, Η σύμβασις εμπορικής αντιπροσωπείας, 1968
- *Γεωργακόπουλος Λ.*, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, Γενικό Μέρος, (1995²)
- *Ο ίδιος*, Το δίκαιον των διαρκών ενοχών, 1979
- *Δαγτόγλου Π.*, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Β, 1991
- *Δρυλλεράκης Ι.*, Το νέο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, ο νόμος 3959/2011, 2011
- *Ο ίδιος*, Η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2007
- *Δωρής Φ.*, Περιορισμοί της συμβατικής ελευθερίας στις ρήτρες αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας, 1988
- *Ζερδελής Δ.*, Το δίκαιο της καταγγελίας της σύμβασης εξαρτημένης εργασίας, 1995
- *Κανελλοπούλου Α.*, Η μεταρρύθμιση του Ευρωπαϊκού και Ελληνικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2008
- *Κιάντος Β.*, Ιδιωτικό Δίκαιο του Διεθνούς Εμπορίου, 1987
- *Κοτσίρης*, Δίκαιο Ανταγωνισμού Αθέμιτου και Ελεύθερου, (2011⁶)
- *Κουτσούκης Δ.*, Συμβάσεις διανομής σε Περάκη (επιμ.), Συμβάσεις περί την επιχείρηση, 2009
- *Κουτσούκης Δ./Τζουγανάτος Δ.*, Η εφαρμογή του Ν 703/77 «Περί προστασίας του Ελεύθερου Ανταγωνισμού», τ. Α' και τ. Β', 1987
- *Λιακόπουλος Αθ.*, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, 2000
- *Ο ίδιος*, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, (1998³)
- *Ο ίδιος*, Σύμβαση διανομής. Το ζήτημα της ανάλογης εφαρμογής των διατάξεων για την εμπορική αντιπροσωπεία (αξίωση αποζημίωσης) σε Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου II, 1997
- *Ο ίδιος*, Έννοια και περιεχόμενο της αρχής της απαγόρευσης της άνισης μεταχείρισης στο δίκαιο των περιορισμών του ανταγωνισμού σε Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου I, 1985
- *Ο ίδιος*, Η οικονομική ελευθερία: Αντικείμενο προστασίας στο δίκαιο του ανταγωνισμού, 1981

- *Ληξουριώτης Ι.*, Ατομικές εργασιακές σχέσεις, (2011³)
- *Μαρίνος Μ-Θ.*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, (2009²)
- *Μαστροκώστας Χ.*, Έννοια της σύμβασης εμπορικής διανομής- Οι κανόνες που διέπουν το πέρας της, 2005
- *Μπαμπέτας Γ.*, Οικονομική εξάρτηση και καταχρηστική εκμετάλλευση, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 2^ο Ν. 703/77 και του Κανονισμού 1/2003 ΕΚ, 2008
- *Ο ίδιος*, Συμβάσεις διανομής σε Περάκη (επιμ.), Συμβάσεις περί την επιχείρηση, 2008
- *Ο ίδιος*, Η εμπορική αντιπροσωπεία στο δίκαιο κατά των περιορισμών του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2003
- *Μπώλος Α.*, Οι συμβάσεις εμπορικής διαμεσολάβησης στις διεθνείς συναλλαγές, 2012
- *Παμπούκης Κ.*, Το δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων, Συμβολή εις την θεωρίαν των αύλων αγαθών, 1965
- *Παπανικολάου Π.*, Περί της προστατευτικής παρεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση, 1991
- *Περάκης Ε.*, Γενικό Μέρος του Εμπορικού Δικαίου, 1999
- *Ρόκας Ι.*, Εμπορικό δίκαιο, (2011⁴)
- *Ρόκας Ν.*, Στοιχεία του Εμπορικού Δικαίου, 1995
- *Ρούσσης Δ.*, Ο υπολογισμός της αποζημίωσης πελατείας εμπορικού αντιπροσώπου-διανομέα, 2006
- *Σημίτης Γ.*, Περί αθέμιτου ανταγωνισμού, 1929 (παράρτημα)
- *Σουφλερός Ηλ.*, Καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης, σε *Σχινά* (επιμ.), Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού (Η Πρακτική της ΕΠΑ/ΕΑ), 1992
- *Ο ίδιος*, Οι συμβάσεις franchising στο ελληνικό δίκαιο και στο κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού, 1989
- *Σταματούδη Ε.*, Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού και Διανοητική Ιδιοκτησία, 2006
- *Τάχος Αν.*, Διοικητικό Οικονομικό Δίκαιο, 1992
- *Τζουγανάτος Δ.*, Δίκαιο του αθέμιτου και δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού: Ασύμβατες ρυθμίσεις, Η ανταγωνιστική δραστηριότητα και η προστασία της- 21ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Θεσ/νικη 14-16 Οκτωβρίου 2011

- *Ο ίδιος*, Οι συμφωνίες αποκλειστικής και επιλεκτικής διανομής στο δίκαιο του ανταγωνισμού (ελεύθερου και αθέμιτου), 2001
- *Τριανταφυλλάκης Γ.*, Δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, (2011²)
- *Φαρμακίδης Ν.*, Η σύμβαση αποκλειστικού διανομέα, 1990
- *Χατζηγιάννου Β.*, Τα όρια της προσωρινής δικαστικής προστασίας ενόψει τερματισμού της σύμβασης εμπορικής διανομής, 2005

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Axste O./Reimann T.*, Relevanter Markt und Marktbeherrschung, 1975
- *Emmerich V.*, Die hochstrichterliche Rechtsprechung zum Diskriminierungsverbot, 1976
- *Gijlstra D./Schermers H./Volker E./Winter J.*, Leading cases and materials on the law of the European Communities, (1980³)
- *Glöckner J.*, Europäisches Lauterkeitsrecht, 2006
- *Liakopoulos Ath.*, New Rules of Competition in Greece, 16 World Law Competition ,1992
- *Lovdahl-Gormsen L.*, Article 82 EC: Where are we coming from and where are we going to? The competition law review, Volume 2, Issue 2, March 2006
- *Lukes R.*, Die Problematik der unzfassenden Interessenabwägung, 1986
- *Martinek M.*, Franchising—Grundlagen der zivil- und wettbewerbsrechtlichen Behandlung der vertikalen Gruppenkooperation bei Absatz von Waren und Dienstleistungen, 1987
- *Martinek M. σε Martinek M./Semler F./Habermeier S.*, Handbuch des Vergtriebsrechts, 2003
- *Möschel W.*, Recht der Wettbewerbsbeschränkungen, 1983
- *Pilchler P.*, Das Verhältnis von Kartell-und Lauterkeitsrecht, 2009
- *Ritter L./Braun W.*, European Competition Law: A practinioner's guide, (2005³)
- *Siragusa M.*, Application of article 86: Tying arrangements, refusals to deal, discrimination and other cases of abuse σε Semain de Bruges, 1977

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- *Αλεξανδρίδου Ελ.*, Η διακρίνουσα μεταχείριση στα πλαίσια του ανταγωνισμού και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ΕΕΕυρΔ 1982, 114
- *Αυγητίδης Δ.*, Συστήματα διανομής και αποζημίωση πελατείας, ΧρΙΔ 2001, 590
- *Βενιέρης Ι.*, Σχόλιο στην ΜΠρΑθ 575/2010, ΕΕμπΔ 2010, 169 επ
- *Γεωργιάδης Απ.*, Η κατ' ΑΚ 919 ευθύνη της Τράπεζας απέναντι στους πελάτες της, ΕΛΔικ 1992, 55 επ
- *Ο ίδιος*, Η ανώμαλη εξέλιξη της σύμβασης Franchising, ΕπισκΕΔ 1996
- *Δούβλης Β.*, Η έννοια της επιχείρησης και οι συμφωνίες αποκλειστικής διανομής και διάθεσης στη νομολογία της ΕΑ του Ν. 703/77 – Οι θέσεις της ΕΑ, ΕΛΔνη 1991, 3
- *Καραγκουνίδης Κ.*, Ζητήματα από τη σύμβαση διανομής, ΕπισκΕΔ 2003, 381-382
- *Καράσης Μ.*, Σύμβαση αποκλειστικής εμπορικής αντιπροσωπείας, αποκλειστικής διανομής και αποκλειστικής προμήθειας (γνμδ.), Αρμ. 2002, 641 επ
- *Κουτσούκης Δ.*, Απαγόρευση κατάχρησης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης, Συνήγορος 2004, 340
- *Ο ίδιος*, Η κανονιστική παρέμβαση στην αγορά με το νέο ν/σχ, Ναυτεμπορική, 2.2.2005
- *Λιακόπουλος Αθ.*, Εγγυητική επιστολή με ρήτρα πληρωμής σε πρώτη ζήτηση και ευθύνη τράπεζας για μη ανανέωση της επιστολής, ΔΕΕ 1995, 369 επ
- *Ο ίδιος*, Ζητήματα από την τακτική και έκτακτη καταγγελία της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, ΚριτΕ 1991, 55 επ
- *Μαρίνος Μ-Θ.*, Μερικές παρατηρήσεις στο άρθρο 18α Ν. 146/1914 (πρώην 2^α Ν. 703/1977) – Συγχρόνως σχόλιο στην απόφ. ΜΠρΑθ 575/2010, ΧρΙΔ 2011, 532
- *Ο ίδιος*, Το βάρος αποδείξεως στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού (άρθρο 2 Καν. 1/2003- Μερικές επιδράσεις στο ελληνικό δίκαιο, ΧρΙΔ 2006, 481
- *Ο ίδιος*, Η απαγόρευση ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας και διανομής, ΕΕμπΔ 1999, 679

- *Μπαμπέτας Γ.*, Το αδόμητο ρήγμα στο σύστημα ελέγχου της καταχρηστικής συμπεριφοράς, ΔιΜΕΕ 2009, 287-288
- *Ο ίδιος*, Η σχέση οικονομικής εξάρτησης υπό το πρίσμα της ΑΚ 281, ΧρΙΔ 2002, 854
- *Ρόκας Ν.*, Η ελευθερία ανταγωνισμού και οι περιορισμοί αυτής, ΕΕμπΔ. 1974, 19
- *Σουφλερός Ηλ.*, Καταχρηστική εκμετάλλευση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης (πρώην άρθρο 2^α Ν. 703/1977 και τώρα 18^α Ν. 146/1914). Το ζήτημα της ύπαρξης ή προϋπαρξης εμπορικών σχέσεων ως προϋπόθεσης για την εφαρμογή της σχετικής απαγόρευσης, ΔΕΕ 2010, 408 επ
- *Τέλλης Ν.*, Η αποζημίωση πελατείας του διανομέα (γνμδ.), ΔΕΕ 2007, 660 επ
- *Ο ίδιος*, Πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις στο Δίκαιο της εμπορικής αντιπροσωπείας και Διανομής, ΕπισκεΔ 2007, 958 επ
- *Τζουγανάτος Δ.*, Ο στόχος της αναβάθμισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού και οι αστοχίες του Ν. 3373/2005 για την τροποποίηση του Ν. 703/77, ΔΕΕ 2005, 1028
- *Ο ίδιος*, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις του Ν 703/77 και η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού (Ν 1934/91 και Ν 2000/91), ΕΕμπΔ 1992, 536
- *Τσενέ Χρ.*, Η προστασία της συμβατικής ελευθερίας του διανομέα κατά τη σύναψη των συμβάσεων – πλαίσιο διανομής, ΔΕΕ 2003, 272 επ
- *Τσίρου Σ.*, Η αναλογική εφαρμογή του ΠΔ 219/1991 στη σύμβαση διανομής υπό το φως της απόφασης ΑΠ139/2006, ΝοΒ 2007, 1681
- *Χατζηιωάννου Β.*, σημείωμα σε ΜΠρΠειρ 1444/2013, ΝοΒ 2013, 2186-2187

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Meeusen W.*, Distribution- Country report Belgium, IDI Report 2011, *passim*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- www.curia.europa.eu
- www.dsanet.gr
- www.epant.gr
- www.eurolex.gr
- www.fgi.org.gr
- www.hellenicparliament.gr
- www.inlaw.gr
- www.nomikaxronika.gr
- www.rae.gr
- www.whitecase.com

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΕΚ

- απόφ. 29.4.2004, υπόθ. C- 418/01, IMS Health, Συλλ. 2004, I-5039
- απόφ. 26.11.1998, υπόθ. C- 7/97, Oscar Bronner, Συλλ. 1998, I-7791
- απόφ. 6.4.1995, συνεκδ. υπόθ. C- 241/91 και C- 242/91, Magill, Συλλ. 1995, I- 743
- απόφ. 5.10.1988, υπόθ. C-238/87, Volvo/Meng, Συλλ. 1988, I- 6221
- απόφ. 9.11.1983, υπόθ. C-322/81, *Michelin*, Συλλ. 1983, I-3461
- απόφ. 25.10.1983, υπόθ. C-107/82, AEG-Telefunken, Συλλ. 1983, I-3151
- απόφ. 2.3.1983, υπόθ. C- 7/1982, GVL, Συλλ. 1983, I-483
- απόφ. 11.12.1980, υπόθ. C-31/80, L' Oreal, Συλλ. 1980, I-03775
- απόφ. 31.5.1979, υπόθ. C-22/78, *Hugin Kassaregister κατά Επιτροπής*, Συλλ. 1979, I-951
- απόφ. 13.2.1979, υπόθ. C-85/76 Hoffmann – La Roche etc, Συλλ. 1979, II- 461
- απόφ. 29.6.1978, C- 77/1977, Benzine en Petroleum Handelsmaatschappij BV και λοιποί κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Συλλ. 1978, I- 01513 και ειδική έκδοση στα ελληνικά I-00483
- απόφ. 14.2.1978, υπόθ. C-27/76, United Brands, Συλλ. 1978, I-207
- απόφ. 25.10.1977, υπόθ. C-26/76, Metro, Συλλ. 1977, I-01875
- απόφ. 18.4.1975, C-6/72, Continental Can, Συλλ. 1975, I- 495
- απόφ. 8.6.1971, υπόθ. C-78/70, Deutsche Grammophon, Συλλ. 1971

ΠΕΚ

- απόφ. 30.3.2000, υπόθ. T-65/96, *Kiss Glass*, Συλλ. 2000, II-1885
- απόφ. 29.2.1996, υπόθ. T-88/92, Civenchy Συλλ. 1996, II-1961
- απόφ. 12.1.1995, υπόθ. T-102/92, Viho Europe κατά Επιτροπής, Συλλ. 1995, II-17
- απόφ. 27.2.1992, υπόθ. T-19/91, Vichy κατά Επιτροπής, Συλλ. 1992, II-415

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

- απόφ. 29.10.1981, GVL, EE 28.12.1981, L. 370/49
- απόφ. 19.4.1977, ABG/Εταιρίες Πετρελαιοειδών στην Ολλανδία, EE 19.4.1977, L. 117/1-8

ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

- ΑΠ 163/2011, ΔΕΕ 2011, 931
- ΑΠ 881/2010, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΑΠ 175/2010, ΧρΙΔ 2011, 129
- ΑΠ 1366/2009, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΑΠ 1488/2008, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΑΠ 1805/2007, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΑΠ 1720/2007, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΑΠ 1547/2007, ΕλλΔνη 2009, 731
- ΑΠ 139/2006, Αρμ. 2006, 1034
- ΑΠ 849/2002, ΝοΒ 2003, 47
- ΑΠ 156/98, ΕπΕργΔικ. 1999, 276
- ΑΠ 812/1991, ΕλΔνη 1991, 1490
- ΑΠΟΛ 33/1987, ΝοΒ 1988, 324

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΦΕΤΕΙΟ

- ΔΕφΑθ 2498/2010, ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ
- ΔΕφΑθ 4309/2005, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΔΕφΑθ 6009/2001, ΧρΙΔ 2002, 825
- ΔΕφΑθ 927/1999, ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ
- ΔιοικΕφΑθ 644/1999, ΤΝΠ/ΝΟΜΟΣ

ΕΦΕΤΕΙΟ

- ΕφΑθ 5826/2010, ΕΕμπΔ 2011, 75
- ΕφΑθ 1756/2008, ΕλΔνη 2009, 808
- ΕφΑθ 961/2008, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΕφΑθ 4711/2006, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΕφΑθ 1572/2006, ΔΕΕ 2006, 760
- ΕφΑθ 4503/2003 ΕλΔνη 2004, 1450
- ΕφΑθ 3628/2003, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΕφΑθ 269/2003, ΔΕΕ 2003, 552
- ΕφΑθ 874/2002 ΕλΔνη 2003, 250
- ΕφΑθ 5539/2001, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΕφΑθ 8316/1999, ΕπισκΕΔ 2000
- ΕφΘεσ 496/2011, ΕΕμπΔ 2011, 355

- ΕφΘεσ 731/2009, Αρμ. 2009, 1095
- ΕφΠειρ 142/2008, ΔΕΕ 2008, 988

ΠΟΛΥΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

- ΠΠρΑθ 1355/2011, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΠΠρΑ3539/2005, ΧρΙΔ 2006, 816
- ΠΠρΑθ. 10014/95, ΕΕμπΔ 1996, 607 επ
- ΠΠρΘεσ 16013/2001, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΠΠρΘεσ 159/1990, ΤΝΠ/ΔΣΑ

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

- ΜΠρΑθ 8241/2012, ΤΝΠ/ΔΣΑ
- ΜΠρΑθ 575/2010, ΕΕμπΔ 2010, 169 επ
- ΜΠρΑθ 4027/2007, ΕλλΔνη 2009, 617
- ΜΠρΑθ 6120/2004, ΔΕΕ 2004, 1031
- ΜΠρΑθ 4629/2004, ΔΕΕ 2004, 1002
- ΜΠρΑθ 8425/2002, ΔΕΕ 2003, 974
- ΜΠρΑθ 6780/2001, ΔΕΕ 2001, 894
- ΜΠρΑθ 5387/2000, ΔΕΕ 2000, 1010
- ΜΠρΑθ 41435/1999, ΕλΔνη 2001, 249
- ΜΠρΛαρ 816/2012 διαθέσιμη σε www.inlaw.gr

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

- ΕΑ 550/VII/2012 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 538/VII/2012 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 517/VI/2011 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 514/VI/2011 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 511/VI/2010 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 495/VI/2010 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 490/VI/2010, διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 487 /VI/2010 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 450/V/2009 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 442/V/2009 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 434/V/2009 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑ 429/V/2009 διαθέσιμη σε www.epant.gr

- EA 395/V/2008 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 297/IV/2006, ΔΕΕ 2006, 619
- EA 207/III/2002 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 166/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 159/II/00 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 158/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 157/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 156/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 150/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 145/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 144/II/2000 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 99/1999, διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 91/II/1999 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 38/II/99 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 124/II/1998 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 111/1998 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 100/1998 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 20/II/1998 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 11/1998, ΔΕΕ 1998, 964
- EA 89/1997 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 49/1997 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 47/1996 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- ΕΑΟΛ 45/1996, ΔΕΕ 1997, 474 επ
- EA 35/1996 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 24/1996 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 19/1996 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 11/1995 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 59/93 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 51/1987 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 39/1986 διαθέσιμη σε www.epant.gr
- EA 21/1982 διαθέσιμη σε www.epant.gr

ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

- ΡΑΕ 439/2010 διαθέσιμη σε www.rae.gr

ΥΠΟΥΡΓ. ΕΜΠΟΡΙΟΥ

- Απόφ. Κ6-393/30.7.1985, *Κοτσίρης*, Δίκαιο Ανταγωνισμού Αθέμιτου και Ελεύθερου, (2011⁶), 475

ΛΗΜΜΑΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

(οι αριθμοί υποδηλώνουν σελίδες)

Αθέμιτος ανταγωνισμός: 12, 35	Εξάρτηση της προσφοράς από τη ζήτηση: 46
Ακυρότητα: 67, 70, 72	Έμμεση διακριτική μεταχείριση: 56
Αναγκαστική σύμβαση: 67	Επιλεκτική διανομή: 22
Αποζημίωση: 67, 72	Ισοδύναμη εναλλακτική λύση: 25, 30, 41
Αποκλειστική διανομή: 21	Καταχρηστική εκμετάλλευση: 25, 30, 36, 38
Άρνηση συνεργασίας: 39, 63	Κυρώσεις: 67
Αρχή αναλογικότητας: 62	Μερίδιο αγοράς: 43
Δεσπόζουσα θέση: 25, 29, 73	Νεοεισερχόμενη επιχείρηση: 29
Διακριτική μεταχείριση: 50, 54, 56, 63	Ομοιότητα προϊόντων: 55
Διανομή: 20	Οριοθέτηση της σχετικής αγοράς: 38, 46, 75
Δίκτυο διανομής: 16, 40, 58, 63	Παράλειψη: 56, 64, 67, 71
Έκτακτη καταγγελία: 70	Σκοπός: 29, 36, 51, 61, 65, 74
Ελευθερία προμηθευτή: 63, 78	Στάθμιση συμφερόντων: 57
Ελεύθερος ανταγωνισμός: 12, 35	Σχετική αγορά: 38
Εμπορική αντιπροσωπεία: 14, 17	Τακτική καταγγελία: 68
Εναλλακτική λύση: 25, 38, 40	Υπαίτια εξάρτηση: 42
Εξάρτηση εκ της έλλειψης προϊόντος: 47	Υποχρέωση πίστης: 20
Εξάρτηση εκ της προσαρμογής: 48	Φυσικές ευχέρειες: 74
Εξάρτηση εξ επωνύμου προϊόντος: 44	Χρόνος συνδρομής συμφερόντων: 59

